

**TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS:
RIZIKOS, PRIVALUMAI IR ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA**

Vilnius, 2021 m. gegužės 26 d.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Turinys

Vartojamos sąvokos ir trumpinimai.....	3
1. Įvadas	5
2. Tyrimo metodika.....	6
3. Privalomo kolektyvinio administravimo instituto teisinė analizė	7
3.1. Privalomo kolektyvinio administravimo samprata	7
3.2. Privalomas kolektyvinis administravimas tarptautinių autorių ir gretutinių teisių sutarčių požiūriu	9
3.3. Privalomas kolektyvinis administravimas ES teisės požiūriu.....	10
3.4. Nacionalinio privalomo kolektyvinio administravimo reguliavimo esama padėtis.....	12
3.5. Privalomas kolektyvinis administravimas ir sutarčių laisvė	15
3.6. Privalomas kolektyvinis administravimas ir nuosavybės neliečiamumas.....	16
3.7. Privalomas kolektyvinis administravimas ir Skaitmeninės rinkos direktyvos 18 straipsnis.....	18
3.8. Skaitmeninės rinkos direktyvos 18 straipsnio įgyvendinimas užsienio jurisdikcijose.....	21
4. Iniciatyvos nustatyti privalomai kolektyviai administruojamos autorių ir atlikėjų teisę į atlyginimą ekonominių pasekmių modeliavimas.....	25
5. Suinteresuotų asmenų atsakymų apibendrinimas.....	30
6. Galimos alternatyvos privalomam kolektyviniam administravimui	40
7. Privalomas kolektyvinis administravimas užsienio jurisdikcijose.....	47
8. Privalomo kolektyvinio administravimo plėtimo pasekmių įvertinimas	49
Išvados ir rekomendacijos.....	54

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Vartojamos sąvokos ir trumpinimai

angl. – anglų kalba

Asociacija AGATA – Lietuvos gretutinių teisių asociacija AGATA

Asociacija AVAKA – Audiovizualinių kūrinių autorių teisių asociacija AVAKA

ATGTĮ – Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas

CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas

ES – Europos Sąjunga

ESTT – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas

IKA – išplėstinis kolektyvinis administravimas

Informacinės visuomenės direktyva – 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo

Internetu perduodamų programų ir retransliavimo direktyva - 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/789, kuria nustatomos naudojimosi autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis, taikytinomis tam tikroms transliuojančiųjų organizacijų internetu transliuojamoms programoms bei retransliuojamoms televizijos ir radijo programoms, taisyklės ir kuria iš dalies keičiama Tarybos direktyva 93/83/EEB

KA – kolektyvinis administravimas

KAO – kolektyvinio administravimo organizacija

Kolektyvinio administravimo direktyva – 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/26/ES dėl kolektyvinio autorių teisių ir gretutinių teisių administravimo ir daugiateritorių licencijų naudoti muzikos kūrinius internete teikimo vidaus rinkoje

PINO – Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacija

PKA – privalomas kolektyvinis administravimas

Projektas – Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo projektas, kuriuo siekiama įgyvendinti 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2019/790 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendroje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB, ir 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2019/789, kuria nustatomos naudojimosi autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis, taikytinomis tam tikroms transliuojančiųjų organizacijų internetu transliuojamoms programoms bei retransliuojamoms televizijos ir radijo programoms, taisyklės ir kuria iš dalies keičiama Tarybos direktyva 93/83/EEB

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Skaitmeninės rinkos direktyva arba **Direktyva** – 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB

Tyrimas – tyrimas „Privalomas kolektyvinis administravimas: rizikos, privalumai ir alternatyvos”

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

1. Įvadas

Tyrimas „Privalomas kolektyvinis administravimas: rizikos, privalumai ir alternatyvos“ (toliau – ir **Tyrimas**), buvo atliktas 2021-01-29 sutarties Nr. VP-2 su Lietuvos Respublikos kultūros ministerija pagrindu. Tyrimą atliko ūkio subjektų grupė, susidedanti iš dr. Ramūno Birštono ir dr. Jūratės Liaukšminaitės, subteikėjas – UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“.

Tyrimo uždaviniai:

1. nurodyti privalomo autorių teisių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo instituto apimtį Lietuvoje ir identifikuoti privalumus ir trūkumus;
2. pateikti teisiniu ir ekonominiu požiūriais grįstas išvadas, ar privalomo kolektyvinio administravimo taikymas kelia riziką sutarčių laisvei;
3. pateikti teisiniu ir ekonominiu požiūriais grįstas išvadas, ar privalomo kolektyvinio administravimo taikymas kelia riziką teisingai autorių teisių ir interesų pusiausvyrai;
4. pateikti teisiniu ir ekonominiu požiūriais grįstas išvadas, ar surenkamos ir išmokamos pajamos už kūrinių naudojimą per kolektyvinio administravimo organizacijas užtikrinta autoriams ir atlikėjams atlygi, kuris būtų tinkamas ir proporcingas pajamoms, gautoms už kūrinio ar jo atlikimo naudojimą;
5. pateikti teisiniu ir ekonominiu požiūriais grįstas išvadas apie laisvą paslaugų judėjimą ir vienodą teisių įgyvendinimą bendrojoje Europos Sąjungos rinkoje, jeigu įgyvendinant 790/2019 direktyvos 18 straipsnį būtų išplečiamas privalomas kolektyvinis administravimas. Europos Sąjungos valstybėms pasirinkus skirtingus institutus teisėms įgyvendinti, pateikti galimus skirtingų pasirinkimų scenarijus ir pasekmes. Įvertinti, ar nebūtų pažeidžiami kiti Europos Sąjungos teisės aktai autorių teisių srityje;
6. pateikti pasiūlymus apie kitų juridinių mechanizmų alternatyvas privalomam autorių teisių ir gretutinių teisių kolektyviniam administravimui, kurios užtikrintų teisingo atlygio principo taikymą;
7. atlikti kino teatrų sektoriaus ir įstaigų (kavinių, restoranų, sporto klubų) atliekančių kūrinių ir gretutinių objektų viešą paskelbimą ir teikiančių komercinio pobūdžio paslaugas neapibrėžtai visuomenės grupei apklausą dėl privalomo kolektyvinio administravimo. Turėtų būti apklausta ne mažiau kaip 3 procentai kino teatrų sektoriaus atstovų ir ne mažiau kaip 3 procentai įstaigų (kavinių, restoranų, sporto klubų) atliekančių kūrinių ir gretutinių objektų viešą paskelbimą ir teikiančių komercinio pobūdžio paslaugas neapibrėžtai visuomenės grupei;
8. pristatyti atliktą Tyrimą.

Tyrimo autoriams taip pat buvo pateikti trijų Lietuvoje veikiančių kolektyvinio administravimo organizacijų pasiūlymai dėl privalomo kolektyvinio administravimo apimties išplėtimo, konkrečiai:

- 2020 m. rugsėjo 14 d. asociacijos AGATA raštas Nr. 2-118/20 „Dėl Direktyvos 790/2019 18 straipsnio perkėlimo į nacionalinę teisę“ kartu su priedais;
- 2020-09-15 asociacijos AVAKA nuomonė S20-27 „Dėl 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) Nr. 2019/790 18 - 23 str. perkėlimo projekto“;
- 2020-09-15 asociacijos LATGA raštas Nr. 3180A „Dėl ES 790/2019 Direktyvos 18-23 straipsnių perkėlimo į Lietuvos nacionalinę teisę“ kartu su priedu.

Tyrimo autoriai, atlikdami Tyrimą, atsižvelgė į šiuose pasiūlymuose nurodytas autorių ir atlikėjų turtines teises (naudojimo būdus), kurių atžvilgiu Lietuvos teisėje galėtų būti nustatytas privalomas kolektyvinis administravimas. Kadangi dviejuose iš nurodytų pasiūlymų (asociacijos AGATA ir asociacijos LATGA pasiūlymuose) privalomą kolektyvinį administravimą siūloma nustatyti naujai įvedamų (t. y. šiuo metu ATGTĮ nenumatytų) neatšaukiamų ir neperleidžiamų autorių ir atlikėjų teisių į atlyginimą atžvilgiu, į atliekamo Tyrimo apimtį neišvengiamai pateko ir siūlomų teisių į atlyginimą vertinimas.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS“
GALUTINĖ ATASKAITA

Remiantis technine specifikacija ir Tyrimo uždaviniais Tyrimas yra susietas su autorių ir atlikėjų teisių, ypač, jų intereso gauti tinkamą ir proporcingą atlygį, užtikrinimu. Tyrimas neapima kolektyvinio administravimo ir galimo privalomo kolektyvinio administravimo išplėtimo kitų teisių turėtojų grupių atžvilgiu.

2. Tyrimo metodika

Igyvendinant Tyrimo uždavinius buvo atlikta tarptautinių autorių teisių ir gretutinių sutarčių (Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos; Tarptautinės konvencijos dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų apsaugos (Romos konvencijos); PINO Autorių teisių sutarties; PINO Atlikimų ir fonogramų sutarties; Sutarties dėl intelektualinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS sutarties)), kitų Lietuvos Respublikai aktualių tarptautinių sutarčių, taip pat ES autorių ir gretutinių teisių *aquis*, bei kitų Tyrimui aktualių ES teisės aktų, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ir **ESTT**) praktikos, o taip pat su nurodytais šaltiniais susijusios teisės doktrinos analizė, siekiant įvertinti tarptautinės ir ES teisės numatomus standartus ir reikalavimus privalomo kolektyvinio administravimo taikymui.

Antra, buvo atlikta nacionalinių autorių teisės normų, bendrosios kompetencijos teismų ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikos bei nacionalinės doktrinos analizė, siekiant nustatyti privalomo autorių ir gretutinių teisių instituto apimtį Lietuvoje ir identifikuoti jo privalumus ir trūkumus. Buvo įvertintas ne tik esamas reguliavimas (ATGTĮ ir įstatymų lydymieji aktai), tačiau ir šiuo metu siūlomi teisinio reguliavimo pakeitimai, kuriais įgyvendinama Skaitmeninės rinkos direktyva ir Internetu perduodamų programų ir retransliavimo direktyva. Svarbiausia, buvo įvertintos siūlomos privalomo kolektyvinio administravimo išplėtimo galimybės ir rizikos bei tokio išplėtimo alternatyvos.

Trečia, buvo surinkta ir išanalizuota informacija apie Skaitmeninės rinkos direktyvos 18 straipsnio įgyvendinimą kitose ES valstybėse narėse. Siekiant išsiaiškinti užsienio teisės aktų priėmimo procesą ir taikymo praktiką, susisiekti ir gauti duomenys iš užsienio teisės ekspertų-praktikų. Papildomai, atlikta privalomo kolektyvinio autorių ir atlikėjų teisių reguliavimo kitose ES valstybėse narėse apžvalga.

Ketvirta, vykdant Tyrimo uždavinius buvo atliktos kūrinių ir atlikimų naudotojų sektorinės apklausos:

- Lietuvos kino teatrų sektoriaus apklausa. Atliekant apklausą buvo parengtas klausimynas ir gauti duomenys iš šešių subjektų: UAB „Multikino Lietuva“, Forum Cinemas Lithuania OU Lietuvos filialas, UAB „Apollo Kinas“, VšĮ „Kino pasaka“, VšĮ „Skalvijos“ kino centras, Ukmergės kultūros centro;
- audiovizualinių kūrinių prodiuserių apklausa. Duomenys gauti iš Nepriklausomų Prodiuserių Asociacijos, taip pat iš UAB „Reklamos gamintojų bazė“;
- viešbučių ir maitinimo įstaigų apklausa. Atsakymai gauti iš Lietuvos viešbučių ir restoranų asociacijos bei Lietuvos barų ir kavinių asociacijos;
- asmenų, vykdančių transliavimo veiklą, apklausa. Atsakymai gauti iš radijo ir televizijos transliuotojus atstovaujančios Lietuvos radijo ir televizijos asociacijos;
- asmenų, vykdančių retransliavimo veiklą, apklausa. Atsakymai gauti iš AB „Telia Lietuva“ bei UAB „Cgates“;
- garso įrašų gamybos sektoriaus apklausa. Atsakymai gauti iš Tarptautinės fonogramų gamintojų asociacijos (IFPI).

Penkta, ATGTĮ pakeitimus pasiūliusioms kolektyvinio administravimo organizacijoms (asociacijoms LATGA, AVAKA ir AGATA) buvo pateikti papildomi klausimai ir gauti jų atsakymai.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Tyrėjai neatsako už tyrimo metu duomenis pateikusių asmenų pateiktų duomenų teisingumą. Tyrimo išvados yra suformuluotos preziumuojant pateiktų dokumentų ir duomenų teisingumą bei korektiškumą. Tyrėjų atliktoje analizėje, išvadose ir rekomendacijose pateikiama tyrėjų kaip nepriklausomų ekspertų nuomonė.

3. Privalomo kolektyvinio administravimo instituto teisinė analizė

3.1. Privalomo kolektyvinio administravimo samprata

Tyrimo tikslais yra svarbu pateikti privalomo kolektyvinio administravimo (toliau – ir **PKA**) sampratą, kuri leistų tinkamai identifikuoti šį reiškinį, jį atskirti ir palyginti su panašiais, bet netapačiais teisiniais reiškiniais.

Nors nacionalinėje teisėje pats privalomas administravimas yra minimas, tačiau jo teisinis apibrėžimas nėra pateikiamas. Taip pat PKA apibrėžimo nėra pateikta nei tarptautiniuose, nei ES teisės aktuose.

Nepaisant pozityviosios teisės apibrėžimo nebuvimo, PKA yra gerai žinomas daugelio valstybių teisėje, taip pat autorių teisės doktrinoje. Visgi ir doktrinoje dažniausiai PKA pristatomas kaip savaime žinomas reiškinys ir iš karto pereinama prie atskirų jo veikimo elementų aptarimo, nepateikiant bendrojo apibrėžimo.

Šio Tyrimo tikslais autoriai remiasi apibrėžimu, pateiktu PINO Terminų žodyne:

***Privalomas kolektyvinis administravimas** – 1) autorių teisių ir gretutinių teisių kolektyvinis administravimas, kurio atžvilgiu įstatymas nustato sąlygą, jog šios teisės gali būti įgyvendinamos tik kolektyvinio administravimo būdu. Skirtingai nei „išplėstinio kolektyvinio administravimo“ atveju, esant privalomam kolektyviniam administravimui teisių turėtojams nesuteikiama netgi galimybė išeiti iš kolektyvinės sistemos ir pasirinkti individualų savo teisių įgyvendinimą. 2) Jei privalomas kolektyvinis administravimas yra nustatytas išimtinių teisių atžvilgiu, tai yra šių teisių apribojimas.¹*

Nacionalinėje mokslinėje literatūroje dr. Ažuolas Čekanavičius yra apibrėžęs PKA „plačiąja prasme“ taip: „kolektyvinio administravimo teisinio reguliavimo modeliai, galintys suponuoti situaciją, kai be konkretaus subjekto aktyvių veiksmų (sutarčių sudarymo, prašymo pateikimo ir kt.) jam priklausančios autorių ar gretutinės teisės administruojamos kolektyvinio administravimo subjekto.“² Tačiau šis apibrėžimas Tyrimo požiūriu yra per platus, nes apima ir prezumpcija pagrįstą (numanomą) bei išplėstinį KA³, kurie yra skirtingi modeliai, lyginant su „tikruoju“ PKA (arba PKA „siaurąja prasme“).

Taigi, PKA kvalifikuoja toliau nurodomi požymiai.

Pirma, PKA atveju kitu būdu nei per KAO atitinkamos autorių ar gretutinės teisės įgyvendinti negalima. Tai reiškia, kad individualūs autorių ar gretutinių teisių turėtojai neturi įprastos pasirinkimo laisvės –

¹ WIPO Guide to the Copyright and Related Rights Treaties Administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Rights Terms. World Intellectual Property Organization, 2004.

² Čekanavičius, A. Privalomo autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo teoriniai ir praktiniai aspektai // Socialinių mokslų studijos, 2010, Nr. 1(5) p. 189-190.

³ Ten pat, 190.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

įgyvendinti teisę individualiai ar kolektyviai⁴, ir individualiai įgyvendinti savo turimos teisės negali⁵. Taigi, PKA funkcionavimui individualių teisių turėtojų valia neturi didesnės reikšmės⁶.

Antra pasekmė, kuri tiesiogiai išplaukia iš pirmosios ir kuri yra vienas svarbiausių PKA bruožų – teisių turėtojai negali atsisakyti privalomo kolektyvinio administravimo. Ši ypatybė atskiria PKA nuo išplėstinio ar prezumpcija pagrįsto administravimo ir lemia, jog PKA yra laikoma labiau suvaržančia teisių turėtojo teisių įgyvendinimo forma ir labiausiai varžančia kolektyvinio administravimo forma, besiribojančia su išimtinės teisės apribojimu. Pastaroji aplinkybė akcentuojama ir aukščiau pateiktame PINO Terminų žodyne, nurodant, jog išimtinių teisių atžvilgiu PKA laikytinas šių teisių apribojimu.

Konceptualią klasifikaciją, rodančią autorių ir gretutinių teisių turėtojų teisių suvaržymo laipsnį ir PKA vietą joje, yra pateikęs J. P. de Miranda Branco Tomé Quintais⁷:

Teisių suvaržymo lygis	Teisės pobūdis	Suvaržymų rūšys
0 / -	Išimtinė teisė	Visiškas individualus teisės įgyvendinimas
1 / +	Išimtinė teisė	Savanoriškas kolektyvinis administravimas
2 / ++	Išimtinė teisė	Išplėstinis kolektyvinis administravimas
3/ +++	Išimtinė teisė (diskutuotina)	Privalomas kolektyvinis administravimas
4/++++	Atlyginimas arba kompensacija	Privalomos ar įstatyminės licencijos bei atlygintiniai autorių ir gretutinių teisių apribojimai, kurie paprastai įgyvendinami kolektyvinio administravimo būdu
5/ +++++	Nėra turtinės teisės	Neatlygintini autorių ir gretutinių teisių apribojimai
6/ ++++++	Atlyginimo reikalavimas (išorinis autorių teisei)	Valstybės taikomos atlyginimo, kompensavimo ar apdovanojimo sistemos ir subsidijos (priemonės, nepatenkančios į autorių teisių sritį)

Trečia, įgaliota KAO atitinkamoje jurisdikcijoje laikoma administruojančia ne tik savo narių, bet visų privalomai administruojamos atitinkamos autorių ar gretutinės teisės turėtojų teises. Minėta, pastarieji tokio administravimo atsisakyti negali.

⁴ Paminėtina, kad individualus įgyvendinimas apima ir tokias galimybes, kaip atsisakyti teisės įgyvendinti ar, jei taikytina teisė tai leidžia, jų apskritai atsisakyti.

⁵ Pastarasis aspektas yra atspindėtas Kolektyvinio administravimo direktyvos 19 konstatuojamojoje dalyje: “Kai valstybė narė, laikydamaši Sąjungos teisės aktų ir tarptautinių Sąjungos ir jos valstybių narių įsipareigojimų, nustato privalomą kolektyvinį teisių administravimą, teisių turėtojai gali rinktis tik kitas kolektyvinio administravimo organizacijas.”.

⁶ Galima būtų įžvelgti tam tikrą teisių turėtojų įtaką, jiems veikiant kaip atitinkamos PKA įgyvendinančios kolektyvinio administravimo organizacijos nariams. Tačiau tai negali būti laikoma individualiu teisių įgyvendinimu.

⁷ De Miranda Branco Tomé Quintais, J. P. (2017). Copyright in the age of online access: Alternative compensation systems in EU copyright law. Pažymėtina, jog pateikta lentelė remiasi ankstesne D. Gervais pasiūlyta klasifikacija. Žr. Collective Management of Copyright and Related Rights. Ed. by Gervais D. Wolters Kluwer, 2016, p. 28.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Nurodžius skiriamuosius privalomo kolektyvinio administravimo požymius, reikia pažymėti, kad konkretūs PKA modeliai įvairiais aspektais gali skirtis skirtingose jurisdikcijose ir netgi toje pačioje jurisdikcijoje skirtis skirtingų teisių atžvilgiu. Konkrečiai, skirtumai gali būti susiję su teisių turėtojo galimybe pasirinkti kolektyvinio administravimo organizaciją, jei yra kelios tokios organizacijos⁸, ar tokio pasirinkimo nebuvimu (jei valstybės institucija paskiria vieną konkrečią įgaliotą KAO⁹), taip pat saugomų objektų naudotojų mokėtino atlyginimo dydžio nustatymo procedūra (jos gali būti nustatomos derybomis arba teisės aktai gali nustatyti konkrečius tarifus¹⁰, arba kitu būdu), ginčų sprendimo procedūra ir t. t.

3.2. Privalomas kolektyvinis administravimas tarptautinių autorių ir gretutinių teisių sutarčių požiūriu

Su atliekamo Tyrimo klausimais yra susijusios šios tarptautinės autorių ir gretutinių teisių sutartys, prie kurių yra prisijungusi Lietuva:

- 1886 m. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos;
- 1961 m. Tarptautinė konvencija dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų apsaugos (Romos konvencija);
- 1994 m. Pasaulio prekybos organizacijos sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS sutartis);
- 1996 m. Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutartis;
- 1996 m. Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacijos atlikimų ir fonogramų sutartis.

Nurodytose autorių teisių ir gretutinių teisių tarptautinėse sutartyse nėra nuostatų, tiesiogiai skirtų reguliuoti autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo santykius, įskaitant privalomą kolektyvinį administravimą. Pagrindinė tarptautinė organizacija – PINO – kolektyvinio administravimo klausimus iki šiol yra sprendusi tik „minkštosios“ politikos priemonėmis (tarp jų, konsultacijomis, studijomis ir publikacijomis), nors ir pripažįsta šią sritį iš esmės svarbia veiksmingam autorių ir gretutinių teisių funkcionavimui.

Viena vertus, tokiomis aplinkybėmis nacionaliniai įstatymų leidėjai turi plačią diskreciją tiek nustatant kolektyvinį administravimą, tiek parenkant konkretų pastarojo modelį. Kita vertus, kalbant apie PKA, tarptautinių sutarčių reguliavimas yra reikšmingas ir ribojantis minėtą nacionalinių valstybių, tarp jų Lietuvos, įstatymų leidėjų diskreciją. Taip yra dėl to, kad tarptautinių sutarčių reguliavimas lemia autoriams ir atlikėjams suteikiamų teisių struktūrą. Pagrindinės autoriams ir atlikėjams tarptautinėse sutartyse suteikiamos turtinės teisės¹¹ yra **išimtinio pobūdžio**, tai yra, teisės leisti arba uždrausti atlikti atitinkamus veiksmus¹² (pvz., teisės versti, atgaminti kūrinius, teisė viešai atlikti ir teisė viešai paskelbti dramos ir muzikos atlikimą (Bernos konvencijos 8, 9, 11 straipsniai); teisė platinti ir teisė viešai paskelbti kūrinius, įskaitant jų padarymą viešai prieinamais (PINO Autorių sutarties 6 ir 8 str.); atlikėjų teisė įrašyti, transliuoti ir kitaip skelbti neįrašytą atlikimą, teisė atgaminti, platinti, nuomoti ir padaryti viešai prieinamus fonogramose įrašytus atlikimus (PINO Atlikimų ir fonogramų sutarties 6–10 str.¹³). Taip pat tam tikrais

⁸ Tokia situacija yra šiuo metu galiojančio ATGTĮ 65 str. 3 d. kabelinio retransliavimo teisės administravimo atveju.

⁹ Pavyzdžiui, atsakinga už kompensacinio atlyginimo už kūrinių atgaminimą reprografijos būdu (fotokopijavimo ar kitu būdu popieriuje) surinkimą, paskirstymą ir išmokėjimą teisės akto pagrindu įgaliota asociacija LATGA.

¹⁰ Pavyzdžiui, taip yra kompensacinio atlyginimo už kūrinių ir gretutinių teisių objektų atgaminimą asmeniniais tikslais atveju.

¹¹ Asmeninės neturtinės autorių ir atlikėjų teisės nėra šio Tyrimo objektas.

¹² ESTT šias teises dar yra įvardijęs „prevencinio pobūdžio“, t. y. autorių teisių turėtojas turi duoti sutikimą trečiajam asmeniui dėl kūrinių ar gretutinių teisių objekto naudojimo. Žr., pvz., 2009 m. liepos 16 d. ESTT sprendimą byloje *Infopaq International*, C 5/08.

¹³ Romos konvencijoje atlikėjams buvo numatytos ne išimtinės teisės, tačiau PINO Atlikimų ir fonogramų sutartimi šios teisės tapo išimtinėmis.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

atvejais tarptautinėse sutartyse yra numatyta ne išimtinė teisė, bet teisė į atlyginimą (Romos konvencijos 12 str.; PINO Atlikimų ir fonogramų sutarties 15 str.), tačiau tai yra išimtinis atvejis, o ne taisyklė. Be to, Berno konvencija (o kartu su ja – TRIPS sutartis ir PINO Autorių teisių sutartis) draudžia nustatyti išimtinių teisių įgyvendinimo sąlygas, išskyrus pačioje konvencijoje numatytus atvejus.

Doktrinoje nėra galutinio sutarimo, ar PKA gali būti laikomas tokios išimtinių teisių įgyvendinimo sąlygos nustatymu. S. von Lewinski yra teigusi, jog PKA teisių įgyvendinimo sąlyga nelaikytina¹⁴. Tačiau M. Ficsor savo gausiose publikacijose yra argumentavęs, jog PKA yra išimtinių teisių įgyvendinimo sąlyga¹⁵. Dėl šios priežasties valstybės narės negalėtų nustatyti PKA tais atvejais, kai tarptautinės sutartys neleidžia nacionaliniams įstatymų leidėjams nustatyti išimtinių teisių įgyvendinimo sąlygų (pvz., PKA negalima nustatyti bendrosios padarymo viešai prieinamu teisės atveju¹⁶).

Nurodytas klausimas lieka iki galo neatsakytas. Kita vertus, dėl esamo ES reguliavimo, kuris yra labiau suvaržantis nacionalinio įstatymo leidėjo galimybes nustatyti PKA, ir jo taikymo praktikos, nurodytas klausimas yra praradęs dalį aktualumo (žr. sekantį poskyrį).

3.3. Privalomas kolektyvinis administravimas ES teisės požiūriu

ES teisė, skirtingai nuo aukščiau aptartų tarptautinių sutarčių, tiesiogiai reguliuoja įvairius KA aspektus.

Iki Internetu perduodamų programų ir retransliavimo direktyvos priėmimo, ES teisės aktuose, konkrečiai - 1993 m. rugsėjo 27 d. Tarybos direktyvoje 93/83/EEB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, taikomų palydoviniam transliavimui ir kabeliniam retransliavimui, koordinavimo - buvo numatytas vienas PKA atvejis, kuris buvo privalomas nustatyti valstybėms narėms, tai yra, privalomas kolektyvinis administravimas turi būti taikomas kūrinių ir gretutinių teisių objektų naudojimui perduodant televizijos ir radijo programas kabelinės retransliacijos būdu (apie šios nuostatos įgyvendinimą Lietuvos teisėje žr. 3.4 poskyrį).

Atliekamo Tyrimo kontekste būtina atkreipti dėmesį į tikslus, kurių buvo siekiama nustatant privalomą kolektyvinį administravimą kabelinės retransliacijos atžvilgiu. Šis tikslas buvo suteikti kabelinės retransliacijos operatoriams teisinį tikrumą, jog jie yra įgiję visas teises į retransliuojamą turinį ir neatsiras paskiri teisių turėtojai į atskiras retransliuojamų programų dalis, kurie galėtų reikšti pretenzijas ar net blokuoti retransliavimą¹⁷.

Aktualios ir kitos dvi direktyvos, numačiusios du neprivalomus, bet galimus PKA nustatymo atvejus. Pirma, 2001 m. rugsėjo 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/84/EB dėl originalaus meno kūrinio perpardavimo teisės autoriaus naudai 6 str. 2 d. numatė, kad valstybės narės gali numatyti autorinio atlyginimo už meno kūrinio originalo perpardavimą privalomą arba pasirenkamą kolektyvinį administravimą¹⁸.

¹⁴ Von Lewinski S. Mandatory Collective Administration of Exclusive Rights – A Case Study On Its Compatibility With International and EC Copyright Law. e.Copyright Bulletin, No. 1, January-March 2004.

¹⁵ Collective Management of Copyright and Related Rights. Ed. by Gervais D. Wolters Kluwer, 2016, p. 49-51; Ficsor. M. Collective Management of Copyright and Related Rights. WIPO, 2002, p. 138.

¹⁶ Collective Management of Copyright and Related Rights. Ed. by Gervais D. Wolters Kluwer, 2016, p. 51.

¹⁷ Šis tikslas aiškiai deklaruoti 1993 m. rugsėjo 27 d. Tarybos direktyvos 93/83/EEB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, taikomų palydoviniam transliavimui ir kabeliniam retransliavimui, koordinavimo 8, 10, 27 ir 28 konstatuojamosiose dalyse.

¹⁸ Lietuva nėra pasinaudojusi šia galimybe nustatyti PKA. ATGTĮ 17 str. 5 d., kuri skirta meno kūrinio originalo perpardavimo teisei, numatyta, kad „Autoriai ar jų teisių paveldėtojai **gali perduoti jiems priklausančių perpardavimo teisę įgyvendinti kolektyvinio administravimo organizacijai.**“ Taigi, Lietuva yra numačiusi savanorišką aptariamą teisės kolektyvinį administravimą.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Antra, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/115/EB 2006 m. gruodžio 12 d. dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, intelektinės nuosavybės srityje 5 straipsnyje buvo įtvirtinta neatšaukiama autoriaus ar atlikėjo teisė gauti atlyginimą už fonogramos arba filmo originalo ar kopijos nuomą, o to paties straipsnio 4 dalyje numatyta, kad valstybės narės gali nuspręsti, ar kolektyvinio teisių administravimo organizacijoms galima pavesti teisės į teisingą atlyginimą administravimą ir nustatyti tokio administravimo ribas¹⁹, taip pat numatyti, iš kieno tokio atlyginimo galima reikalauti arba jį atsiimti.

Teisės doktrinoje yra nurodoma, kad nurodytų direktyvų nuostatas, leidžiančias valstybėms narėms nustatyti PKA, reikia aiškinti taip, kad ES valstybės narės gali nustatyti privalomą kolektyvinį administravimą tik tais išimtiniais atvejais, kai tai tiesiogiai leidžia tarptautinės teisės normos ir atitinkančios pastarąsias ES teisės normos²⁰.

Analizuojant kolektyvinio administravimo klausimus, negalima nepaminėti svarbiausio šiai sričiai skirto teisės akto, tai yra 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/26/ES dėl kolektyvinio autorių teisių ir gretutinių teisių administravimo ir daugiateritorių licencijų naudoti muzikos kūrinius internete teikimo vidaus rinkoje (toliau – ir **Kolektyvinio administravimo direktyva**). Tačiau Kolektyvinio administravimo direktyva visiškai nereguliuoja PKA atvejų (kaip ir kitų nesavanoriško KA atvejų) ir palieka šiuos klausimus už direktyvos ribų. Kaip nurodoma Kolektyvinio administravimo direktyvos 12 konstatuojamojoje dalyje:

„nors ir taikoma visoms kolektyvinio administravimo organizacijoms, išskyrus III antraštinę dalį, kuri taikoma tik toms kolektyvinio administravimo organizacijoms, kurios administruoja autorių teises naudoti muzikos kūrinius internete daugelyje teritorijų, šia direktyva nedaromas poveikis nuostatoms dėl teisių administravimo valstybėse narėse, tokio kaip individualus administravimas, atstovaujančiosios kolektyvinio administravimo organizacijos ir naudotojo susitarimo poveikio apimties išplėtimas, t. y. išplėstos apimties kolektyvinių licencijų teikimas, privalomas kolektyvinis administravimas, teisinės atstovavimo prezumpcijos ir teisių perdavimas kolektyvinio administravimo organizacijoms [...]“

Be aptartų direktyvų nuostatų, šio Tyrimo tikslais svarbiausia yra ESTT jurisprudencija. Konkrečiai, itin svarbūs byloje *Marc Soulier et. al v Premier ministre et al.*²¹ pateikti išaiškinimai. Šioje byloje klausimas kilo dėl Prancūzijos Respublikos nustatytos įstatyminės schemos, įgalinančios be išankstinio autorių sutikimo naudoti kūrinius, kurių nebėra komercinėje apyvartoje, atitikties Informacinės visuomenės direktyvai. Pastebėtina, kad minimoje byloje buvo nagrinėjamas ne privalomo kolektyvinio administravimo, o išplėstinio kolektyvinio administravimo klausimas. Tačiau argumentai, kuriais ESTT (ir Generalinis advokatas) pripažino Prancūzijos įstatyminį reguliavimą neatitinkančiu ES teisės reikalavimų, tiesiogiai taikytini ir PKA atveju. Paminėtinos šios ESTT sprendimo nuostatos²²:

„Direktyvos 2001/29 2 straipsnio a punkte ir 3 straipsnio 1 dalyje atitinkamai numatyta, kad valstybės narės suteikia autoriams išimtinę teisę leisti arba uždrausti tiesiogiai ar netiesiogiai atgaminti savo

¹⁹ Lietuva nėra pasinaudojusi ir šia galimybe nustatyti PKA. ATGTĮ 15 str. 4 d. nustato: „Autorius, perdavęs fonogramos gamintojui teisę nuomoti kūrinį, įrašytą į fonogramą, turi neatšaukiamą teisę į tam tikrą autorinį atlyginimą už kūrinio nuomą. Šį atlyginimą moka fiziniai arba juridiniai asmenys, kuriems fonogramos gamintojas perdavė arba suteikė teisę nuomoti fonogramas ar jų kopijas. Ši teisė **paprastai** įgyvendinama per kolektyvinio administravimo organizaciją.“

²⁰ Collective Management of Copyright and Related Rights. Ed. by Gervais D. Wolters Kluwer, 2016, p. 54.

²¹ 2016 m. lapkričio 16 d. ESTT sprendimas byloje *Marc Soulier et. al v Premier ministre et al.*, C 301/15.

²² Galima paminėti, jog Generalinio advokato pozicija buvo dar radikalesnė, tačiau kadangi kai kuriais atžvilgiais ESTT sprendimas skiriasi nuo Generalinio advokato argumentų, pastarieji čia nepateikiami. Žr. 2016 m. liepos 7 d. Generalinio advokato nuomonę byloje *Marc Soulier et. al v Premier ministre et al.*

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

kūrinius, kad ir kokios būtų atgaminimo priemonės ar forma, ir išimtinę teisę leisti ar uždrausti viešai skelbti savo kūrinius.

Šiuo klausimu pirmiausia reikia nurodyti, kad šiomis nuostatomis autoriams suteikiama apsauga turi būti aiškinama plačiai (2009 m. liepos 16 d. Sprendimo *Infopaq International*, C 5/08, EU:C:2009:465, 43 punktą ir 2011 m. gruodžio 1 d. Sprendimo *Painer*, C 145/10, EU:C:2011:798, 96 punktą).

Todėl ši apsauga turi būti aiškinama, be kita ko, taip, kad ji nėra apribota Direktyvos 2001/29 2 straipsnio a punkte ir 3 straipsnio 1 punkte garantuojamų teisių turėjimo, bet apima ir naudojimąsi šiomis teisėmis.

Toks aiškinimas patvirtinamas Berno konvencijoje, kurios 1–21 straipsnių turi laikytis Sąjunga pagal PINO autorių teisių sutarties 1 straipsnio 4 dalį, prie kurios yra prisijungusi Sąjunga ir kuri įgyvendinama, be kita ko, Direktyva 2001/29, kaip numatyta jos 15 konstatuojamojoje dalyje. Iš tiesų pagal šios konvencijos 5 straipsnio 2 dalį jos garantuojama apsauga autoriams apima tiek turėjimą, tiek naudojimąsi jos 9 straipsnio 1 dalyje ir 11bis straipsnio 1 dalyje įtvirtintomis atgaminimo ir viešo paskelbimo teisėmis, kurios atitinka saugomas Direktyva 2001/29.

Be to, reikia pabrėžti, kad Direktyvos 2001/29 2 straipsnio a punkte ir 3 straipsnio 1 dalyje garantuojamos autorių teisės yra prevencinio pobūdžio, t. y. autorių teisių turėtojas turi duoti sutikimą trečiajam asmeniui atgaminti arba paskelbti viešai kiekvieną kūrinį (dėl atgaminimo teisės žr. 2009 m. liepos 16 d. Sprendimo *Infopaq International*, C 5/08, EU:C:2009:465, 57 ir 74 punktus ir 2011 m. spalio 4 d. Sprendimo *Football Association Premier League ir kt.*, C 403/08 ir C 429/08, EU:C:2011:631, 162 punktą, o dėl viešo paskelbimo teisės žr. 2012 m. kovo 15 d. Sprendimo *SCF Consorzio Fonografici*, C 135/10, EU:C:2012:140, 75 punktą ir 2014 m. vasario 13 d. Sprendimo *Svensson ir kt.*, C 466/12, EU:C:2014:76, 15 punktą).“

Nors, kaip minėta, aptariamoje byloje buvo sprendžiamas ne PKA, o greičiau konkretus nacionalinio išplėstinio kolektyvinio administravimo reguliavimo klausimas, atsižvelgiant į PKA kaip labiau teisių turėtojo išimtinę teisę suvaržančią priemonę, tie patys ESTT argumentai tuo labiau (*a fortiori*) taikytini ir pastarojo atžvilgiu.

Nurodytą sprendimą byloje *Marc Soulier* reikia vertinti ir kitų ESTT sprendimų kontekste, kuriuose nuosekliai pabrėžiamas autorių ir kitų teisių subjekto sutikimo svarba, tokiose bylose kaip *Svensson*²³, *GS Media*²⁴, *VG Bild-Kunst*²⁵. Nurodytose bylose laikomasi nuoseklios praktikos, jog paprastai tik pats teisių turėtojas gali nuspręsti suteikti leidimą naudoti jo kūrinius ar kitus saugomus objektus ir tokio naudojimo sąlygas. Toks sutikimas gali būti ir numanomas, tačiau bet kuriuo atveju teisių turėtojo sutikimas yra būtinas teisėto naudojimo elementas. Jei savanoriško kolektyvinio administravimo atveju toks naudotojo sutikimas yra suteikiamas, PKA atveju teisių turėtojo individualus sutikimas apskritai nereikalingas, kitaip sakant, išimtinė autorių ir atlikėjų teisė, kaip ji suprantama ESTT praktikoje, praranda vieną svarbiausių savo atributų.

Atsižvelgiant į nurodytą praktiką, manytina, kad tos teisės, kurias ES teisė numato kaip išimtinės turtines autoriaus ar atlikėjo teises (cituotoje byloje *Marc Soulier* tai buvo atgaminimo ir viešo paskelbimo teisės), negali būti privalomai kolektyviai administruojamos (išskyrus atvejus, kuomet ir kiek tai numato ar leidžia ES teisės aktai). Todėl PKA nustatymas šių teisių atžvilgiu (išskyrus ES teisėje numatytas išimtis) prieštarautų ES teisei.

3.4. Nacionalinio privalomo kolektyvinio administravimo reguliavimo esama padėtis

²³ 2014 m. vasario 13 d. ESTT sprendimas byloje *Nils Svensson et al. v Retriever Sverige AB*, C 466/12.

²⁴ 2016 m. rugsėjo 8 d. ESTT sprendimas byloje *GS Media BV v Sanoma Media Netherlands et al.*, C 160/15.

²⁵ 2021 m. kovo 9 d. ESTT sprendimas byloje *VG Bild-Kunst v Stiftung Preußischer Kulturbesitz*, C 392/19.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Lietuvoje PKA tam tikrose srityse yra taikomas ir šiuo metu. Konkrečiai, dabartinis teisinis reguliavimas numato penkis atvejus, kuriais autorių ar gretutinės teisės administruojamos privalomo kolektyvinio administravimo būdu (ATGTĮ 65 str. 2 d.):

- 1) kūrinių ir gretutinių teisių objektų kabelinei retransliacijai, išskyrus atvejus, kai tai yra pačių kabelinės retransliacijos operatorių programos;
- 2) fonogramų, išleistų komerciniais tikslais transliavimui, retransliavimui ir kitokiam viešam paskelbimui (įskaitant foninę muziką);
- 3) kūrinių atgaminimui reprografijos būdu (bet koku fotokopijavimo būdu ar naudojant kitus panašaus pobūdžio procesus, kai atgaminama popieriuje ar kitoje panašioje laikmenoje);
- 4) knygų ir kitų leidinių panaudai bibliotekose;
- 5) kūrinių ir gretutinių teisių objektų atgaminimas asmeniniais tikslais.

Pirmasis iš numatytų atvejų – kūrinių ir gretutinių teisių objektų kabelinė retransliacija – Lietuvos teisėje numatytas įgyvendinant aukščiau minėtą 1993 m. rugsėjo 27 d. Tarybos direktyvą 93/83/EEB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, taikomų palydoviniam transliavimui ir kabeliniam perdavimui, koordinavimo. Kitaip sakant, Lietuva neturi diskrecijos pasirinkti kitokio minimo autorių ir gretutinių teisių objektų panaudojimo būdo įgyvendinimo. Atitinkamai, visose kitose ES valstybėse narėse kabelinė retransliacija taip pat įgyvendinama tik PKA būdu.

Kiti keturi PKA atvejai nėra tiesiogiai nulemti ES teisės aktų ir yra nacionalinio įstatymų leidėjo pasirinkimas.

Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad visais šiais keturiais atvejais yra administruojamos ne išimtinės teisės, o teisės į atlyginimą. Tai yra, fonogramų, išleistų komerciniais tikslais transliavimo, retransliavimo ir kitokio viešo paskelbimo atveju (privalomai kolektyviai administruojamos tiek atlikėjų, tiek fonogramų gamintojų teisės) atlikėjai ir fonogramų gamintojai **neturi** išimtinės teisės transliuoti, retransliuoti ir kitaip viešai paskelbti (ATGTĮ 55 str.). Tokia situacija nulemta pirmiausiai tarptautinių teisės aktų, konkrečiai Romos konvencijos, o taip pat ji atspindima ir ES teisės aktuose (2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/115/EB dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, intelektinės nuosavybės srityje 8 str.). Pastebėtina, kad nurodyti tarptautiniai ir ES teisės aktai nereikalauja šios teisės įgyvendinti privalomo kolektyvinio administravimo būdu.

Taip pat kūrinių atgaminimo reprografijos būdu bei kūrinių ir gretutinių teisių objektų atgaminimo asmeniniais tikslais atveju yra administruojamos ne išimtinės teisės atgaminti, o tik teisės į atlyginimą. Pastebėtina, kad šiuo požiūriu ATGTĮ 65 str. formuluotės nėra tikslios. Abu atvejai yra susiję su atitinkamu autorių ir gretutinių teisių apribojimu atgaminti asmeniniais tikslais ar reprografijos būdu (ATGTĮ 20, 20(1), 58 str.)²⁶. Tad abiem nurodytais atvejais autorių ir gretutinių teisių subjektų išimtinė atgaminimo teisė yra apribota, ir jie negali uždrausti kūrinių ir gretutinių teisių objektų naudotojams naudoti kūrinius ir gretutinių teisių objektus ta apimtimi, kiek tai leidžia atgaminimo asmeniniais tikslais ir atgaminimo reprografijos būdu apribojimais. Būtent dėl šios priežasties dabartinės ATGTĮ formuluotės, kuriose minimos būtent atgaminimo teisės, nėra tikslios, nes gali suponuoti klaidingą mintį, jog kalbama apie pačios išimtinės atgaminimo teisės (kuri reglamentuojama ATGTĮ 15 str., atlikėjų atlikimų įrašų atveju – ATGTĮ 53 str.) kolektyvinį administravimą. Siekiant atitikti autorių teisių ir gretutinių teisių apribojimų „trijų pakopų“ taisyklę, abiem aptariamais atgaminimo teisės apribojimo atvejais teisių turėtojams yra numatytas kompensacinis atlyginimas. Būtent šio kompensacinio atlyginimo surinkimas ir yra privalomai kolektyviai administruojamas. Tai yra pagrindžiama tuo, kad paskiri teisių turėtojai neturėtų jokių realių galimybių

²⁶ Abu autorių ir gretutinių teisių apribojimais, savo ruožtu, yra suderinti su Informacinės visuomenės direktyvos 5 str.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

minimą atlyginimą surinkti. Kaip ir aukščiau nurodytu komerciniais tikslais išleistų fonogramų viešo paskelbimo atveju, toks privalomas administravimas nėra tiesiogiai nulemtas ES teisės aktų reikalavimų (ES teisė tiesiogiai nenustato ir abiejų paminėtų teisių į kompensacinį atlyginimą), tačiau ir užsienio valstybėse šios teisės į atlyginimą paprastai administruojamos būtent PKA būdu.

Paskutinis įstatyme numatytas PKA atvejis yra knygų ir kitų leidinių panauda bibliotekose. Ji turi būti sistemiškai aiškinama kartu su ATGTĮ 16 str. 3 d.: „*Teikiant panaudai knygas ir vaizduojamojo meno leidinius (dailės ir fotografijų albumus) bibliotekose, jų autoriai arba jų teisių paveldėtojai turi teisę gauti kompensacinį atlyginimą už perduotą išimtinę teisę teikti kūrinių panaudai. Šio kompensacinio atlyginimo dydį ir mokėjimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė [...], atsižvelgdama į Lietuvos autorių teisių ir gretutinių teisių komisijos siūlymus.*“ Ši įstatymo formuluotė vėlgi yra netiksli. Nors pacituotoje normoje yra minimos „perduotos išimtinės teisės teikti kūrinių panaudai“, iš tiesų Lietuvos teisė išimtinės teisės teikti panaudai nurodytus kūrinius bibliotekose nenumato, o vietoje jos nustato teisę į atlyginimą. Tokią galimybę numato 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/115/EB dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, intelektualinės nuosavybės srityje 6 straipsnis ir Lietuva ja pasinaudojo (nors, minėta, pati ATGTĮ formuluotė yra koreguotina). Pastebėtina, kad nei nurodyta direktyva, nei kiti ES teisės aktai nereikalauja, kad teisė į atlyginimą už knygas ir vaizduojamojo meno leidinius būtų privalomai kolektyviai administruojama.

Pasisakant apie nurodytą esamą privalomo kolektyvinio administravimo apimtį, Tyrimo autoriai neturi pagrindo ar duomenų teigti, kad aptarti esami privalomo kolektyvinio administravimo atvejai būtų pertekliniai ir kurio nors jų reikėtų atsisakyti.

Kalbant apie pirmąjį iš nurodytų atvejų – kūrinių ir gretutinių teisių objektų kabelinę retransliaciją – minėta, kad šis atvejis yra sietinas su ES teisės aktų reikalavimais²⁷, be to, skirtas užtikrinti kabelinės retransliacijos operatorių teisinį tikrumą ir sklandžią veiklą, kurie negalėtų būti užtikrinami kitu būdu. Tai yra pakankama priežastis, dėl kurios šiuo metu kabelinės retransliacijos įgyvendinimas kitu nei privalomo kolektyvinio administravimo būdu negali būti svarstomas.

Kalbant apie kitus keturis atvejus, kurie yra susiję ne su išimtinių teisių, bet teisių į atlyginimą įgyvendinimu, jų privalomas kolektyvinis administravimas yra nacionalinio pobūdžio, todėl, bent teoriškai, galėtų būti svarstomi ir kitokie šių teisių įgyvendinimo variantai. Tačiau čia taip pat turi būti padaryta išlyga, kad pačios teisės į atlyginimą, kaip minėta, yra susijusios su ES teisės aktų reikalavimais, o kartu šios teisės turi būti realiai ir veiksmingai įgyvendinamos. Dėl šių priežasčių nėra pagrindo nukrypti nuo esamo aptariamų teisių į atlyginimą įgyvendinimo modelio. Remiantis Tyrimo autorių turima informacija, visi nurodyti PKA būdai taikomi ilgą laiką, veikianti atlyginimo surinkimo sistema yra nusistovėjusi²⁸. Svarbiausia – nėra žinoma jokių suinteresuotų grupių skundų ar argumentų, jog esamą nurodytų teisių administravimo modelį reikėtų keisti.

Tokią išvadą papildomai galima pagrįsti ir lyginamuoju argumentu – daugelyje ES valstybių narių aptariami naudojimo būdai taip pat administruojami būtent PKA būdu (žr. 7 skyrių).

²⁷ Galima pastebėti, kad 1993 m. rugsėjo 27 d. Tarybos direktyva 93/83/EEB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, taikomų palydoviniam transliavimui ir kabeliniam retransliavimui, koordinavimo skirta situacijoms retransliuojant programas iš kitų valstybių narių. Tačiau ATGTĮ tokios perskyros neįveda, ir šio Tyrimo tikslais perskyra tarp nacionalinių programų ir programų iš kitų ES valstybių narių nėra aktuali.

²⁸ Žr. 2013 m. Kultūros ministerijos užsakymu atlikto tyrimo „Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB įgyvendinimas Lietuvoje: nuostatų dėl kompensacinio atlyginimo už audiovizualinių ar fonogramose įrašytų kūrinių kopijavimą asmeniniais tikslais įgyvendinimo ekonominė ir teisinė analizė“ (www.lrkm.lrv.lt) išvadas dėl kompensacinio atlyginimo už asmeninį atgaminimą.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Bet kuriuo atveju, individualus aukščiau nurodytų teisių į atlyginimą administravimas būtų itin komplikotas ne tik teisių turėtojų, bet ir atlyginimą privalančių mokėti naudotojų atžvilgiu, atlyginimo surinkimo kaštai tiek teisių turėtojams, tiek naudotojams labai išaugtų ir atlyginimo surinkimo sistemos veiksmingumas sumažėtų.

Be aukščiau aptartų šiuo metu veikiančių penkių atvejų reikia paminėti, kad tam tikri privalomo kolektyvinio administravimo pokyčiai yra neišvengiami dėl Internetu perduodamų programų ir retransliavimo direktyvos įgyvendinimo. Nurodytoje direktyvoje yra reikalaujama nustatyti vieną naują PKA atvejį – retransliavimo atveju²⁹ (Internetu perduodamų programų ir retransliavimo direktyvos 4 str.). Taip pat yra suteikiama diskrecija valstybėms narėms nustatyti PKA programų perdavimą vykdant tiesioginį tiekimą atveju (Internetu perduodamų programų ir retransliavimo direktyvos 8 str.). Projekte yra numatoma perkelti abi teisinės nuostatas, taigi, priėmus ATGTĮ pakeitimus, PKA atvejų sąrašas pasipildys dviem naujais atvejais. Abu naujai numatomi PKA atvejai nepatenka į šio Tyrimo objektą, todėl toliau atskirai neanalizuojami.

3.5. Privalomas kolektyvinis administravimas ir sutarčių laisvė

Šis klausimas analizuotinas vertinant teisių turėtojų (autorių ir atlikėjų) galimybes laisvai susitarti dėl jų kūrinių ir atlikimų panaudojimo ir tokio panaudojimo sąlygų.

Tyrimo kontekste PKA santykio su sutarčių laisve klausimas yra svarbus dėl Skaitmeninės rinkos direktyvos 18 straipsnio 2 dalies, kuri, numato, kad įgyvendindamos tinkamo ir proporcingo atlygio principą nacionalinėje teisėje, valstybės narės gali taikyti skirtingus mechanizmus ir, tame tarpe, atsižvelgti į sutarties laisvės principą.

Sutarčių laisvė yra vienas iš pamatinių privatinės teisės principų ir konstitucinių principų. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje sutarčių laisvės principas laikomas asmens ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos principo (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 str.) sudedamuoju elementu.

Sutarčių laisvės principas detalizuotas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau – ir **CK**). Pirmiausia, tai vienas iš bendrųjų civilinės teisės reguliavimo principų (CK 1.2 str.), taip pat prievolių teisės principų (CK 6.38 str., 6.156 str.). Šį principą detalizuoja trys galimybės:

1. Laisvė sudaryti sutartį;
2. Laisvė atsisakyti sudaryti sutartį;
3. Laisvė pasirinkti sutarties sąlygas.

Kadangi, kaip išdėstyta anksčiau, PKA atveju teisių turėtojai **neturi** galimybės įgyvendinti savo išimtinių teisių ar teisių į atlyginimą patys, PKA yra priešingas sutarčių laisvei.

Taip teigiama, nes PKA paneigia visas tris nurodytas galimybes, sudarančias sutarties laisvės turinį. Kadangi sutarčių su kūrinių naudotojais sudarymas arba atlyginimo surinkimas nepriklauso nuo individualių teisių turėtojų valios, jie negali būti laikomais turinčiais laisvę sudaryti sutartį ar atsisakyti sudaryti sutartį su naudotojais. Šią išvadą sustiprina ir nurodyta aplinkybė, jog KAO suteikia leidimus naudoti ar surenka atlyginimą ir tais atvejais, kai autoriai bei atlikėjai nėra suteikę atitinkamai KAO įgaliojimų administruoti jų teises. Taip pat individualūs teisių turėtojai neturi galimybės nustatyti sutarčių su naudotojais sąlygų (įskaitant, naudotojo mokamo atlyginimo dydžio). Kaip minėta, autoriai ir atlikėjai

²⁹ Retransliavimas yra apibrėžtas Internetu perduodamų programų ir retransliavimo direktyvos 2 str. 2 d. ir neapima kabelinio retransliavimo.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

negali pakeisti tokios padėties ir pereiti į individualų savo teisių įgyvendinimą, kaip būtų, pavyzdžiui, išplėstinio kolektyvinio administravimo atveju.

Lietuvos KAO siūlomas mechanizmas, kuomet išimtinės teisės galėtų būti toliau įgyvendinamos individualiai, o PKA būdu būtų įgyvendinamos tik neperleidžiamos teisės į atlyginimą, tik sušvelnina, tačiau iki galo nepašalina prieštaravimo sutarčių laisvės principui. Viena vertus, autoriaus ar atlikėjo teisės išskaidymas į perleidžiamą išimtinę teisę ir neperleidžiamą teisę į atlyginimą neišvengiamai paveiktų pačią išimtinę teisę (plačiau žr. 8 skyrių). Kita vertus, **neperleidžiamos** teisės į atlyginimą pobūdis jau savaime lemia autoriaus ir atlikėjo sutarties laisvės apribojimą.

Dėl nurodytų priežasčių konstatuotina, kad PKA neatitinka sutarčių laisvės principo ir yra pastarojo principo išimtis.

3.6. Privalomas kolektyvinis administravimas ir nuosavybės neliečiamumas

Atsakant į Tyrime iškeltus klausimus, negalima nepaminti kito svarbaus konstitucinio teisės principo - nuosavybės neliečiamumo principo. ES autorių teisė tiesiogiai nereguliuoja galimo konflikto tarp PKA ir nuosavybės neliečiamumo, tačiau Tyrimo uždaviniai įpareigoja PKA įvertinti ir kitų teisės aktų – tiek ES, tiek nacionalinių – kontekste. Skaitmeninės rinkos direktyvos 84 konstatuojamoji dalis nurodo, kad direktyvos turi būti aiškinamos ir taikomos laikantis Pagrindinių teisių chartijoje numatytų teisių ir principų. Taip pat ESTT savo sprendimuose yra ne kartą pasisakęs dėl būtinybės suderinti prieštarungus interesus, atsižvelgiant, tame tarpe, ir į Pagrindinių teisių chartijoje įtvirtintą pagrindinių interesų ir teisių bei bendrojo intereso apsaugą (žr. 2019 m. liepos 29 d. ESTT sprendimą *Funke Medien NRW*, C 469/17, 57 punktą; 2019 m. liepos 29 d. sprendimo *Pelham ir kt.*, C 476/17, 32 punktą ir 2019 m. liepos 29 d. sprendimo *Spiegel Online*, C 516/17, 42 punktą). Teisinga teisių ir interesų pusiausvyra yra minima ir Skaitmeninės direktyvos 18 straipsnio 2 dalyje, skirtoje tinkamo ir proporcingo atlygio principo įgyvendinimui. Šiuo atveju nuosavybės neliečiamumo principas svarbus tuo labiau, jog kalbama apie pačių autorių ir atlikėjų turimą nuosavybės teisę.

Konkrečiai, nuosavybės neliečiamumas yra numatytas Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 17 straipsnyje³⁰:

„Teisė į nuosavybę

1. Kiekvienas turi teisę valdyti teisėtai įgytą nuosavybę, ja naudotis, disponuoti ir palikti paveldėtojams. Nuosavybė negali būti atimta, išskyrus atvejus, kai tai yra būtina visuomenės poreikiams ir tik įstatymo nustatytais atvejais bei sąlygomis laiku ir teisingai už ją atlyginant. Nuosavybės naudojimą gali reglamentuoti įstatymai, kiek tai būtina atsižvelgiant į bendruosius interesus.

2. Intelektinė nuosavybė turi būti saugoma.”

Be to, šis principas yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 str.³¹, taip pat ordinariniuose įstatymuose, pirmiausia – CK. Aktualios šios CK nuostatos:

„4.37 straipsnis. Nuosavybės teisės sąvoka

³⁰ Išsamumo dėlei reikia pridurti, kad teisė į nuosavybę yra saugoma ir tarptautinių sutarčių, pagal kurias Lietuva yra įsipareigojusi, visų pirma, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Pirmojo protokolo 1 str.

³¹ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnis nustato: “*Nuosavybė neliečiama. Nuosavybės teisės saugoma įstatymais. Nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama.*”

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

1. Nuosavybės teisė – tai teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti.
2. Savininkas turi teisę perduoti kitam asmeniui visą nuosavybės teisės objektą ar jo dalis, ar tik konkrečias šio straipsnio 1 dalyje nurodytas teises.

4.93 straipsnis. Savininko teisių apsauga

1. Lietuvos Respublika garantuoja visiems savininkams vienodą teisių apsaugą.
2. Niekas neturi teisės:
 - 1) paimti iš savininko nuosavybę prievarta, išskyrus įstatymų numatytus atvejus;
 - 2) reikalauti, kad savininkas prieš savo valią sujungtų savo nuosavybę su kito savininko nuosavybe.
3. Nuosavybė iš savininko prieš jo valią neatlygintinai gali būti paimta tik teismo sprendimu ar nuosprendžiu.
4. Nuosavybė visuomenės poreikiams gali būti paimama tik teisingai atlyginant.“

Tai, kad autorių ir atlikėjų turtinės teisės laikytinos šių asmenų nuosavybe, nekelia didesnių abejonių. Tokį priskyrimą ne kartą yra tiesiogiai patvirtinęs Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas³² ir Europos Žmogaus Teisių Teismas³³.

Pagal nurodytą europinį ir nacionalinį teisinį reguliavimą, nuoseklią bendrosios kompetencijos teismų, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktiką ir teisės doktriną, nuosavybės teisės turinį sudaro teisės valdyti nuosavybės objektą, jį naudoti ir juo disponuoti³⁴.

Vertinant PKA aukščiau nurodyto nuosavybės neliečiamumo principo perspektyvoje, darytina išvada, kad PKA jo neatitinka ir gali būti laikomas nuosavybės teisės apribojimu. Tokią išvadą lemia toliau nurodomos priežastys.

Pirma, išimtinių teisių PKA atveju, autorių ir gretutinių teisių turėtojai neturi galimybės laisvai spręsti dėl savo teisių naudojimo ir disponavimo. Tokiu būdu, nors formaliai išimtinės autorių ar gretutinių teisės šie teisių turėtojai nepraranda, tačiau jie negali savo teisių įgyvendinti visa apimtimi, tai yra, neturi pilnų disponavimo ir naudojimosi teisių. Disponavimo teisė dėl PKA paprastai nėra visiškai prarandama, nes teisių turėtojai gali ją perleisti kitiems asmenims (nors galutinis atsakymas į šį klausimą priklauso nuo konkretaus PKA modelio). Tačiau teisių turėtojai neturi galimybės atitinkamoje jurisdikcijoje pasirinkti suteikti leidimus ar jų nesuteikti, taip pat, kokiomis sąlygomis tokius leidimus suteikti. Minėta, PKA nenumato net ir aposteriorinės galimybės išeiti iš privalomo administravimo sistemos. Manytina, kad teisių turėtojas PKA atveju taip pat negalėtų atsisakyti įgyvendinti savo teisių (tiksliau, toks atsisakymas nesukeltų jokių teisinių pasekmių KAO ar naudotojams).

Taigi, nors nėra pagrindo teigti, kad nuosavybė yra nusavinama iš teisių turėtojų KAO naudai, tačiau teisių turėtojų naudojimo ir disponavimo teisė yra apribojama.

Antra, reikia atsižvelgti į CK nuostatą, jog niekas neturi teisės reikalauti, kad savininkas prieš savo valią sujungtų savo nuosavybę su kito savininko nuosavybe. Tačiau PKA atveju kaip tik susiduriama su situacija, kai visų teisių turėtojų teisių objektai yra laikomi vieningu repertuaru, dėl kurio įgaliota KAO suteikia licencijas naudotojams ar dėl kurio surenkamas atlyginimas. Funkciškai tai prilygsta skirtingų teisių

³² Žr., pvz., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 6 d. nutarimą byloje Nr. 13/2008 „Dėl Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (1999 m. gegužės 18 d. redakcija) 67 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

³³ Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą byloje *Melnichuk v. Ukraine*, 28743/03; taip pat sprendimą byloje *SIA AKKA/LAA v. Latvia*, 562/05.

³⁴ Žr., pvz., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. birželio 1 d. nutarimą.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

turėtojų nuosavybės sujungimui, neatsižvelgiant į jų valią. Kaip minėta, atskiri teisių turėtojai neturi galimybės reikalauti, kad jų teisės būtų atskiriamos ir įgyvendinamos individualiai.

Apibendrinant, darytina išvada, jog PKA laikytina individualių teisių turėtojų nuosavybės teisių apribojimu. Kartu reikia pažymėti, jog tam tikri nuosavybės apribojimai yra įmanomi, ir *per se* tai nereiškia, kad visais atvejais PKA yra neleistas. Tačiau tokiu atveju svarbu įvertinti apribojimų būtinumą ir proporcingumą³⁵.

Dabartinis PKA reguliavimas ATGTĮ apsiriboja tokiais kūrinių panaudojimo būdais, kuriuos galima pavadinti „antriniais“. Tačiau ta apimtimi, kiek KA plėtimas būtų siejamas su išimtinėmis teisėmis, jis tiesiogiai prieštarautų nuosavybės neliečiamumo principui. Užsienio doktrinoje taip pat jau atkreiptas dėmesys, kad nesavanoriško autorių teisių administravimo schemas gali būti prilygintos neleistinam intelektinės nuosavybės teisių nusavinimui³⁶.

Nustatant ne išimtinių teisių, bet tik teisių į atlyginimą (įskaitant naujai įvestas tokias teises) PKA, prieštaravimas nuosavybės neliečiamumo principui būtų mažesnis, nes autoriai ir atlikėjai išlaikytų disponavimo išimtinėmis teisėmis, o kartu ir naudojimosi jomis, galimybę. Tačiau reikia įvertinti, kad siūlomų pokyčių pasekmė būtų išimtinių teisių išskaidymas, dėl ko išimtinės teisės prarastų dalį savo vertės, o naujai nustatytų teisių į atlyginimą disponavimo galimybės, minėta, nebūtų.

Taip pat būtina atsižvelgti į Skaitmeninės rinkos direktyvos 82 konstatuojamąją dalį, kuri numato: „*jokia šios direktyvos nuostata neturėtų būti aiškinama kaip draudimas išimtinių teisių turėtojams pagal Sąjungos teisės aktus dėl autorių teisių leisti nemokamai naudotis savo kūrinių ar kitais objektais, be kita ko, naudojant neišimtinės nemokamas licencijas, suteikiamas visiems naudotojams*“.

Nustačius privalomai administruojamas teises į atlyginimą, kurios egzistuočių lygiagrečiai išimtinėms teisėms, nurodyta galimybė teisių turėtojams leisti nemokamai naudotis savo kūrinių ir atlikimais taptų faktiškai neįgyvendinama.

3.7. Privalomas kolektyvinis administravimas ir Skaitmeninės rinkos direktyvos 18 straipsnis

Kadangi KAO pasiūlymai išplėsti PKA taikymo sritį yra susieti su Direktyvos, ir, konkrečiai, jos 18 straipsnyje numatytu tinkamo ir proporcingo atlygio principo įgyvendinimu, jų santykį reikia išanalizuoti plačiau.

Direktyvos 18 straipsnis numato:

„18 straipsnis. Tinkamo ir proporcingo atlygio principas

1. Valstybės narės užtikrina, kad kai autoriai ir atlikėjai suteikia licenciją arba perleidžia savo išimtinės teises naudoti savo kūrinius ar kitus objektus, jie turi teisę gauti tinkamą ir proporcingą atlygį.

³⁵ Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuluotus reikalavimus, keliamus teisėtam nuosavybės teisės apribojimui: „*Nuosavybės teisės ribojimas nėra negalimas, tačiau visais atvejais turi būti laikomasi šių sąlygų: nuosavybės teisė gali būti ribojama tik remiantis įstatymu; ribojimai turi būti būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves, Konstitucijoje įtvirtintas vertybes ir (arba) konstituciškai svarbius tikslus; turi būti laikomasi proporcingumo principo, pagal kurį įstatymuose numatytos priemonės turi atitikti siekiamus visuomenei būtinus ir konstituciškai pagrįstus tikslus.*“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas).

³⁶ Eleonora Rosati. The CJEU decision in Soulier: what does it mean for laws other than the French one on out-of-print books? <https://ipkitten.blogspot.com/2016/11/the-cjeu-decision-in-soulier-what-does.html>. Nors nurodytoje publikacijoje kalbama apie išplėstinį KA, o ne privalomą, tačiau turint galvoje, jog privalomas KA yra labiau apribojanti priemonė, tie patys argumentai tuo labiau taikytini ir pastarajam.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

2. *Igyvendindamos 1 dalyje nustatytą principą nacionalinėje teisėje, valstybės narės gali taikyti skirtingus mechanizmus ir atsižvelgti į sutarties laisvės principą bei teisingą teisių ir interesų pusiausvyrą.*“

Reikia pastebėti, kad aukščiau nurodytų nuostatų dėl tinkamo ir proporcingo atlygio principo pasiūlyme Skaitmeninės rinkos direktyvai nebuvo. Nurodyta aplinkybė susijusi su tokiomis svarbiomis pasekmėmis, jog pasiūlyme Skaitmeninės rinkos direktyvai nėra jokios informacijos apie analizuojamo tinkamo ir proporcingo atlygio principo pagrindimą ir galimus įgyvendinimo būdus. Tokios informacijos nėra ir Komisijos prieš Direktyvos priėmimą paskelbtuose poveikio vertinimuose. Atitinkamai, nėra ir išankstinio tinkamo ir proporcingo atlygio principo poveikio vertinimo, paviešintų suinteresuotų asmenų ar pačios Komisijos pozicijų, kurie suteiktų daugiau gairių. Nurodytas principas Direktyvos projekto tekste buvo įtrauktas Parlamento pasiūlymu, bet verta pastebėti, kad Parlamento pasiūlytas tuometinio 14 str. tekstas gerokai skyrėsi nuo galutinės redakcijos 18 str.³⁷

Daugiau informacijos suteikia tik dabartinės Skaitmeninės rinkos direktyvos konstatuojamosios dalys:

„(72) autoriai ir atlikėjai sutartiniuose santykiuose paprastai būna silpnesnė šalis, kai suteikia licenciją ar perleidžia savo teises, taip pat ir per savo bendroves, suteikdami leidimą naudoti už atlygį, ir tiems fiziniams asmenims reikia šioje direktyvoje numatytos apsaugos, kad jie galėtų visapusiškai naudotis teisėmis, suderintomis pagal Sąjungos teisę. Tas apsaugos poreikis neatsiranda tada, kai kita sutarties šalis veikia kaip galutinis vartotojas ir nenaudoja paties kūrinio ar jo atlikimo, kas, pavyzdžiui, galėtų būti tam tikrų darbo sutarčių atveju;

(73) autorių ir atlikėjų atlygis turėtų būti tinkamas ir proporcingas faktinei ar galimai ekonominei licencijuotų ar perduotų teisių vertei, atsižvelgiant į autoriaus ar atlikėjo indėlį į bendrą kūrinį ar kitą objektą ir į visas kitas atvejo aplinkybes, pavyzdžiui, rinkos praktiką arba faktinį kūrinio naudojimą. Vienkartinė išmoka taip pat gali būti proporcingas atlygis, tačiau tai neturėtų būti taisyklė. Valstybės narės turėtų galėti laisvai nustatyti konkrečius vienkartinį išmokų taikymo atvejus atsižvelgdamos į kiekvieno sektoriaus ypatumus. Valstybės narės turėtų galėti laisvai įgyvendinti tinkamo ir proporcingo atlygio principą taikydamos įvairius esamus ar naujai sukurtus mechanizmus, kurie galėtų apimti kolektyvines derybas ir kitus mechanizmus, jeigu tokie mechanizmai atitinka taikomus Sąjungos teisės aktus“

Iš pateiktų Skaitmeninės rinkos direktyvos nuostatų darytina išvada, jog jos nereikalauja nacionalinėje teisėje taikyti PKA (ar kitus kolektyvinio administravimo būdus).

Visų pirma, tokia išvada darytina sistemiškai aiškinant Direktyvos 18 straipsnio vietą ir ryšį su kitomis šios direktyvos nuostatomis, taip pat remiantis aukščiau nurodytu analizuojamos nuostatos priėmimo istoriniu kontekstu. Direktyvos 18 str. yra skyriuje, kurio pavadinimas „*Teisingas atlygis pagal autorių ir atlikėjų sutartis dėl teisių naudojimo*“. Taigi, skyriaus pavadinimas aiškiai orientuoja į individualius santykius, autoriams ir atlikėjams tiesiogiai sudarant sutartis su leidėjais ir kitais rinkos tarpininkais³⁸, o ne į kolektyvinį teisių administravimą. Ta pati išvada seka ir aiškinant Direktyvos 18 str. kartu su kitais to paties skyriaus straipsniais (19–23 str.), kurie tiesiogiai reguliuoja individualius autorių ir atlikėjų sutartinius

³⁷ Parlamento pasiūlyta straipsnio redakcija buvo suformuluota taip:

„Sąžiningo ir proporcingo atlygio principas.

1. Valstybės narės užtikrina, kad autoriai ir atlikėjai už savo kūrinių ir kitų objektų naudojimą, įskaitant jų naudojimąsi internetu, gautų teisingą ir proporcingą atlygį. Tai gali būti pasiekta kiekviename sektoriuje sudarant susitarimus, įskaitant kolektyvines derybų sutartis ir įstatyminio atlyginimo mechanizmus.

2. 1 dalis netaikoma, kai autorius ar atlikėjas nemokamai suteikia neišimtinę naudojimo teisę visų vartotojų naudai.

3. Siekdamas proporcingo atlygio už autorių ir atlikėjų suteiktas teises, valstybės narės atsižvelgia į kiekvieno sektoriaus ypatumus.

4. Sutartyse nurodomas atlygis, taikomas už kiekvieną naudojimo būdą.”

³⁸ Minėta, Direktyvos 18 straipsnis netaikomas, kai kita sutarties šalis veikia kaip galutinis vartotojas.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

santykius, o ne kolektyvinius. Be to, kaip minėta, pasiūlyme direktyvai buvo kalbama tik apie konkrečius saugikius individualiuose sutartiniuose santykiuose.

Antra, ta pati išvada darytina ir aiškinant Direktyvos 18 str. lingvistiškai. Nei šiame straipsnyje, nei jį paaiškinančiose Direktyvos 72 ir 73 konstatuojamosiose dalyse kolektyvinis teisių administravimas ar, tuo labiau, PKA, nėra minimi. Skaitmeninės rinkos direktyva apskritai nereguliuoja PKA³⁹. Direktyva numato giminingą, tačiau netapatų mechanizmą – išplėstinį kolektyvinį administravimą, tačiau tam skirtos specialios nuostatos (Direktyvos 8 straipsnis, kuris numato privalomą išplėstinės licencijos galimybę kūrinių ir kitų objektų, kuriais nebeprekiuojama, atveju, ir 12 straipsnis, numatantis valstybių narių galimybę taikyti išplėstinės licencijos mechanizmą esant šiame straipsnyje nustatytoms sąlygoms), esančios kituose Direktyvos skyriuose. Kaip aptarta pirmiau, privalomas kolektyvinis administravimas yra numatytas kitoje 2019 m. priimtoje Internetu perduodamų programų ir retransliavimo direktyvoje retransliavimo atžvilgiu (4 str.), taip pat – valstybių narių galimybė PKA taikyti tiesioginio tiekimo atžvilgiu (8 str. 2 d.). Esant aiškiam teisiniam reguliavimui dėl to, kuriais atvejais ES teisės aktų leidėjas numatė PKA būtinybę ar galimybę, nėra jokio pagrindo prie tokių atvejų priskirti ir Skaitmeninės rinkos direktyvos 18 str., kuriame, kaip minėta, PKA neminimas nei tiesiogiai, nei netiesiogiai.

Žinoma, neperleidžiama teisė į atlyginimą už vėlesnį kūrinio ar atlikimo naudojimą taip pat gali prisidėti prie tinkamo ir proporcingo atlyginimo užtikrinimo, tačiau tai akivaizdžiai nėra pagrindinė Direktyvos siūloma priemonė ir ji netgi nėra tiesiogiai paminėta, skirtingai nuo kolektyvinių derybų.

Trečia, Skaitmeninės rinkos direktyvos 18 str. 2 d. tiesiogiai nurodo valstybių narių pasirinkimo galimybę taikyti skirtingus mechanizmus ir atsižvelgti į sutarties laisvės principą bei teisingą teisių ir interesų pusiausvyrą. Todėl negali būti teigiama, jog nurodyta teisinė nuostata įpareigoja valstybes nares pasirinkti konkretų įgyvendinimo modelį, o tuo labiau – būtent privalomąjį kolektyvinį administravimą.

Todėl reikia įvertinti, kaip tinkamo ir proporcingo atlygio principas yra įgyvendintas nacionalinėje Lietuvos teisėje. Pastebėtina, kad Lietuvos teisėje⁴⁰ ir iki Skaitmeninės rinkos direktyvos priėmimo buvo nuostatų, įtvirtinančių teisingo atlyginimo principo įgyvendinimą. Prie tokių priemonių priskirtinos šios:

- Autorinio atlyginimo dydis už perduotas turtines autorių teises į audiovizualinį kūrinį nustatomas šalių susitarimu atskirai už kiekvieną audiovizualinio kūrinio panaudojimo būdą, susijusį su perduotomis turtinėmis autorių teisėmis (ATGTĮ 11 str. 3 d.);
- Meno kūrinio ir rankraščio originalo perpardavimo teisė (ATGTĮ 17 str.);
- Nuostata, jog negali būti perduodamos teisės į visus būsimus arba aiškiai neidentifikuotus autoriaus kūrinius (ATGTĮ 38 str. 3 d.);
- Autorių turtinių teisių perdavimas negali būti taikomas kūrinio panaudojimo būdams, kurie autoriaus turtinių teisių perdavimo metu neegzistuoja ar yra nežinomi (ATGTĮ 38 str. 3 d.);
- Siaurimosios prezumpcijos: preziumuojama, kad pagal autorinę sutartį perduodama tik tiek autorių teisių, kiek jų reikia konkrečios sutarties tikslams pasiekti. Jeigu autorinėje sutartyje nenurodyta galiojimo teritorija, laikoma, kad turtinės teisės yra perduotos ar suteiktos Lietuvos Respublikos teritorijoje. Jeigu pagal autorinę sutartį perduotos visos autorių turtinės teisės, laikoma, kad šios teisės perduotos tik dėl sutartyje nurodytų kūrinio

³⁹ PKA Direktyvoje yra minimas tik kūrinių, kuriais nebeprekiuojama kontekste, nurodant, kad valstybės narės gali toliau taikyti esamus kolektyvinio administravimo mechanizmus, tame tarpe, PKA. Tačiau minėtos nuostatos, manytina, kalba tik apie jau nacionalinėje teisėje esančius PKA atvejus, kuriuos leidžia taikyti ES teisė, o ne apie naujų PKA įvedimą.

⁴⁰ Išsamumo dėlei reikia paminėti, kad ir ES autorių teisių direktyvose jau anksčiau buvo priimtos kai kurios nuostatos dėl tinkamo ir proporcingo atlyginimo autoriams ir atlikėjams. Tokių nuostatų pavyzdžiai yra Perpardavimo teisės direktyva ir 2011 m. Terminų direktyvos pakeitimai, kuriais įvesta papildoma teisė į atlyginimą atlikėjams, taip pat teisė nutraukti sutartį.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS“
GALUTINĖ ATASKAITA

naudojimo būdų. Jeigu autorinėje sutartyje nenurodyti kūrinio naudojimo būdai, laikoma, kad autorinė sutartis sudaryta tik dėl tų kūrinio naudojimo būdų, kurie sutarties šalims yra būtini siekiant tikslo, dėl kurio ta sutartis buvo sudaryta (ATGTĮ 40 str. 2 ir 3 dalys);

- Jeigu leidėjas per penkerius metus nuo kūrinio perdavimo neišleido kūrinio visomis leidybos sutartyje nurodytomis kalbomis, autorius gali nutraukti sutartį dėl kūrinio išleidimo likusiomis kalbomis (ATGTĮ 45 str.);
- Kūrinio antrasis ir vėlesni leidimai arba papildomi tiražai galimi tik tuo atveju, kai leidybos sutartyje dėl to susitarta ir numatytas atlyginimas autoriui ne mažesnis kaip 5 procentai leidėjo pajamų iš atitinkamo leidimo ar tiražo (ATGTĮ 46 str. 2 d.);
- Jeigu kūrinys nebuvo išleistas per sutartyje nustatytą terminą, autorius gali nutraukti sutartį net ir tais atvejais, kai nėra leidėjo kaltės. Sumokėtas pagal sutartį autorinis atlyginimas tokiu atveju lieka autoriui (ATGTĮ 46 str. 3 d.)
- Skaidrumo pareiga, kuri perkeliama Direktyvą bus sureguliuota detaliau, yra ir dabar galiojančio ATGTĮ 48 str. 3 d.

Būtina pastebėti ir tai, kad su tinkamo ir proporcingo atlyginimo principo įgyvendinimu yra susijusios ir kelios kitos Skaitmeninės rinkos direktyvos nuostatos:

- 19 straipsnis, nustatantis kūrinių ir atlikimų naudotojų skaidrumo pareigą;
- 20 straipsnis, suteikiantis autoriams ir atlikėjams teisę reikalauti papildomo tinkamo ir teisingo atlygio;
- 21 straipsnis, numatantis alternatyvaus ginčų, kylančių dėl paminėtų skaidrumo pareigos ir papildomo atlyginimo, sprendimo procedūros būtinybę;
- 22 straipsnis, numatantis autorių ir atlikėjų teisę atšaukti anksčiau sudarytą teisių perleidimo ar licencinę sutartį.

Visos nurodytos Direktyvos nuostatos yra numatytos įgyvendinti Projekte.

Taigi, Tyrimo autorių nuomone nebūtų tikslu teigti, kad tinkamo ir proporcingo atlygio principas nebuvo žinomas ir taikomas Lietuvos autorių teisėje ir iki Skaitmeninės rinkos direktyvos priėmimo. Šį teiginį patvirtina ir kitų ES valstybių narių požiūris bei pasirinktas aptariamo principo įgyvendinimo būdas. Daugelis ES valstybių laikėsi pozicijos, jog aptariamasis principas ir anksčiau buvo taikomas šių valstybių nacionalinėje teisėje⁴¹, todėl pasirinkta „minimalistinė“ strategija suformuluojant patį principą įstatyme *expressis verbis*, tačiau nedarant jokių tolesnių pakeitimų.

Tai nereiškia, jog Lietuvos Respublika, įgyvendindama tinkamo ir proporcingo atlygio principą negalėtų imtis papildomų veiksmų ir įvertinusi esamą individualių autorių sutarčių reguliavimo (kuris, didžiajia dalimi, taikomas ir atlikėjų atžvilgiu (ATGTĮ 60 str. 4 d.)) nepakankamumą, numatyti papildomų apsauginių teisinių nuostatų autorių ir atlikėjų atžvilgiu. Tokių apsauginių teisinių nuostatų reikalingumas individualiuose autorių ir tikėjų sutartiniuose santykiuose ir konkrečių priemonių parinkimas yra atskiro tyrimo objektas.

3.8. Skaitmeninės rinkos direktyvos 18 straipsnio įgyvendinimas užsienio jurisdikcijoje

Šiame skyriuje yra aptariama ir įvertinama Tyrimo atlikimo metu gauta informacija apie kitų ES valstybių narių teisėkūros iniciatyvas, susijusias su Skaitmeninės direktyvos 18 straipsnyje numatyto tinkamo ir proporcingo atlygio principo įgyvendinimu.

⁴¹ Užsienio jurisdikcijų aptarimą žr. sekantį poskyrį.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Latvija

Šiuo metu Latvijoje nacionalinio teisės akto projektas, kuriuo būtų siekiama įgyvendinti Skaitmeninės rinkos direktyvą, dar nėra paskelbtas viešai, todėl situacija dėl Direktyvos 18 str. įgyvendinimo šiuo metu nėra žinoma.

Tačiau tinkamo ir proporcingo atlygio principas yra taikomas tam tikra apimtimi ir dabartiniame reguliavime. Konkrečiai, Latvijos autorių teisių įstatymo 15 str. 4 d. numato, kad:

„Autorius turi teisę bet koku būdu naudoti savo kūrinį, leisti ar uždrausti jį naudoti, gauti atlyginimą už leidimą naudoti savo kūrinį ir už kūrinio naudojimą, išskyrus įstatymų numatytus atvejus.“

Estija

Estija jau yra paskelbusi Estijos Autorių teisių įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, kuriuo įgyvendinama Skaitmeninės rinkos direktyva.

Įgyvendinant Direktyvos 18 straipsnį, yra keičiamos toliau nurodomos nuostatos.

Įstatymo 14 str. papildomas žodžiais „*tinkamą ir proporcingą*“:

„§ 14. Autoriaus teisė į atlyginimą

*(1) Autorius turi teisę gauti **tinkamą ir proporcingą** atlygį (autoriaus atlygį) už kitų asmenų naudojimąsi autoriaus kūriniumi, išskyrus šiame įstatyme nustatytus atvejus. “*

Įstatymo 58 str. papildomas nauju sakiniu:

„68 straipsnis. Leidimas naudoti atlikimą

*(1) Norint naudoti atlikimą, reikalingas išankstinis rašytinis atlikėjo sutikimas. **Atlikėjas turi teisę gauti tinkamą ir proporcingą atlygį už kitų asmenų naudojimąsi atlikimu, išskyrus šio įstatymo nustatytus atvejus. “***

Estijos Autorių teisių įstatymo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamajame rašte siūloma, kad norint apibrėžti tinkamo ir proporcingo atlygio sampratą, galima vadovautis tokiu pačiu požiūriu, koks numatytas Estijos Prievolių įstatymo 28 straipsnio 2 dalyje: „*Kai sutartyje nenustatoma kaina arba kainos nustatymo metodas, sutarties pobūdis ar kitos aplinkybės nenurodo kainos ar kainos nustatymo būdo, mokėtina kaina yra kaina, paprastai taikoma sutarties sudarymo metu sutarties įvykdymo vietoje už tokių sutartinių įsipareigojimų vykdymą, arba, jei tokios kainos nustatyti negalima, kaina, pagrįsta esant tam tikroms aplinkybėms“.*

Taip pat aiškinamajame rašte akcentuojamas sutarties laisvės principas, o taip pat daroma nuoroda į Direktyvos 82 konstatuojamąją dalį, kurioje, kaip minėta, nurodoma teisių turėtojų galimybė teikti atvirąsias licencijas.

Apibendrinant, Direktyvos 18 str. perkėlimas Estijoje nėra susijęs su PKA ar teisėmis į atlyginimą, o atliekami pakeitimai yra labai panašūs į tuos, kurie yra siūlomi Lietuvos Projekte.

Nyderlandai

Nyderlandai buvo pirmoji ES valstybė narė, priėmusi savo autorių teisių įstatymo pakeitimus, kuriais įgyvendinamos Skaitmeninės rinkos direktyvos nuostatos.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Direktyvos 18 str. numatytas tinkamo ir proporcingo atlygio principas Nyderlandų įstatymų leidėjo buvo laikomas pakankamai atspindėtu anksčiau galiojusiame nacionaliniame reglamentavime ir papildomi veiksmai laikyti nereikalingais.

Taigi, Direktyvos 18 str. perkėlimas Nyderlanduose nėra susijęs su PKA ar teisėmis į atlyginimą.

Italija

Italija yra paskelbusi įstatymo projektą, kuriuo yra įgyvendinama Skaitmeninės rinkos direktyva. Direktyvos 18 str. perkėlimas nėra susijęs su PKA ar teisėmis į atlyginimą, šio straipsnio nuostatos įgyvendinamos papildant galiojantį reguliavimą tinkamo ir proporcingo atlygio principu (įgyvendinimo modelis panašus į siūlomus Lietuvoje ir Estijoje). Taigi, nei neperleidžiamos teisės į atlyginimą, nei jų privalomas kolektyvinis administravimas dėl Direktyvos įgyvendinimo nėra numatomas.

Liuksemburgas

Liuksemburgo Intelektinės nuosavybės tarnyba 2021 m. vasario 10 d. paskelbė viešas konsultacijas dėl Skaitmeninės rinkos direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę.

Skaitmeninės rinkos direktyvos 18–23 straipsnius siūloma formuluoti kaip bendrai visoms autorių ir atlikėjų sudaromoms sutartims taikomas nuostatas.

Siūlomas toks 2001 m. Autorių teisių, atlikėjų teisių ir teisių į duomenų bazes įstatymo 18 straipsnio perkėlimas:

„Kai autorius suteikia licenciją arba perleidžia savo išimtinės teisės naudoti kūrinį, jis turi teisę gauti tinkamą ir proporcingą atlyginimą.“

Numatyta, kad šis straipsnis netaikomas kompiuterių programoms.

Kaip nurodoma siūlomo projekto aiškinamojoje medžiagoje, nors Direktyvos 18 str. 2 dalyje leidžiama valstybėms narėms taikyti skirtingus mechanizmus įgyvendinant tinkamo ir proporcingo atlygio principą, šia galimybe nesinaudojama ir paliekama šalims laisvai susitarti.

Analogiškos nuostatos perkeliamos sutartims dėl gretutinių teisių.

Taigi, Liuksemburgo pasirinktas direktyvos 18 str. įgyvendinimo būdas taip pat nenumato PKA ar teisių į atlyginimą.

Belgija

Belgija kol kas taip pat nėra perkėlusি Skaitmeninės rinkos direktyvos į nacionalinę teisę. 2020-06-19 Intelektinės nuosavybės tarybos paskelbtoje nuomonėje teikiami tokie Direktyvos perkėlimo pasiūlymai.

Direktyvos 18 str. siūloma perkelti į Ekonominės teisės kodekso XI.167 straipsnį (autorių teisės) ir XI.205 straipsnį (gretutinės teisės).

Kadangi kodekso XI knygoje jau yra atskiroms sutarčių rūšims taikomų nuostatų dėl proporcingo atlyginimo, kai kurias iš jų siūloma panaikinti (skirtas leidybos sutarčiai, pastatymo sutarčiai, audiovizualinio kūrinio naudojimo sutarčiai), vietoj jų taikant *lex generalis* nuostatas.

Bendrąją nuostatą siūloma formuluoti taip:

XI.167: kai autorius perleidžia ar suteikia licenciją naudoti savo kūrinius, jis turi teisę gauti tinkamą ir proporcingą atlyginimą. Autorius turi teisę leisti nemokamą savo kūrinių panaudojimą pagal neišimtinės licencijas, suteikiamas bet kokiems naudotojams.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Prancūzija

Prancūzijos intelektinės nuosavybės kodekse įtvirtintas bendras principas, kad kolektyvinis administravimas yra savanoriškas, o privalomas taikomas tik išimtiniais atvejais: įgyvendinant reprografinio atgaminimo teisę, kabelinės retransliacijos, panaudos ir „tuščios laikmenos“ atvejais.

Skaitmeninės rinkos direktyvos perkėlimo tikslu Prancūzijoje 2020-12-03 priimtas įstatymas, kuriuo leista vyriausybės nutarimu priimti atitinkamus su Direktyva susijusius Prancūzijos intelektinės nuosavybės kodekso pakeitimus. Pakeitimai turi būti priimti per 6 mėn. nuo įstatymo priėmimo.

Vengrija

Vengrija buvo antroji ES valstybė narė, pilnai atlikusi Skaitmeninės rinkos direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę procesą.

Esamas reguliavimas, konkrečiai, iki Direktyvos perkėlimo galiojusio Vengrijos autorių teisių įstatymo §16(4), numaćiusio bendrąją proporcingo iš kūrinio naudojimo gautoms pajamoms autorinio atlyginimo taisyklę, buvo laikomas pakankamu užtikrinti Direktyvos 18 straipsnyje įtvirtinto principo įgyvendinimą. Atlikti tik formalūs pokyčiai, išplečiant nurodytas autorinių sutarčių reguliavimo nuostatas atlikėjų atžvilgiu.

Vokietija

Pateiktame Vokietijos Autorių teisių įstatymo pakeitimo projekte Direktyvos 18 straipsniui yra skiriama gana didelis dėmesys, tačiau siūlomos nuostatos susijusios su autoriaus padėties sustiprinimu individualiuose sutartiniuose santykiuose.

Tuo tarpu neperleidžiamų teisių į atlyginimą ir jų privalomo kolektyvinio administravimo nustatyti nesiūloma.

Kroatija

Kroatija dar nėra priėmusi nacionalinio įstatymo, įgyvendinančio Skaitmeninės direktyvos nuostatas, tačiau yra paskelbusi šio įstatymo projektą.

Projekte, atsižvelgiant į Direktyvos 18 straipsnį, siūloma įvesti neatšaukiamą teisę gauti atlyginimą audiovizualinių kūrinių autoriams už prodiuseriams perleistą teisę atgaminti, platinti ar viešai skelbti audiovizualinį kūrinį.

Kadangi Tyrimo rengimo metu buvo paskalbtas tik pradinis įstatymo pasiūlymo projektas (kuriam teikiamos suinteresuotų asmenų pastabos ir pasiūlymai), šiuo metu dar negalima pasakyti, koks galutinis modelis bus įtvirtintas. Minėtas Kroatijos pasiūlymas susilaukė kritikos iš nacionalinio audiovizualinio sektoriaus atstovų.

Rumunija

Rumunijoje, kaip ir daugumoje kitų ES valstybių narių, Skaitmeninės rinkos direktyvos perkėlimo procesas dar nėra baigtas.

Paskelbtame įstatymo, kuriuo Direktyvos nuostatos įgyvendinamos nacionalinėje teisėje, projekte, iš esmės pažodžiui atkartojamos pastarosios 18 straipsnio nuostatos, tuo tarpu nuostatos dėl teisių į atlyginimą ir/ar privalomo kolektyvinio administravimo nėra siūloma nustatyti.

Apibendrinant, nei viena aukščiau paminėta ES valstybė narė (išskyrus Kroatiją) neįgyvendino ar nesiekia įgyvendinti Skaitmeninės rinkos direktyvos 18 straipsnio nustatydamą naujas neatšaukiamas ir

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

neperleidžiamas teises į atlyginimą ir jų privalomą kolektyvinį administravimą. Atsižvelgiant į šią aplinkybę, Lietuvai įgyvendinus šį straipsnį kitaip, nei įgyvendino ar siekia įgyvendinti didesnė dalis ES valstybių narių⁴², atsirastų laisvo paslaugų judėjimo⁴³ ir vienodo teisių įgyvendinimo ES rinkoje kliūčių, nes valstybėse narėse, kuriose autoriai ir atlikėjai savo teises gali įgyvendinti individualiai, pastarieji galės suteikti teisę naudoti kūrinis ir atlikimus visų ES valstybių narių, kuriose nėra taikomas PKA, teritorijoje. Tuo tarpu Lietuvos atžvilgiu tokios autoriaus ir atlikėjo sutarčių nuostatos nebūtų taikomos ir kūrinis bei atlikimų naudotojams, siekiantiems naudoti juos Lietuvoje, reikėtų gauti leidimą iš įgaliotos Lietuvos KAO (jei būtų nustatytas išimtinės teisės privalomas kolektyvinis administravimas) arba naudotojai, nepaisant sudarytų sutarčių su pirminiais teisių turėtojais, turėtų įgaliotai Lietuvos KAO mokėti atlyginimą.

4. Iniciatyvos nustatyti privalomai kolektyviai administruojamos autorių ir atlikėjų teisę į atlyginimą ekonominių pasekmių modeliavimas

Kino teatrai pagal šiuo metu galiojančias tvarkas moka atlyginimą už muzikos viešą atlikimą asociacijai LATGA, kuris sudaro 1,1 % nuo pajamų, gautų už parduotus bilietus. Šio atlyginimo našta nesidalinama nei su autoriais, nei su filmų gamintojais ir (ar) platintojais (istoriškai jie atsisakė mokėti šį atlyginimą bet kokioms papildomo pinigų surinkimo agentūroms), tai reiškia, kad kino teatrai sumoka virš 2 % nuo jiems realiai tenkančių pajamų dalies, kuri lieka sumokėjus biudžetui PVM ir atsiskaičius su filmų teisių turėtojais. Iš šios likusios pajamų už parduotus bilietus žiūrovams finansuojama kino teatrų veikla.

Tikėtina, kad bet koks papildomo atlyginimo reikalavimas iš kino teatrų sukels poreikį peržiūrėti nusistovėjusius ekonominius santykius su licencijų pardavėjais (platintojais) ir paslaugos pirkėjais (kino teatrų žiūrovais). Papildomi kaštai dėl autorių ir atlikėjų teisės į atlyginimą, kurį kino teatrai mokėtų KAO, mažintų kino teatro veiklos rentabilumą, kurį kino teatrų verslas išlaikyti iki pandemijos pasiektame lygyje galėtų atitinkamai mažindamas platintojams sumokamas sumas už teisę rodyti kino filmus, didindamas bilietų kainas kino teatruose arba derindamas abi šias priemones.

Papildomų kaštų, kurie susidarytų kino teatrams dėl siūlomo KA, perkėlimas platintojams, tikėtina, pakeistų nusistovėjusį sutarčių sudarymo modelį, ir sutartys būtų sudaromos kiekvienam filmui atskirai, derantis dėl kiekvieno procentinio punkto. Per metus kino teatrai parodo apie 200 – 250 reguliarių filmų (neįskaičiuojant festivalinių programų). Šiuo metu pakanka 10 – 20 sutarčių per metus, kadangi vienas platintojas pateikia nuo 5 iki 20 filmų. Atsiradus grėsmei tiesiogiai netekti dar daugiau pajamų, būtų privalu kruopščiai derėtis dėl kiekvieno filmo atskirai. Administravimo paslaugos išaugtų 10 – 20 kartų.

Vertinant kino teatrų atstovų apklausos duomenis, tikėtina, kad dabartinis sutarčių administravimas reikalauja nuo 20 iki 40 specialistų darbo dienų per metus. Įvertinus galimą administravimo apimčių augimą, tikėtina, kad jos išaugtų nuo 200 iki 400 specialistų darbo dienų t. y. vienos kino teatrų grupės išlaidos šiam procesui administruoti išaugtų nuo 2 – 2,5 tūkst. eurų iki 21 – 45 tūkst. eurų per metus, kas ekspertiniu vertinimu kino teatrų veiklos rentabilumą sumažintų nuo 0,5 iki 1 % punkto. Papildomus sutarčių administravimo kaštus taip pat patirtų ir platintojai. Kino teatrai, kompensuodami savo paradimus dėl papildomo administravimo platintojų sąskaita, paskatintų platintojus peržiūrėti nusistovėjusius

⁴² Reikia pastebėti, kad, kai kuriose ES valstybėse narėse, pavyzdžiui, Lenkijoje ir Estijoje jau anksčiau buvo numatytas privalomas teisės į atlyginimą už kai kuriuos audiovizualinių kūrinių panaudojimo būdus administravimas.

⁴³ Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys, kad 2014 m. vasario 27 d. ESTT sprendime byloje *OSA v Léčebné lázně Mariánské Lázně* (C 351/12) yra konstatavęs, jog valstybės narės teisės normos, kuriomis teisė kolektyviai administruoti tam tikras autorių teises tos valstybės narės teritorijoje suteikiama tik vienai kolektyvinio autorių teisių administravimo organizacijai yra laikytinos laisvės teikti paslaugas, numatytos Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 56 straipsnyje, apribojimu. Kartu nurodytoje byloje ESTT laikė šį apribojimą pateisinamu dėl siekiamo viešojo intereso - intelektinės nuosavybės teisių apsaugos, taip pat valstybės narės taikoma priemonė buvo laikoma tinkama ir neviršijanti to, kas būtina tikslui pasiekti.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

ekonominius santykius su filmų gamintojais ir atitinkamai sumažinti jiems tenkančią pajamų dalį. Filmų gamintojai, tikėtina, atitinkamai sumažintų autoriams ir atlikėjams mokamus atlygius.

Darant prielaidą, kad naujos autorių ir atlikėjų teisės į atlyginimą, kurį kino teatrai mokėtų KAO, atveju įpareigojimas būtų, pvz., 1 % nuo bilietų pardavimo kainos, pagal 2019 metų verslo rezultatus kino verslui tai kainuotų 186 tūkst. eurų tiesioginių mokesčių ir 126 tūkst. eurų administravimo kaštų, t. y. iš viso 312 tūkst. eurų per metus. Kino verslo subjektai (kino teatrai, platintojai, filmų gamintojai), mažindami savo verslo dalies rizikas ir realizuodami savo rentabilumo tikslus, šiuos kaštus didžiąja dalimi perkeltų autorių ir atlikėjų pajamų daliai. Tikėtina, kad atlygiai prieš mokesčius autoriams ir atlikėjams sumažėtų 300 – 330 tūkst. eurų per metus palyginus su 2019 metų duomenimis.

Realizuojant šį scenarijų, KAO per metus autoriams ir atlikėjams turėtų paskirstyti 152 – 155 tūkst. eurų, tai yra, bendri administravimo kaštai būtų beveik lygūs autoriams ir atlikėjams skiriamai sumai. Tikėtina, kad įgyvendinus šį scenarijų autorių ir atlikėjų faktiniai atlyginimai būtų mažesni, nei jiems buvo mokami iki atlyginimo įvedimo.

Darant prielaidą, kad būtų išlaikyti nusistovėję ekonominiai santykiai tarp atskirų verslo grandžių (kino teatrai, platintojai, filmų gamintojai, autoriai ir atlikėjai) ir 2019 metų lygio kino verslo rentabilumas, o naujos autorių ir atlikėjų teisės į atlyginimą, kurį kino teatrai mokėtų KAO, atveju įpareigojimas būtų, pvz., 1 % nuo bilietų pardavimo kainos, pajamas, gautas pardavus kino teatrų bilietus per metus reikėtų padidinti 501 – 551 tūkst. eurų, t. y. bilietų kainos turėtų augti ne mažiau kaip 2,2 – 2,5 %. Kadangi kino teatrų lankymas nėra būtinoji prekė, tikėtina, kad dalis žiūrovų gali būti jautrūs kainai ir gali stipriai sumažinti šios paslaugos vartojimą, o tai mažintų bendrą kino verslo veiklos rentabilumą, tuo pačiu, ir autorių bei atlikėjų atlygio dydį. Jeigu dėl tokio kainos padidėjimo tokiu pačiu lygiu sumažėtų nupirktų bilietų kiekis, efektas autorių ir atlikėjų atlyginimams ilguoju laikotarpiu būtų neigiamas, nes išaugusius kaštus dėl papildomo KA mokesčio ir su tuo susijusius padidėjusius tiesioginius administravimo kaštus kino verslo dalyviai perkeltų apatinės jo grandies gamintojams, autoriams ir atlikėjams. Kino teatrų lankytojų elgesys gali atkartoti kino sektoriaus krizės istoriją, kuri Lietuvoje įvyko 2009 metais, kai buvo panaikintas lengvatinis PVM kultūros renginiams; tais metais 11 % kilo bilietų kainos ir 18 % krito kino teatrų lankomumas. Prireikė 5 – 6 metų kino teatrų lankomumui vėl pasiekti 2008 metų lygį, tačiau, Lietuvos kino centro duomenimis, jau nuo 2017 metų stebima apsilankymų kino teatre dažnio stabilizacija, 2019 metais užfiksuotas apsilankymų skaičiaus kino teatre vienam gyventojui sumažėjimas. Galima prognozuoti, kad situacija gali būti dar sudėtingesnė, nes būtų negalima ar pristabdyta naujų kino filmų gamyba, o papildomi mokesčiai situaciją dar paaštrintų.

Apsilankymų skaičius kino teatre ir vidutinė bilieto kaina

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Apsilankymų skaičius kino teatre vienam gyventojui	1,05	1,11	1,13	1,29	1,44	1,53	1,48	0,55
Vidutinė bilieto kaina, Eur	4,04	4,29	4,62	4,83	5	5,26	5,43	5,53
Bendras kino teatrų skaičius	32	32	32	29	27	28	26	25

Šaltinis: <http://www.lkc.lt/kino-teatru-statistika>

Sėkmingai įgyvendinti iniciatyvas nustatyti autorių ir atlikėjų teisę į atlyginimą, kurį kino teatrai mokėtų KAO, būtų galima tik esant labai palankioms galimybėms kino teatrų versle: sparčiai augant produkto

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

poreikiui ir didžiajai daliai kino bilietų pirkėjų esant nejautriems kainos pokyčiui, o tai pagal ekonomines prognozes nerealu artimiausiais 2 – 5 metais.

Siekis atitinkamai sumažinti platintojams sumokamas sumas už teisę rodyti kino filmus ir padidinti bilietų kainas kino teatruose, tikėtina, komplikuoatų šio verslo procesus. Neigiamos šių sprendimų pusės: išaugę administravimo kaštai ir pavojus prarasti dalį kino žiūrovų dėl didesnės bilietų kainos neduotų laukiamo efekto autorių ir atlikėjų atlyginimo srityje.

Jau eilę metų kino teatrai, brangindami bilietus, reaguoja tik į infliacinius, ekonominius rodiklius. Be rimtos priežasties kainos nekeliamos, nes tai ne būtinųjų prekių, o paslaugų sfera, ir žmonės jas renkasi, jei turi pakankamai laisvų lėšų. Vyksta stipri konkurencija tarp kino teatrų. Į bet kokius didesnius pabranginimus žiūrovai reaguoja negatyviai, kurį laiką atsisakydami kino teatrų lankymo arba tai darydami žymiai rečiau. Bet koks papildomas apmokestinimas mažina ir taip nedideles kino teatrų maržas.

Iniatiyvos nustatyti autorių ir atlikėjų teisę į atlyginimą, kurį kino teatrai mokėtų KAO, galimos ekonominės pasekmės: proporcingai mokesčių didinimui mažės platintojų ir (ar) prodiuserių pajamos, o tai lems, kad platintojai mokės mažiau filmų gamintojams, o šie - autoriams ir atlikėjams. Autorių ir atlikėjų pajamų praradimas, tikėtina, bus didesnis nei gautas papildomas atlyginimas per KAO. Siekiant padidinti autorių ir atlikėjų pajamas didinant galutines bilietų kainas yra pavojus prarasti dalį žiūrovų ir, tuo pačiu, dėl išaugusių administravimo kaštų bei sumažėjusios apmokestinimo bazės negauti teigiamo efekto, kurio siekiama.

Komerciniai transliuotojai ir retransliuotojai. Siekiant padidinti autoriams ir atlikėjams atlygį už jų darbą, kurį komerciniai transliuotojai ir retransliuotojai papildomai sumokėtų kolektyvinio administravimo organizacijoms galimi du scenarijai: pirmas, padidinti komercinių transliuotojų ir retransliuotojų pajamas ta suma, kuri būtų galima išmokama KAO; antras perskirstyti esamas pajamas, skiriant dalį jų KAO.

Komerciniai transliuotojai – verslo subjektai, kuriems būdingas įprastinis verslo planavimo modelis. Komercinių transliuotojų beveik visas pajamas sudaro pajamos iš reklamos. Reklamos rinka jau tam tikrą laiką Lietuvoje yra nusistovėjusi ir iš esmės neauga. Priešingai, pandemijos sąlygomis ji traukiasi ir, panašu, kad trauksis artimoje ateityje. Esant stabiliai reklamos rinkai, tikėtina, kad išliks stabilios ir komercinių transliuotojų sąnaudos transliuojamoms programoms (transliavimo turiniui) įsigyti. Šiuo metu didžiausią komercinių transliuotojų sąnaudų dalį sudaro programų (transliavimo turinio) įsigijimo kaštai. Todėl papildomų atlyginimų mokėjimas privalomai nustatytas įstatymu didintų šiuos kaštus. Atsiradus papildomiems privalomiems atlyginimams, kurie būtų administruojami KAO, tikėtina, būtų mažesnės tiesiogiai prodiuseriams pagal sutartis mokamų atlyginimų (kainos) sumos už konkrečias laidas ar kitus audiovizualinius kūrinius.

Lietuvos TV reklamos rinka 2016 -2020 metais

Metai	2016	2017	2018	2019	2020	2021*
Mln. Eur	48,7	50,0	51,6	52,3	49,0	50,7

*Prognozė

Parengta pagal: <http://www.kantar.lt/lt/top/paslaugos/media-auditoriju-tyrimai/metine-media-tyrimu-apzvalga/>

Komerciniai transliuotojai, siekdami išlaikyti savo verslo ekonominę logiką, sumažins atlyginimus autoriams ir prodiuseriams proporcingai tiek, kiek padidės transliuotojų sąnaudos dėl įstatymu nustatytų privalomų mokėjimų. Kadangi nauji privalomi atlyginimai bus administruojami kolektyvinio administravimo asociacijų, transliuotojų sąnaudos padidės ir šių asociacijų taikomais administravimo

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR ALTERNATYVOS” GALUTINĖ ATASKAITA

sąnaudų dydžiais, kurie dar atitinkamai mažins galutines autoriams išmokamas sumas. Šiuo metu nėra galimybių įvertinti konkrečiais kiekybiniais parametrais, kokia būtų įtaka šiam verslui ir jame nusistovėjusiems ekonominiams santykiams, nes nei kolektyvinio administravimo organizacijos, nei komerciniai transliuotojai nepateikė jokių šių kolektyviai administruojamų atlyginimų dydžių konkrešnių indikacijų.

Tikėtina, kad atsiradus pareigai mokėti papildomą atlyginimą, gali reikšmingai sumažėti Lietuvos prodiuseriams sumokamos bendros atlyginimų sumos ir net ne proporcingai papildomai norimiems įvesti privalomiems atlyginimams. Panašūs ekonominiai scenarijai buvo stebimi kriziniais laikotarpiais, kai, sumažėjus komercinių transliuotojų programų įsigijimo galimybėms dėl pajamų trūkumo, didesnė biudžeto dalis būdavo nukreipiama užsienio produkcijos įsigijimui, kuri yra daug pigesnė nei vietinės gamybos laidos, serialai ar filmai. Tokia situacija neigiamai atsilieptų visam audiovizualinės produkcijos kūrėjų sektoriui Lietuvoje.

Kitas kelias užtikrinti transliuotojų ekonominius interesus yra didinti pajamas, gaunamas iš televizijos programų retransliavimo bei jomis susijusių paslaugų. 2020 metų pabaigoje 677,6 tūkst. abonentų (apie 51,7 % visų namų ūkių) naudojosi mokamos televizijos paslaugomis. Išsivysčiusiose šalyse mokama televizijos paslauga naudojasi 85 – 90 % namų ūkių. Nors rinkos potencialas atrodo ir didelis, santykinai didelė dalis namų ūkių Lietuvoje dar naudojasi nemokama eterine TV paslauga. Pokyčiai šioje rinkoje labai lėti, todėl tikėtina, kad Lietuvos vartotojų jautrumas paslaugos kainai yra labai didelis. Tai patvirtina ir tai, kad per 2020 metus mokamos televizijos paslaugų abonentų skaičius beveik nepasikeitė.

Mokamos televizijos paslaugų gavėjų struktūra (tūkst. vnt.) pagal paslaugos gavimo būdus ir pokyčiai (proc.) 2018 m. IV ketv. – 2020 m. IV ketv.

	2018 IV	2019 I	2019 II	2019 III	2019 IV	2020 I	2020 II	2020 III	2020 IV	Poky tis per ketv.	Poky tis per metu s
Kabelinės televizijos tinklai (KTV)	350,2	341,4	337,8	333,9	332,2	324,6	320,7	316,7	313,0	-1,2	-5,8
-skaitmeninė KTV	212,3	210,7	211,8	212,1	213,3	215,3	213,6	215,8	216,9	0,5	1,7
Naudojant IP technologijas (IPTV)	258,8	256,6	270,9	276,6	283,4	291,4	295,2	301,0	304,9	1,3	7,6
- naudojant fiksuotojo ryšio technologijas	-	-	-	-	-	275,5	278,8	284,5	288,3	1,3	-
- naudojant judriojo ryšio technologijas	-	-	-	-	-	15,9	16,4	16,5	16,6	0,8	-
Palydovinė TV	57,6	55,6	54,6	54,1	54,1	54,0	53,7	52,2	52,0	-0,5	-3,8
Skaitmeninės antžeminės televizijos tinklas (DVB-T)	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	-30	-31,1

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Mikrobangų daugiakanalės televizijos tinklas (MDTV)	9,2	8,8	8,6	8,5	8,3	8,1	7,8	7,6	7,4	-2,5	-10,9
Iš viso	676,2	671,8	672,4	673,5	678,4	678,5	677,7	677,9	677,6	0,0	-0,1

Šaltinis: Elektroninių ryšių ketvirtinė ataskaita, 2020 m. IV ketvirtis.

Lietuvos vartotojų didelį jautrumą paslaugos kainai patvirtina naudojamų mokamos televizijos technologijų struktūra, kuri, nors ir keičiasi progresyvesnių technologijų naudai, tačiau pastebimai negreitina šio proceso dinamikos.

Mokamos televizijos paslaugų teikėjų skaičius, vnt., ir jo pokyčiai (vnt., 2018 m. IV ketv. – 2020 m. IV ketv.)

	2018 IV	2019 I	2019 II	2019 III	2019 IV	2020 I	2020 II	2020 III	2020 IV	Pokytis per metus
Paslaugų teikėjai	40	38	38	39	39	40	41	42	42	3

Šaltinis: Elektroninių ryšių ketvirtinė ataskaita, 2020 m. IV ketvirtis.

Vertinant mokamos televizijos galimus kainų ir pelno pokyčius, reikia atsižvelgti ir į didelę konkurenciją šioje rinkoje (žr. lentelę aukščiau). Didelis mokamos televizijos paslaugų teikėjų skaičius ir neaugantis vartotojų skaičius lemia, kad tikimybė didinti pajamas šioje rinkoje yra labai ribota.

Dėl ribotų Lietuvos televizijų reklamos rinkos augimo, mažai tikėtino mokamos televizijos paslaugų pirkėjų skaičiaus augimo ir mažų mokamos televizijos paslaugų kainos didinimo galimybių, tikėtina, kad nėra realių ekonominių galimybių padidinti komercinių transliuotojų ir retransliuotojų pajamas iš nurodytų šaltinių, siekiant padengti naujai susiformavusius kaštus dėl papildomų atlyginimų, administruojamų kolektyvinio administravimo organizacijų. Tai reiškia, kad įgyvendinus iniciatyvą dėl autorių ir atlikėjų teisės į atlyginimą, kurį komerciniai transliuotojai ir retransliuotojai mokėtų kolektyvinio administravimo organizacijoms, įvyktų esamų piniginių srautų, skirtų transliavimo turiniui įsigyti, perskirstymas.

Teoriškai egzistuoja galimybė, kad komerciniai transliuotojai ir retransliuotojai galėtų susimąžinti savo pelningumą, tačiau šioje mažoje rinkoje esanti didelė konkurencija (42 rinkos dalyviai) nesudarė ir nesudaro sąlygų turėti didelį pelningumą, todėl labiau tikėtina, kad sąnaudų padidinimas gali paskatinti kai kurių rinkos dalyvių pasitraukimą ar bankrotus.

Iniciatyvos nustatyti autorių ir atlikėjų teisę į atlyginimą, kurį transliuotojai ir retransliuotojai mokėtų kolektyvinio administravimo organizacijoms, galimos ekonominės pasekmės: jeigu komerciniai transliuotojai ir retransliuotojai būtų įpareigoti papildomai sumokėti kolektyvinio administravimo organizacijoms, tikėtina, kad būtų perskirstyti esami piniginiai srautai, skiriant dalį jų kolektyvinio administravimo organizacijoms, tokiu pačiu mastu mažinant piniginius srautus, kurie dabar išmokami tiesiogiai prodiuseriams, kurie atlygina autoriams ir atlikėjams už darbą. Tikėtina, kad tokiu atveju, autorių ir atlikėjų atlygiai sumažėtų, lyginant su dabartine situacija, nes kolektyvinio administravimo organizacijos, komerciniai transliuotojai ir retransliuotojai patirtų papildomus administravimo kaštus kurie būtų dengiami iš šių pinigų srautų t.y. autoriai ir atlikėjai patirtų neigiamą efektą.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS“
GALUTINĖ ATASKAITA

Kavinės, restoranai, sporto klubai, viešbučiai. Nors Lietuvos viešbučių ir restoranų asociacija PKA iniciatyvą iš principo vertina neigiamai, nurodydama viešbučių veiklos pajamingumo rodiklius regione, kurie yra mažesni palyginus su kaimyninėmis valstybėmis, *tikėtina, kad šios iniciatyvos įgyvendinimas nepadarytų esminės įtakos sektoriaus ekonomikai.* Pagal Lietuvos oficialiosios statistikos rengėjų pateiktus duomenis⁴⁴ 2019 metais numerių skaičius apgyvendinimo įstaigose buvo 40 941, o viešbučių ir motelių numerių ir vietų užimtumas siekė 55,9 %. Taikant asociacijos AVAKA pateiktą formulę, pagal kurią būtų apskaičiuojamas viešbučių mokėtinas metinis licencinis atlyginimas, ši suma būtų 0,824 mln. eurų. Lietuvos viešbučių ir restoranų asociacijos duomenimis⁴⁵ apgyvendinimo paslaugų įstaigų sektoriaus pardavimai 2019 m. buvo beveik 285 mln. eurų, t. y. papildomas atlyginimas gautas per KA sistemą sudarytų 0,3 % nuo apgyvendinimo sektoriaus buvusių pajamų.

2020 – 2021 metais viešbučių ir restoranų sektoriaus dėl COVID-19 pandemijos užimtumas krito virš 60 %, pajamos – 67 %. Tikėtinas šio sektoriaus atsigavimas - ne anksčiau kaip 2022 metais. Tikėtina, kad dalis viešbučių ir restoranų pakeis savo veiklą, pvz. iš trumpalaikės apgyvendinimo veiklos pereis į nekilnojamo turto nuomos ar kitus verslus, dalis įmonių bankrutuos arba sustabdys savo veiklą, kas gali iš esmės pakeisti versle dirbančių įmonių skaičių, jų paslaugų pobūdį, todėl, objektyviai kiekybiškai įvertinti per KAO siekiamo gauti papildomo atlyginimo autoriams ir atlikėjams ekonomines pasekmes, šiuo metu nėra galimybių. Minėti galimi pokyčiai dėl COVID-19 pandemijos Lietuvos viešbučių ir restoranų sektoriuje gali iš esmės paveikti tiek jau esamų ekonominių santykių su autorių ir gretutinių teisių KAO mastus, o naujų iniciatyvų dėl autorių ir atlikėjų atlyginimų per KAO ekonominio poveikio modeliavimas, neįvertinant jų tradiciniais rinkos santykiais, būtų spekuliatyvus ir nepatikimas. Todėl sprendimus dėl naujų autorių ir atlikėjų atlyginimo KA iniciatyvų, būtų tikslinga modeliuoti po pandemijos, t.y. ne anksčiau kaip išaiškės pandemijos pasekmės sektoriaus ekonomikai ir bus realesnės prognozės dėl viešbučių ir restoranų sektoriaus vystymosi.

5. Suinteresuotų asmenų atsakymų apibendrinimas

Saugomų objektų naudotojų atsakymų apibendrinimas

Respondentai	Atsakymai
<p>Kino teatrai (naudotojai; panaudojimo būdas – viešas atlikimas/paskelbimas)</p> <p>Atsakymus pateikė 6 kino teatrus valdančios įmonės</p>	<p><i>Bendras iniciatyvos nustatyti autorių ir atlikėjų teisę į atlyginimą, kuri kino teatrai mokėtų KAO, įvertinimas:</i></p> <p>Kino teatrai neigiamai vertina iniciatyvą nustatyti autorių ir atlikėjų teisę į atlyginimą, kuri kino teatrai mokėtų kolektyvinio administravimo organizacijoms.</p> <p>Be ekonominio pobūdžio argumentų, nurodomas šiuo metu jau taikomos kolektyvinio administravimo sistemos nelogiškumas, teigiant, kad audiovizualinių kūrinių srityje turėtų būti taikomi panašūs principai kaip leidybos srityje, kur atlyginimo klausimai sprendžiami tiesioginių derybų tarp teisių turėtojų ir leidyklų būdu, o knygynai, kurie gauna ekonominės naudos iš knygų platinimo, atlyginimo autoriams mokėjimo schemoje apskritai nedalyvauja. Taip pat nurodoma, kad filmų kūrėjų ir prodiuserių sutartyse paprastai numatomos sąlygos, pagal kurias prodiuseriai/platintojai privalo dalintis filmo pelnu, kai padengiami filmo</p>

⁴⁴ <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=cea7b6db-d565-4699-8a58-863bab10763d#/>.

⁴⁵ <https://lvra.lt/wp-content/uploads/2021/03/xx2019-metu-ataskaita-projektas10.pdf>.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

	<p>gamybos kaštai, atitinkamai teisių turėtojams tereikia pasirūpinti tinkamo sutarčių vykdymo kontrole.</p> <p>Minimas netinkamas autorinio atlyginimo nustatymo principas, kai KAO tiesiog nustato tarifą ir gali jį didinti bet kada ir be jokio ekonominio pagrindimo, taip pat nurodomas taikomo minimalaus fiksuoto tarifo nuo vieno kino seanso nepagrįstumas, ypač tuomet, kai kino salių užimtumas yra mažas. Nurodoma jau dabar esama didelė ekonominė našta, kai privalu mokėti KAO 1 proc. nuo visų pajamų, kurių pagal nusistovėjusį rinkos modelį pusė atitenka filmų platintojams.</p> <p>Respondentai atkreipia dėmesį, kad kino teatrai, kaip kūriniių naudotojai, užima labai nedidelę rinkos dalį, o šiuo metu ypatingai išaugęs audiovizualinių kūriniių panaudojimas internetinėse platformose. Taip pat atkreipiamas dėmesys į nelegalios filmų produkcijos internete cirkuliavimo mastus, kas daro žalą ir teisių turėtojams, ir tam pačiam kino teatrų sektoriui. Atsižvelgiant į tai, kino teatrų nuomone, tiek teisių turėtojai, tiek juos atstovaujanti KAO savo iniciatyvas turėtų nukreipti į kūriniių panaudojimo internete legalumo ir apmokestinimo klausimams.</p> <p><i>Poveikis kino teatrų lankomumui, žiūrovų skaičiui:</i> Galimas kino teatrų lankomumo mažėjimas</p> <p><i>Pokytis sutarčių, sudaromų sutarčių su filmų gamintojais ar platintojais, administravimo naštoje:</i> Nurodoma stipriai išaugsianti administravimo našta, ypatingai nedidelėms bendrovėms, kurios sudaro/pratęsia po 30-50 sutarčių per metus.</p> <p><i>Kitos galimos teisinės ir kitokios pasekmės:</i> Greta ekonominių pasekmių, susijusių su galima būtinybe kelti bilietų kainas, taip pat poveikio kino teatrų veiklos tęstinumui, investicijoms ir ekonominiam stabilumui, nurodoma, kad galimos įvairios kino teatrų iniciatyvos siekiant užkirsti kelią papildomų teisių įvedimui, taip pat ginčai su kolektyvinio administravimo organizacijomis dėl taikomų tarifų. Nurodomas galimas poveikis kino teatrų teikiamo turinio įvairovei, kokybei, naujumui; nurodoma, kad bilietų kainų kėlimas, prieinamo turinio įvairovės mažinimas kels nelegalios produkcijos, prieinamos internete, populiarumą.</p>
<p>Restoranai, barai, viešbučiai (naudotojai; panaudojimo būdas – viešas paskelbimas)</p> <p>Atsakymus pateikė Lietuvos viešbučių ir restoranų asociacija bei Lietuvos barų ir kavinių asociacija</p>	<p><i>Bendras iniciatyvos nustatyti neatšaukiamą privalomai kolektyviai administruojamą autorių ir atlikėjų teisę į atlyginimą įvertinimas:</i> Lietuvos viešbučių ir restoranų asociacija iniciatyvą iš principo vertina neigiamai, nurodo viešbučių veiklos pajamingumo rodiklius regione, kurie yra mažesni lyginant su kaimyninėmis valstybėmis. Viešbučiai laikosi nuomonės, kad Lietuvoje šiuo metu dviejų organizacijų – LATGA ir AGATA taikomi tarifai už muzikos kūriniių viešą paskelbimą jau dabar yra ženkliai didesni ne kitose valstybėse. Asociacijos nuomone, remiantis ilgalaikiu bendradarbiavimu su organizacijomis LATGA ir AGATA, praktikoje yra nusistovėję tiek</p>

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

	<p>autoriams, tiek naudotojams priimtinos autorinio atlyginimo nustatymo formulės, atlyginimo tarifai, kitos papildomos sąlygos, kurios buvo ekonomiškai pagrįstos ir padengė absoliučiai visas autorių ir atlikėjų teises. Naujų apgyvendinimo įmonių kūrimasis ir plėtra Lietuvoje, kuri kiekvienais metais vis augo, užtikrino ir didesnę surenkamo autorinio atlyginimo biudžetą šalyje.</p> <p>Lietuvos viešbučių ir restoranų asociacija šiuo metu dalyvauja teisiniame ginče dėl atlyginimo mokėjimo audiovizualinių kūrinių prodiuserių teises atstovaujanti organizacijai AVAKA. Asociacija siekia vieningo tarifo, kurį tarpusavyje dalintųsi visos kolektyvinio administravimo organizacijos.</p> <p>Lietuvos barų ir kavinių asociacija nurodė pritarimą naujo atlyginimo įvedimui, jei jis nesidubliuoja su esamais mokamais atlyginimais. Nurodė, kad įtakos paslaugų kainai mokestis neturės, nes tai nėra reikšmingos sumos; jei dėl mokesčio tektų kelti paslaugų kainą, tai galėtų turėti įtakos klientų skaičiaus mažėjimui ir šešėlio didinimui.</p>
<p>Prodiuseriai (naudotojai/teisių turėtojai; panaudojimo būdai – visi įmanomi)</p> <p>Atsakymus pateikė Nepriklausomų prodiuserių asociacija ir prodiuserių bendrovė</p>	<p><i>Bendras iniciatyvos nustatyti neatšaukiamą privalomai kolektyviai administruojamą autorių ir atlikėjų teisę į atlyginimą įvertinimas:</i> Prodiuseriai iš esmės pateikia neigiamą vertinimą.</p> <p><i>Pokyčio sutartyse, sudaromose su audiovizualinių kūrinių autoriais ir atlikėjais, įvertinimas:</i> Pirmiausia, yra nusistovėję audiovizualinių kūrinių naudojimo (platinimo, rodymo, paskelbimo) modeliai ir su jais susiję pajamų iš filmų srautai. Sudaromose sutartyse su autoriais įprastai numatomas jų dalyvavimas filmo finansinėje sėkmėje, tačiau lietuviškas filmas „atsiperka“ retai.</p> <p>Antra, lietuviška filmų produkcija sudaro apie 20 proc. visų Lietuvoje rodomų filmų. Atsižvelgiant į tai, tarptautinei rinkai nežinomos teisės į atlyginimą įvedimas sukels sumaištį rinkoje, be to, tai gali turėti neigiamos įtakos Lietuvos kino industrijai platesniu mastu, kai JAV ir Jungtinės Karalystės filmų gamintojai iškels iš Lietuvos filmų gamybą būtent dėl to, kad negalės iš autorių ir atlikėjų pilnai nusipirkti (angl. <i>full buyout</i>) teisių.</p> <p>Galiausiai, atkreipiamas dėmesys į tai, kad kolektyvinio administravimo keliu surinktas atlyginimas, atėmus kolektyvinio administravimo kaštus, turėtų būti skirstomas labai dideliu (palyginus, pavyzdžiui, su muzikos kūrinių) autorių ir atlikėjų skaičiui. Todėl, viena vertus, opus teisingo paskirstymo klausimas, kita vertus, galų gale būtų skirstomos labai nedidelės sumos.</p>

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

	<p>Prodiuserių atstovai taip pat atkreipia dėmesį į specifinį filmų sektoriui būdingą pajamų judėjimą, kai egzistuoja ribotos galimybės apmokestinti galutinį naudotoją – tai yra įmanoma kino teatrų atveju ir peržiūros už mokestį (angl. <i>pay per view</i>) atveju, tačiau to neįmanoma padaryti transliavimo atveju ir platformų, veikiančių abonentinio mokesčio principu, atveju. Prodiuserių teigimu, labiausiai tikėtina, kad įvedus KAO administruojamas teises į atlyginimą vyktų tiesiog gaunamų pajamų perskirstymas, pirmiausia, mažinant filmų gamintojams mokamą, o pastarieji atitinkamai būtų priversti mažinti kūrėjams mokamus atlyginimus pagal filmo pastatymo sutartis. Taigi, pagrindinis pirminis finansinis papildomo mokesčio krūvis tektų filmų gamintojams, ir dėl to nukentėtų lietuviškų filmų gamyba, o galiausiai finansiškai nukentėtų patys kūrėjai.</p>
	<p><i>Kitos galimos teisinės ir kitokios pasekmės:</i> Prodiuseriai atkreipia dėmesį į surinkto atlyginimo skirstymo klausimą, susijusį su lietuviškų filmų užimama dalimi bendroje visuomenei prieinamų audiovizualinių kūrinių masėje, kai didžioji Lietuvoje surinktų pajamų dalis turėtų būti sumokama užsienio filmų, pirmiausia, hollywoodinės produkcijos kūrėjams. Kita vertus, prodiuserių nuomone, už nelietuvišką produkciją surinkto autorinio atlyginimo palikimas Lietuvos kūrėjams neatitiktų nei bendros rinkos logikos, nei teisingumo kriterijaus.</p>
<p>Fonogramų gamintojai (naudotojai/teisių turėtojai; muzikos kūrinių viešas paskelbimas, padarymas viešai prieinamais)</p> <p>Atsakymą pateikė Tarptautinė fonogramų gamintojų asociacija (IFPI) <i>Pastaba:</i> IFPI narė Lietuvoje yra asociacija AGATA</p>	<p><i>Bendras iniciatyvos nustatyti neatšaukiamą privalomai kolektyviai administruojamą autorių ir atlikėjų teisę į atlyginimą įvertinimas:</i> Asociacijos nuomone, nepaisant poreikio autoriams ir atlikėjams gauti tinkamą atlyginimą, papildoma kolektyviai administruojama teisė neduotų pageidaujamo rezultato. Priešingai, tokia sistema sutrikdytų egzistuojančias sutartines praktikas ir turėtų neigiamo poveikio muzikos kūrinių skaitmeninės rinkos vystymuisi. Be to, taip renkamas papildomas atlyginimas didžiaja dalimi atitektų jau sėkmingiems ir žinomiems populiariausiems atlikėjams. Tikrieji naudos gavėjai būtų KAO, kurios nuo viso surinkto atlyginimo atskaitytų administravimo išlaidas, taip pat joms liktų nepaskirstytas atlyginimas. Atlikėjai ir muzikos kūrinių autoriai gauna savo dalį iš pajamų, kurias generuoja jų muzikos naudojimas platformose ir atsiuntimas. Kūrėjų pajamų augimui labai svarbus visos muzikos industrijos augimas ir užtikrinimas, kad nebūtų nelegaliai naudojamosi vadinamąja muzikos ekosistema. Todėl autorių ir atlikėjų teisių apsaugai ypatingai svarbus Direktyvos 17 straipsnio tinkamas perkėlimas. Taip pat perkeliant Direktyvos 18 straipsnį jo tinkamam veikimui ypač svarbus su juo susijusių direktyvos 19–22 straipsnių perkėlimas. Siūlydama ES lygmens teisės aktus 2016 m., Komisija Poveikio vertinime atmetė idėją įvesti neatšaukiamą teisę į atlyginimą už objektų panaudojimą internete, nes manė, kad dėl kišimosi į įvairias autorių sutarčių nuostatas: 1) kiltų nesuderinamumo su proporcingumo ir sutarties laisvės principu klausimų; 2) atsirastų galimybė, kad perkėlimas</p>

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

	<p>bus labai įvairus, atsižvelgiant į skirtingą požiūrį nacionalinėse sistemose ir kūrybinių sektorių skirtumus. Todėl Komisija nusprendė sutelkti dėmesį į būdus, kurie užtikrintų autorių ir atlikėjų teisingą atlyginimą sutartiniuose santykiuose, t. y. skaidrumą ir galimybę peržiūrėti sutartis. Be to, 2015 m. Europos Komisijos užsakymu buvo atliktas tyrimas dėl atlyginimo autoriams ir atlikėjams (<i>European Commission Study on the “Remuneration of authors and performers for the use of their works and the fixations of their performances”, 2015, p. 155</i>), kuriame padaryta išvada, kad teisės į atlyginimą kolektyvinis administravimas gali duoti „neoptimalų rezultatą“ autoriams ir atlikėjams, nes iš jų būtų atimtos saugios pajamos, kurios nepriklauso nuo produkto sėkmės arba nesėkmės.</p> <p>Derantis dėl Skaitmeninės direktyvos Europos Parlamentas parengė JURI komiteto studiją (<i>European Parliament, Study for the JURI Committee “Strengthening the position of press publishers and Authors and Performers in the Copyright Directive, September 2017, p. 8</i>), kurioje padaryta išvada, kad tokios papildomos neatšaukiamos teisės įvedimas neatlikus tinkamo vertinimo ir neatsižvelgus į skirtingas patirtis valstybėse narėse būtų „potencialiai trikdantis“.</p> <p>Taip pat reikėtų priminti, kad iki priimant Direktyvą buvo svarstomi keli pakeitimai, kuriais siūloma įvesti teisę į atlyginimą arba galimybę pasitelkti „įstatymuose numatytus mechanizmus“, tačiau tokie pasiūlymai buvo atmesti derybų metu ir pašalinti iš galutinio 18 straipsnio teksto. Taip buvo padaryta, nes Direktyvos 18 straipsnis skirtas tik sutartiniams santykiams, jis nenumato naujų teisių įvedimo. Taigi, bet koks siūlymas į teisės aktus įtraukti papildomą neatšaukiamą teisę į atlyginimą neatitiktų bendro Direktyvos tikslo, t.y. skatinti vieningą skaitmeninę rinką bei 18 straipsnio tikslų ir taikymo srities.</p>
	<p><i>Pokytis sudaromose sutartyse:</i></p> <p>Per KAO renkamas atlyginimas reikėtų, kad turėtų būti keičiamos sutartys su fonogramų gamintojais, atitinkamai mažinant atlyginimo, kurį moka skaitmeninių paslaugų teikėjai, dydį. Taigi, būtų mažinamas pradinis atlyginimas, kuris nustatomas sudarant sutartį su fonogramos gamintoju. Be to, atsirastų komercinis netikrumas, nes ir fonogramų gamintojai, ir platformos neturėtų tikslios informacijos apie jų turimų ar būsimų sutarčių ekonominį poveikį. Dėl tokios sistemos nukentėtų laisvai samdomi muzikantai, nes jiems taikomas fiksuoto atlyginimo už atlikimą mokėjimas.</p>
	<p><i>Kitos galimos teisinės ir kitokios pasekmės:</i></p> <p>Pastaruosius 15 metų fonogramų gamintojų pajamos krito apie 40 proc., tik pastaraisiais metais užfiksuotas 7,4 proc. metinis auginimas. Taip atsitiko dėl to, kad muzikos industrija prisitaikė prie naujų technologijų ir pradėjo taikyti naujus pajamų modelius. Kadangi srautinis muzikos siuntimas (angl. <i>streaming</i>) tapo pagrindiniu muzikos kūrybinių panaudojimo būdu, atlikėjų pajamos paskutiniaisiais 5 metais augo sparčiau nei fonogramų gamintojų pajamos.</p>

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

	<p>Kita vertus, naujos technologijos leidžia patiems atlikėjams nuspręsti dėl muzikos leidybos ir platinimo, vis daugiau atlikėjų patys atlieka įrašus ir tiesiogiai derasi su skaitmeninių paslaugų teikėjais. Individualus licencijavimas skaitmeninių paslaugų teikėjams leido padaryti legaliai prieinamomis daugiau nei 50 milijonų dainų. Tvirtinimas, kad teisė saugomus objektus padaryti viešai prieinamais gali būti licencijuota tik kolektyviai, neatitinka tikrovės. 19 a. kolektyvinio administravimo modelių taikymas 21 a. muzikos industrijai kenktų naujų verslo modelių plėtotei. Papildomos kolektyviai administruojamos teisės į atlyginimą įvedimas sukeltų kliūčių licencijavimui vieningoje rinkoje, nes platformos turėtų sudaryti sutartis su KAO 27-iose skirtingose ES valstybėse narėse. Iš esmės tai reikštų draudžiamas nacionalines priemones, kurios jos trukdytų vieningos rinkos veikimui.</p>
<p>Retransliuotojai (naudotojai; panaudojimo būdai – retransliacija, kabelinė retransliacija, atgaminimas/viešas paskelbimas (vaizdo paslauga pagal užsakymą (angl. <i>video-on-demand</i> arba <i>VOD</i>), atgaminimas/techninių galimybių asmeniniam atgaminimui sudarymas (atidėtas žiūrėjimas), padarymas viešai prieinamais internete</p> <p>Atsakymus pateikė 2 stambiausi Lietuvos retransliuotojai</p>	<p><i>Bendras iniciatyvos nustatyti neatšaukiamą privalomai kolektyviai administruojamą autorių ir atlikėjų teisę į atlyginimą įvertinimas:</i> Iniciatyva vertinama neigiamai dėl to, kad retransliuotojai šiuo metu transliuotojams sumoka už iš transliuotojų įsigyjamas teises (tarp jų, tinklo vaizdo registratorius (angl. <i>network PVR</i> arba <i>nPVR</i>), pauzė (angl. <i>pause live TV</i>), t. y. galimybė sustabdyti esamą transliaciją ir atnaujinti žiūrėjimą, atidėtas žiūrėjimas (angl. <i>catch-up</i>) ir kitos papildomos teisės). Atlyginimo, mokamo per KAO, atsiradimas reikštų dvigubą apmokestinimą – iš retransliuotojų tiesiogiai ir per KAO.</p> <p><i>Poveikis paslaugų prieinamumui:</i> Esant didelei konkurencijai retransliuotojų paslaugų rinkoje, taip pat santykinai dideliam namų ūkių, kurie nesinaudoja kabeline televizija, procentui (apie 40 proc.), taip pat vis dar dideliame nelegalių produktų prieinamumui (piratavimas, interneto protokolo televizijos (angl. <i>internet protocol television</i> arba <i>IPTV</i>) priedėliai su nuorodomis į neteisėtus šaltinius), teisėtų televizijos paslaugų kainų augimas gali skatinti vartotojus naudoti pigesnes neteisėtas paslaugas taip didinant piratavimą Lietuvoje. Tokiu atveju prodiuseriai ir autoriai visiškai negautų pajamų.</p> <p><i>Pokytis sudaromose sutartyse:</i> Tai reikštų visų sutarčių, pagal kurias suteiktos įrašų panaudojimo teisės, perrašymą bei naujas derybas su transliuotojais. Pačios derybos būtų ilgos ir komplikuotos su maždaug 70 transliuotojų, nes jiems šis pakeitimas reikštų gaunamų mokesčių už transliavimą mažėjimą iš operatorių. Tuo tarpu operatoriui tai reikštų tik didelį administracinį darbą perkeliant šias teisių sąnaudas į kitą „eilutę“. Svarbu pažymėti, kad operatorius negalėtų keisti galiojančių sutarčių, kol nesibaigęs jų terminas, taigi, neišvengiama būtų situacijų, kai už tas pačias teises sumokama du kartus.</p> <p><i>Pokytis sutarčių, sudaromų su filmų gamintojais ar platintojais, administravimo naštoje:</i> Tai reikštų visų sutarčių, pagal kurias suteiktos įrašų panaudojimo teisės, perrašymą bei naujas derybas su transliuotojais. Taip pat turėtų būti</p>

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

	<p>deramasi iš naujo su kino produkcijos platintojais (operatorius turi 40-50 platintojų).</p> <p><i>Kitos galimos teisinės ir kitokios pasekmės:</i> Padidėtų ataskaitų ruošimo sąnaudos, nes keistūsi ataskaitų ruošimas autorių organizacijoms bei turinio tiekėjams. Siūlomi pakeitimai kardinaliai sumažintų operatorių galimybes investuoti į turinį, nes kaštų perkėlimas vartotojams negalėtų būti greitas dėl įtemptos konkurencinės aplinkos. Be to, papildomos deklaravimo ataskaitos reikštų ir pakeitimus apskaitos sistemose, gali būti, ir klientų sąskaitose ir turinio tiekėjų ataskaitose. Galimas apmokestinimas turėtų labai neigiamą įtaką legaliai veikiantiems operatoriams, nes iki šiol nėra efektyvių priemonių kovai su nelegaliu TV kanalų platinimu, o autoriai nuo nelegalaus turinio irgi nukenčia, todėl klientams didinant kainas, nelegalus vartojimas tik augtų, o autoriai nuo tokio vartojimo jokių pajamų negautų. Taip pat tokių mokėjimų autoriams nemokėtų internetu transliuojantys operatoriai. Šiuo metu perkant turinį (teises į turinį), to turinio teisių kaina vertinama pagal konkretaus turinio konkurencingumą bei turinio kainos adekvatumą. Pradėjus mokėti mokesčių kolektyvinio administravimo organizacijoms, prodiuseriai (šiuo atveju transliuotojai) nemažintų savo įkainių, didelė tikimybė, kad šis mokėjimas būtų perkeltas į kitas „eilutes“, nes konkurencingi prodiuseriai nesutiks sumažinti savo pajamų. Šias teises perėmus administruoti kolektyvinio administravimo organizacijoms, gauti mokėjimai būtų skirstomi pagal organizacijų vidines tvarkas, nebūtinai atitinkančias rinkos realijas, todėl gali būti, kad mažiau verto turinio prodiuseris gaus didesnes pajamas, nei daugiau verto turinio prodiuseris. Toks paskirstymas neskatintų vertingam ir galutiniam vartotojui įdomiam turiniui atsirasti. Visi mokamos TV operatoriai yra prižiūrimi Lietuvos radijo ir televizijos komisijos, tuo tarpu, dauguma transliuotojų internete veikia nekontroliuojamai. Klientams (dėl visų minėtų priežasčių) pasirinkus paslaugas internetu, galimas „žalingo turinio“ sklaidos didėjimas, o, tuo pačiu, ir kolektyvino administravimo organizacijų surenkamų atlyginimų mažėjimas.</p>
<p>Transliuotojai (naudotojai/teisių turėtojai; panaudojimo būdai – transliavimas, viešas paskelbimas)</p>	<p><i>Bendras iniciatyvos nustatyti neatšaukiamą privalomai kolektyviai administruojamą autorių ir atlikėjų teisę į atlyginimą įvertinimas:</i> Iniciatyva vertinama neigiamai.</p>
	<p><i>Pokytis sudaromose sutartyse:</i> Šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas ir taikomas verslo modelis leidžia transliuotojams tariantis dėl užsakomosios produkcijos susitarti dėl visų su transliacija ir retransliacija susijusių teisių perėmimo; tariantis dėl užsienio produkcijos – TV laidų formatų, filmų, serialų ir kt. taikomi rinkoje nusistovėję modeliai, kai produkcijos naudojimas licencijuojamas tam tikroje teritorijoje (išimtinė licencija).</p>

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

	<p>Įvedus KAO renkamą teisę į atlyginimą, būtų mažinamos prodiuseriams sumokamos sumos/atlyginimai. Atsiradus papildomiems „privalomiems“ atlyginimams, natūraliai teks mažesnė suma tiesiogiai prodiuseriams pagal sutartis mokamiems atlyginimams (kainoms) už konkrečias laidas ar kitus audiovizualinius kūrinius. Papildomai akcentuotina ir tai, kad derybose ir dabar prodiuserių yra naudojamas argumentas (kuris yra logiškas ir suprantamas), kad „reikia mokėti atlyginimus autoriams ir atlikėjams“. Tai jeigu komerciniai transliuotojai bus įpareigoti mokėti privalomus atlyginimus autoriams ir atlikėjams (per kolektyvinio administravimo organizacijas, o ne „per prodiuserį“, kaip yra dabar), tai atsiras ir loginis argumentas, kad dalis atlyginimo bus sumokama netiesiogiai.</p>
	<p><i>Pokytis sutarčių, sudaromų su filmų gamintojais ar platintojais, administravimo naštoje:</i></p> <p>Kažkiek administracinė našta didėtų labiau tuo aspektu, kad papildomai skaičiuojant sąnaudas ir konkrečios laidos kainą (atlyginimą), reikėtų tiksliai įvertinti (arba prognozuoti kažkokius režius/ribas) ir per kolektyvinio administravimo asociacijas autoriams sumokamas sumas, kurios bus išmokamos jiems vėliau.</p>
	<p><i>Kitos galimos teisinės ir kitokios pasekmės:</i></p> <p>Lietuvos prodiuseriams sumokamos bendros atlyginimų sumos gali sumažėti reikšmingai ir net ne proporcingai papildomai norimiems įvesti privalomiems atlyginimams, didesnę biudžeto dalį (procentaliai) nukreipiant užsienio produkcijos įsigijimui, kuri yra daug pigesnė nei vietinės gamybos laidos, serialai ar filmai.</p> <p>Taip pat dar nėra aišku, kaip ir pagal kokias taisykles būtų skirstomos iš transliuotojų kolektyvinio administravimo asociacijų surinktos lėšos galutiniams gavėjams. Iš ilgametės praktikos matyti, kad galutiniai naudos gavėjai labai greitai tokių lėšų paskirstymo „formules“/taisykles (taikomas kolektyvinio administravimo asociacijose) išnagrinėja ir kreipiasi į transliuotojus su prašymais (kuo daugiau sekundžių produkciją kartoti, galimai net nakties laiku, transliuoti per įvairius kanalus, būtina patalpinti internete ir t. t.). Visi tie prašymai, kaip taisyklė, yra pagrįsti ir komerciniais pasiūlymais. Todėl ir šiuo atveju prognozuojama, kad bus sulaukta pasiūlymų iš prodiuserių, susijusių su kuo didesnės sumos gavimo mechanizmais iš kolektyvinio administravimo asociacijų.</p>

Kolektyvinio administravimo organizacijų atsakymų apibendrinimas

Organizacija	Pateikti atsakymai
LATGA	<p><i>Panaudojimo būdai:</i></p> <p>Atlyginimas už audiovizualinių kūrinių naudojimą šiais būdais: 1) už viešą atlikimą kino teatruose ir kitose visuomenei viešai prieinamose vietose;</p>

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

	<p>2) už išleisto bet kuriose laikmenose audiovizualinio kūrinio nuomą); 3) už transliaciją, retransliaciją ir kitokį viešą paskelbimą; 4) už padarymą viešai prieinamais kompiuterių tinklais (internete); 5) už atgaminimą bet kokia forma ar būdu.</p>
	<p><i>Naudotojai:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — kino teatrai — subjektai, teikiantys audiovizualinius kūrinius nuomai — televizijos transliuotojai — retransliuotojai — audiovizualinių kūrinių teikėjai internetu — papildomų internetinių paslaugų teikėjai — viešbučiai — viešojo maitinimo ir kt. naudotojai, kurie viešai rodo audiovizualinius kūrinius. <p>Sąrašas nebaigtinis, nes siekiant įgyvendinti tinkamo ir proporcingo atlygio principą, už kiekvieną audiovizualinio kūrinio panaudojimo būdą jo autorius turi gauti atlygį.</p>
	<p><i>Planuojamas surinkti atlyginimas:</i></p> <p>Šiuo metu negalima apskaičiuoti autorinio atlyginimo sumos, kadangi ji priklausytų nuo kelių šiuo metu nežinomų kintamųjų:</p> <ul style="list-style-type: none"> — Subjektų, mokančių autorinį atlyginimą — Autorinio atlyginimo bazės — Autorinio atlyginimo tarifo <p>Siekiant užtikrinti tinkamo ir proporcingo atlygio principo įgyvendinimą, priėmus įstatymo pakeitimus būtų siekiama, kiek tai įmanoma, sieti autorinį atlyginimą su licencijuotų ar perduotų teisių verte ir stengiantis su naudotojais ir/ar juos atstovaujančiomis organizacijomis susitarti dėl teisingo atlygio, jo bazės ir tarifų.</p> <p>Šiuo metu tokia praktika taikoma santykiuose su transliuotojais ir retransliuotojais.</p> <p>Papildomai nurodoma, kad naudotojų mokamo autorinio atlyginimo dydis dažnai priklauso nuo kūrinių naudojimo, t. y. nuo naudotojo klientų skaičiaus, pajamų ir pan. Todėl tik gavus naudotojų pateiktą informaciją apie tai, būtų galima bent preliminariai nurodyti planuojamą atlyginimo dydį.</p>
	<p><i>Atlyginimo skaičiavimo bazė:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — Naudotojo pajamos iš paslaugos pardavimo. — Naudotojo pajamos iš reklamos. — Naudotojo vartotojų skaičius. <p>Autorinio atlyginimo dydis priklausytų nuo gautų pajamų ir naudojimo masto, kas iš esmės nusako autorinio atlyginimo apskaičiavimo</p>

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

	<p>mechanizmą. Konkretus tarifas nenurodytas, nes būtų atsižvelgta tiek į autorių interesus, į naudotojų galimybes.</p>
	<p><i>Duomenys apie šiuo metu Lietuvoje veikiančius nuomos punktus ar kitas įstaigas, kurios teikia nuomai audiovizualinius kūrinius</i></p> <p>Tokių duomenų neturima ir tai yra viena iš priežasčių, dėl ko siūloma keisti ATGTĮ 11 straipsnio 4 dalį neatšaukiamą teisę gauti atlygį už audiovizualinio kūrinio nuomą pakeičiant neatšaukiama teise gauti tinkamą ir proporcingą atlygį už kiekvieną panaudojimo būdą. Tokiu būdu įgyvendinant jau minėtą autorių teisės principą – autoriaus teisę gauti tinkamą ir proporcingą atlygį.</p>
<p>AVAKA</p>	<p><i>Naudotojai ir panaudojimo būdai:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — viešbučiai, maitinimo įstaigos (restoranai, kavinės ir pan.), sporto klubai, sveikatinimo paslaugas teikiantys subjektai (SPA salonai ir pan.), grožio salonai; panaudojimo būdas - kūrinių ir gretutinių objektų viešas paskelbimas. — asmenys, teikiantys tiesiogiai su retransliacija susijusias paslaugas; panaudojimo būdas - retransliuojamų programų sustabdymas ir atidėtas žiūrėjimas.
	<p><i>Atlyginimo skaičiavimo bazė:</i></p> <p>Viešbučių atžvilgiu, AVAKA yra patvirtinusi šią formulę, pagal kurią būtų apskaičiuojamas viešbučių mokėtinas metinis licencinis atlyginimas: $LA = X * T * Y$, kur:</p> <p>LA – Licencinis atlyginimas (metinis); X – kambarių, bendrų patalpų ir erdvių, kuriose naudotojas atlieka viešą paskelbimą, skaičius; T – 36 Eur metinis (arba 3 Eur už vieną mėnesį) tarifas už vieną kambarį, bendrą patalpą ar erdvę, kuriose naudotojas atlieka viešą paskelbimą (yra įrengęs TV); Y – užimtumo procentas, kuris yra apskaičiuojamas pagal Lietuvos statistikos departamento patvirtintą viešbučių ir motelių numerių (kambarių) užimtumo skaičiavimo metodiką.</p> <p>Praktine prasme, 36 Eur metinis tarifas susietas su viešbučio užimtumu lemtų, kad esant 100 proc. viešbučio užimtumui, licencinis atlyginimas už viešą paskelbimą per vieną dieną (nakvynę) sudarytų apie 10 ct.</p> <p>Kitų veiklų atveju, metinis licencinis atlyginimas būtų apskaičiuojamas pagal formulę $LA = X * T$, kur:</p> <p>T – 36 Eur metinis (arba 3 Eur už vieną mėnesį) tarifas; X – TV įrenginių, kurie įrengti vartotojams prieinamose patalpose, skaičius.</p>

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

	Šiuo metu su operatoriais vykstančiose derybose buvo aptariama, kad licencinis atlyginimas būtų apskaičiuojamas kaip tam tikra fiksuota suma (0,10 Eur) už vieną paslaugų vartotoją per vieną mėnesį.
AGATA	<p><i>Naudotojai ir panaudojimo būdai:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — Muzikos pasiklausymo/parsisiuntimo platformos (Spotify ir kt.); Turinio dalijimosi int. platformos (Youtube); televizijų interneto kanalai (Mediateka, Go3, LNK.lt) <p>Panaudojimo būdas - atlikėjų, fonogramų gamintojų teisė į atlyginimą už atlikimų, fonogramų viešą paskelbimą)</p> <ul style="list-style-type: none"> — TV; retransliuotojai; viešbučiai; kino teatrai <p>Panaudojimo būdas audiovizualinių kūrinių atlikėjų teisė į atlyginimą už audiovizualinių kūrinių, kuriuose užfiksuoti jų atlikimai, transliavimą, retransliavimą ir kitą viešą paskelbimą.</p>
	<p><i>Atlyginimo skaičiavimo bazė:</i></p> <p>Muzika:</p> <ul style="list-style-type: none"> — Įrašo pasiklausymo trukmė, parsisiuntimų skaičius — Įrašo peržiūrų/perklausų skaičius., trukmė — TV reklamos pajamos; įrašo peržiūrų/perklausų skaičius., trukmė <p>Audiovizualinių kūrinių įrašai:</p> <ul style="list-style-type: none"> — TV: reklamos pajamos ir kt. — Retransliuotojai: abonentų skaičius ir kt. — Viešbučiai: kambarių sk., užimtumas ir kt. — Kino teatrai: parduotų bilietų skaičius.

6. Galimos alternatyvos privalomam kolektyviniam administravimui

Svarstomi KAO pasiūlymai įvesti privalomą kolektyvinį administravimą teisės į atlyginimą po išimtinių teisių perdavimo srityje susiję su vadinamaisiais atvejais, kai pati išimtinė teisė nėra privalomai kolektyviai administruojama, bet yra administruojama iš šios teisės atsirandanti teisė į atlyginimą už kūrinio naudojimą po teisių perdavimo (angl. *residual right*⁴⁶). Teisės į atlyginimą už kūrinio naudojimą po teisių perdavimo privalomas kolektyvinis administravimas, kaip nurodyta aukščiau, iš esmės neprieštarauja tarptautiniam ir ES teisiniam reguliavimui. Kartu, atsižvelgiant į tai, kad klausimų kelia šio Direktyvos 18 str. perkėlimo būdo veiksmingumas pirmiausia ekonominiu požiūriu (bent jau kai kuriuose kūrinių panaudojimo sektoriuose), neišvengiamai būtina svarstyti alternatyvas tiek siūlomam privalomam teisės į atlyginimą administravimui, tiek išimtinių teisių privalomam kolektyviniam administravimui.

⁴⁶ *Collective Management of Copyright and Related Rights*. Ed. by Gervais D. Wolters Kluwer, 2016, p. 53.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Šiame kontekste vertėtų paminėti dar 2015 m. Europos Komisijos užsakymu atliktą tyrimą dėl atlyginimo autoriams ir atlikėjams už jų kūrinių ir atlikimų įrašų panaudojimą⁴⁷, kuriame išsamiai išanalizuotas tuo metu galiojęs teisinis reguliavimas ES ir valstybėse narėse, taip pat nusistovėjusios praktikos sudarant autorines ir atlikimų sutartis muzikos ir audiovizualinių kūrinių industrijose. Vienas iš tyrimo tikslų buvo pateikti rekomendacijas dėl teisinių įrankių, kuriuos naudojant būtų galima užtikrinti kuo efektyvesnį kūrėjų dalyvavimą jų sukurtų objektų generuojamose pajamose.

Atliktas teisinio reguliavimo tyrimas skirtingose valstybėse parodė, kad autorių, atlikėjų ir naudotojų situacija labai skiriasi tiek skirtingose valstybėse, tiek skirtinguose sektoriuose. Autorių ir atlikėjų gaunamą atlyginimą įtakoja daugybė faktorių, tarp kurių nurodomi tokie pagrindiniai:

- Įstatymų suteikiamų teisių struktūra (išimtinės ar neišimtinės teisės);
- Teisinio reguliavimo, skirto autoriaus ar atlikėjo kaip silpnesnės sutarties šalies apsaugai;
- Kolektyvinių derybų naudojimas ir profesinių sąjungų vaidmuo (daug reikšmingesnis audiovizualinių kūrinių sektoriuje palyginus su muzikos leidybos sektoriumi).

2015 m. tyrimo autoriai svarstydami rekomendacijas, susijusias su autorių ir atlikėjų padėties gerinimu, nurodė kelias kryptis:

- Pirma, atlyginimo nustatymas už kiekvieną panaudojimo būdą;
- Antra, skaidrumo, susijusio su galiojančiais nacionaliniais teisių apsaugos ir įgyvendinimo mechanizmais, tarp valstybių gerinimas;
- Trečia, teisių perdavimo į būsimus kūrinius ir būsimus panaudojimo būdus ribojimas;
- Ketvirta, palankesnės aplinkos profesinėms sąjungoms veikti sukūrimas;
- Penkta, teisės padaryti kūrinius viešai prieinamais įgyvendinimo supaprastinimas; pastaroji kryptis siūloma tik tuo atveju, jei pirmosios neduoda pageidaujamo teisių turėtojų apsaugos rezultato.

Tyrimo nurodyta, kad penktoji kryptis gali būti įgyvendinama tokiais skirtingais būdais:

- Perduodant teisę padaryti objektus viešai prieinamais savanoriškai kolektyviai administruoti;
- Nustatant autorių ir atlikėjų neatšaukiamą teisę į teisingą atlyginimą po to, kai išimtinės teisės perduodamos prodiuseriui;
- Nustatant autorių ir atlikėjų neatšaukiamą teisę į teisingą atlyginimą po to, kai išimtinės teisės perduodamos prodiuseriui, kuri įgyvendinama per privalomą kolektyvinį administravimą.

Tyrimo nurodyta, kad nurodytas teisinis reguliavimas gali turėti tokį nepageidaujamą poveikį:

- Teisių turėtojai pirmenybę teiks fiksuotam užmokesčiui gaunamam iš karto sudarius sutartį;
- Teisių turėtojai nebus linkę prisiimti rizikos gauti didesnę atlyginimą ateityje vietoj aiškiai apibrėžto iš karto sudarius sutartį;
- Teisių turėtojai turės ribotas galimybes stebėti gaunamas pajamas, ypač jei jos gaunamos užsienyje.

Todėl 2015 m. tyrimo rekomendacijose penktoji kryptis nebuvo teikiama kaip galimas pasiūlymas.

Neatsitiktinai ir praėjus penkeriems metams ES lygiu nesiryžta teikti konkretnesnio siūlymo dėl autorių ir atlikėjų dalyvavimo kūrinių generuojamose pajamose formos, apsiribojant pakankamai liberalia Direktyvos 18 straipsnio formuluote ir šio straipsnio tinkamą įgyvendinimą užtikrinančiais 19–22 straipsniais. Pastebėtina, kad teisė į atlyginimą buvo siūloma kaip viena galimų tinkamo ir proporcingo atlyginimo įgyvendinimo alternatyvų, tačiau galutiniame ir galiojančiame tekste ši alternatyva nebeminima.

⁴⁷ *Remuneration of authors and performers for the use of their works and the fixations of their performances. A study prepared for the European Commission DG Communications Networks, Content & Technology by Europe Economics and Lucie Guibault, Olivia Salamanca and Stef van Gompel of the University of Amsterdam. 2015.*

6.1. Individualus teisių įgyvendinimas

Pirmoji alternatyva privalomam autorių ir atlikėjų teisių administravimui – individualus autoriaus ir atlikėjų teisių įgyvendinimas. Šis modelis, kaip dominuojantis ir taikomas „pagal nutylėjimą“, yra įtvirtintas galiojančiame ATGTĮ šiuo metu, tai yra, autoriai ir atlikėjai turi išimtinės teises į savo kūrinis ir atlikimus (ATGTĮ 15 str. 1 d., 53 str. 1 d.). Šio įgyvendinimo būdo struktūrinė sudedamoji dalis yra pakankamai laisvas disponavimas išimtinėmis teisėmis⁴⁸. Atitinkamai, autoriai ir atlikėjai gali laisvai pasirinkti:

- 1) įgyvendinti savo išimtinės teises individualiai⁴⁹ (pavyzdžiui, suteikiant atlygintines arba neatlygintines licencijas) arba uždrausti naudoti kūrinį ar atlikimą, arba, atvirkščiai – atsisakyti savo teisių⁵⁰;
- 2) perleisti šias teises kitiems asmenims (pavyzdžiui, leidėjams);
- 3) nenorėdami įgyvendinti savo teisių individualiai ar neturėdami realių individualaus įgyvendinimo galimybių (tame tarpe, dėl silpnos derybinės padėties) savanoriškai suteikti administruoti KAO. Nors savanoriškas kolektyvinis administravimas toliau išskiriamas kaip savarankiška alternatyva, būtina pabrėžti, jog iš tiesų abu būdai praktikoje koegzistuoja kartu.

Tokiu būdu šis modelis suteikia autoriams ir atlikėjams didelį lankstumą ir autonomiją, įgalindamas juos pasirinkti geriausiai atitinkantį jų interesus teisių įgyvendinimo būdą. Reikia papildomai pažymėti, jog aptariamo individualaus teisių įgyvendinimo atveju autorius ir atlikėjas paprastai taip pat turi galimybę perleisti ne visas teises arba teises ne į visus kūrinius ar atlikimus, o tik į jų dalį. Tai taikoma tiek teisių perleidimo tretiesiems asmenims, tiek teisių suteikimo administruoti kolektyvinio administravimo organizacijoms atvejais⁵¹.

Minėta, kad individualus teisių įgyvendinimas labiausiai atitinka tarptautinių sutarčių, ES teisės reguliavimą⁵² ir doktrininį autorių ir atlikėjų teisių apsaugos pagrindimą⁵³, taip pat sutarčių laisvės ir nuosavybės neliečiamumo principus, nes teisių turėtojas turi plačiausias galimybes sudaryti sutartis, nustatyti sutarčių sąlygas ir šias teises naudoti bei disponuoti jomis.

Vienas iš papildomų šio modelio privalumų – tai šiuo metu egzistuojantis modelis, nereikalaujantis esminių ATGTĮ pokyčių.

Vertinant iš naudotojų perspektyvos, aptariamas individualus teisių įgyvendinimo modelis turi tiek privalumų, tiek trūkumų. Jis paprastai yra naudingas asmenims, tiesiogiai sudarantiems sutartis su autoriais bei atlikėjais (pavyzdžiui, leidėjams, audiovizualinių kūrinių prodiuseriams, fonogramų gamintojams), nes leidžia pastariesiems įgyti visas ar bent daugumą teisių, susijusių su tolesniu kūrinio ar atlikimo naudojimu. Tačiau naudotojams, kurie tiesioginių sutartinių santykių su autoriais ir atlikėjais neturi ir, ypač, masinio kūrinių naudojimo atveju (tai gali būti tiek komerciniai subjektai, tokie kaip retransliavimo paslaugų

⁴⁸ Pastebėtina, kad, net ir individualaus teisių įgyvendinimo atveju, įstatymai gali nustatyti ir dažnai nustato tam tikrus teisių perleidimo apribojimus ar kitas specialias taisykles, kurios paprastai pagrindžiamos autorių ir atlikėjų interesų apsauga. Išsamesnę tokių apsauginių nuostatų apžvalgą žr. 3.7 poskyrį.

⁴⁹ Individualus teisių įgyvendinimas apima ir teisių įgyvendinimą per paskirtą atstovą. Tačiau civilinius atstovavimo santykius reikia skirti nuo specifinių kolektyvinio administravimo santykių.

⁵⁰ Iš tiesų klausimas dėl autorių ir atlikėjų galimybės atsisakyti savo teisių išlieka diskutuotinas ir Lietuvos praktikoje iki galo neatsakytas. Vis tik, autoriui ar atlikėjui atsisakant įgyvendinti savo teises, praktinė pasekmė bus ta, kad visi naudotojai galės naudoti kūrinį ar atlikimą be išankstinio ar vėlesnio autoriaus ar atlikėjo leidimo.

⁵¹ Žr. Kolektyvinio administravimo direktyvos 5 straipsnį ir jį įgyvendinantį ATGTĮ 69 straipsnį.

⁵² Žr. 3.2 ir 3.3 poskyrius.

⁵³ Ypač tai pasakytina apie kontinentinę teisės tradiciją, kuriai priklauso ir Lietuva. Šioje tradicijoje akcentuojama ne tik ekonominė autorių ir atlikėjų teisių funkcija, bet ir jų išskirtinis ryšys su savo kūrybos rezultatais, o tai suponuoja išimtinės nuosavybės teises, kaip natūraliausių teisinės apsaugos formą.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

teikėjai, tiek nekomerciniai subjektai, tokie kaip bibliotekos ar muziejai) individualus teisių įgyvendinimas (dėl išankstinio teisių turėtojo leidimo gavimo reikalavimo) gali labai varžyti kūrinį ir atlikimų naudojimą.

Be kita ko, individualus autorių ir atlikėjų teisių įgyvendinimas lemia šių teisių fragmentaciją, tai yra, naudojant vieną objektą (pvz., vieną muzikos ar audiovizualinio kūrinio įrašą), reikia gauti kelių ar net keliasdešimties skirtingų teisių turėtojų leidimus. Esant masiniam kūrinį bei atlikimų naudojimui, tokių individualių leidimų gavimas praktiškai neįmanomas. Tokiais atvejais išryškėję individualaus įgyvendinimo trūkumai sprendžiami naudojant kolektyvinį administravimą (savanorišką, išplėstinį ar privalomą) arba nustatant išimtinių teisių apribojimus.

Būtina paminėti dar vieną svarbų aptariamo teisių įgyvendinimo trūkumą – esant nelygiavertei sutartinių santykių dalyvių padėčiai, sutarčių laisvės principas dažnai yra fiktyvus, nes stipresnė sutarties šalis gali primesti savo sąlygas silpnesnei šaliai, nors tai ir neatitinka pastarosios interesų. Būtent tokia situacija tradiciškai laikoma egzistuojanti autorių bei atlikėjų atžvilgiu – šios grupės laikomos silpnąja sutarties šalimi santykiuose su leidėjais ir kitais rinkos tarpininkais. Ši aplinkybė yra pripažįstama Skaitmeninės rinkos direktyvoje⁵⁴ ir būtent dėl šios priežasties pastarojoje direktyvoje buvo pateiktos kelios teisinės nuostatos spręsti nurodytą nelygiavertę autorių ir atlikėjų padėtį, tame tarpe, Direktyvos 18 straipsnyje nustatant tinkamo ir proporcingo atlygio principą.

Atkreiptinas dėmesys, kad visų trijų Lietuvos kolektyvinio administravimo organizacijų pasiūlymai dėl privalomo kolektyvinio administravimo taikymo srities išplėtimo yra siejami būtent su nurodytu Direktyvos 18 straipsniu ir grindžiami būtinybe užtikrinti tinkamą ir proporcingą atlygį autoriams ir atlikėjams.

Lietuvoje autorių teisė į atlyginimą, kuris atspindėtų kūrinio naudotojo gaunamas pajamas iš kūrinio naudojimo, jau yra iš dalies numatyta galiojančiame ATGTĮ (pvz., 11, 38, 46 str.). Projekte šios nuostatos sukonkretinamos įvedant direktyvoje vartojamą tinkamo ir proporcingo faktinei ar galimai ekonominei suteiktų ar perduotų teisių vertei autorinio atlyginimo sąvoką. Konkrečiai, parengtame Projekte yra numatytos šios naujos teisinės nuostatos:

Projekto 11 str. 3 dalis:

*„3. Autorinio atlyginimo dydis už perduotas turtines autorių teises į audiovizualinį kūrinį nustatomas šalių susitarimu atskirai už kiekvieną audiovizualinio kūrinio panaudojimo būdą, susijusį su perduotomis turtinėmis autorių teisėmis. **Autorinio atlyginimo dydis turi būti tinkamas ir proporcingas faktinei ar galimai ekonominei suteiktų ar perduotų teisių vertei.**“*

Projekto 15 str.:

„3. Autorius turi teisę gauti tinkamą ir proporcingą faktinei ar galimai ekonominei suteiktų ar perduotų teisių vertei autorinį atlyginimą už kiekvieną kūrinio naudojimo būdą, susijusį su autorių turtinėmis teisėmis, nurodytomis šio straipsnio 1 dalyje.“

Projekto 53 str.:

*„2. Atlikėjas turi teisę gauti **tinkamą ir proporcingą faktinei ar galimai ekonominei suteiktų ar perduotų teisių vertei atlyginimą**, kuris mokamas už kiekvieną atlikimo naudojimo būdą, susijusį su atlikėjų turtinėmis teisėmis, nurodytomis šio straipsnio 1 dalyje.“*

⁵⁴ Direktyvos 72 konstatuojamoji dalis nurodo: „*autoriai ir atlikėjai sutartiniuose santykiuose paprastai būna silpnesnė šalis, kai suteikia licenciją ar perleidžia savo teises, taip pat ir per savo bendroves, suteikdami leidimą naudoti už atlygį, ir tiems fiziniams asmenims reikia šioje direktyvoje numatytos apsaugos, kad jie galėtų visapusiškai naudotis teisėmis, suderintomis pagal Sąjungos teisę.*“

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Aptariamam Projekte siūlomu atveju teisė į tinkamą ir proporcingą atlygį būtų įgyvendinama teisių turėtojų individualiai susitariant dėl išimtinių teisių perdavimo ir (ar) licencijavimo. Tokiam įgyvendinimui ypatingai svarbios yra šios Direktyvos nuostatos: tinkamas teisės į informaciją užtikrinimas (Direktyvos 19 str.), nes būtent autoriaus ir atlikėjo nežinojimas apie kūrinio ar atlikimo generuojamas pajamas įvardinamas kaip viena iš kliūčių teisės į proporcingą ir tinkamą atlyginimą įgyvendinimui; galimybė reikalauti papildomo atlyginimo (Direktyvos 20 str.); galimybė kreiptis dėl ginčo alternatyvaus nagrinėjimo (Direktyvos 21 str.) ir teisė tam tikrais atvejais nutraukti sutartį (Direktyvos 22 str.). Siekiant tinkamo ir proporcingo atlygio yra svarbu užtikrinti praktinį naujai nustatomų autorių ir atlikėjų teisių įgyvendinimą. Manytina, kad čia svarbų vaidmenį galėtų atlikti ir Lietuvos KAO ar kitos Lietuvos autorius bei atlikėjus vienijančios asociacijos, teikdamos informaciją savo nariams ir kitiems suinteresuotiems autoriams bei atlikėjams apie naujas galimybes, taip pat kartu su atskirų sektorių atstovais rasdami abiem pusėms priimtinas naujų Projekte numatomų autorių ir atlikėjų teisių įgyvendinimo formas. Taip pat svarstyti ir detalesnis bei labiau adaptuotas Direktyvos 19-22 straipsnių įgyvendinimo mechanizmas ar netgi papildomų apsauginių nuostatų individualiuose sutartiniuose santykiuose įtvirtinimas ATGTĮ.

Galiausiai pastebėtina, kad, greta išimtinių autorių ir atlikėjų teisių, Lietuvos teisė numato ir teises į atlyginimą (pvz., ATGTĮ 17 str., 55 str.). Paprastai teisės į atlyginimą nebūna įgyvendinamos individualiai, o kolektyvinio administravimo (savanoriško arba privalomo) būdu.

Apibendrinant, pažymėtina, kad individualus teisės įgyvendinimo būdas labiausiai atitiktų išimtinių autoriaus teisių, sutarties laisvės ir nuosavybės neliečiamumo principus. Svarbu ir tai, kad toks teisinis reguliavimas įgalina teisių turėtojus savanoriškai rinktis teisės įgyvendinimo alternatyvas, įskaitant teisių perdavimą kolektyviai administruoti.

6.2. Atlyginimo nustatymas kolektyvinėse derybose tarp teisių turėtojų (kūrėjų) asociacijų ir naudotojų asociacijų

Antroji alternatyva tinkamo ir proporcingo atlyginimo principo įgyvendinimui – atlyginimo nustatymas kolektyvinėse derybose tarp teisių turėtojų (kūrėjų) asociacijų ir naudotojų asociacijų. Tiesa, šis teisių įgyvendinimo būdas vertintinas labiau kaip individualaus teisių įgyvendinimo variantas, nei kaip alternatyva individualiam teisės įgyvendinimui. Todėl jis suderinamas ir su individualiu, ir su savanorišku kolektyviniu administravimu. Tokių sėkmingų kolektyvinių derybų pavyzdžių kai kuriuose sektoriuose yra Prancūzijoje ir Vokietijoje, kur autorių asociacijoms pavyko „įvesti“ sutartis su tipinėmis teisės į atlyginimą sąlygų nustatymo schemomis. Tokie sektoriniai susitarimai nustato rėmines ar modelines schemas ir kriterijus nustatant pajamas iš kiekvieno kūrinio ir (ar) atlikimo panaudojimo būdo. Todėl kalbama, kad kai kuriais atvejais tokių kolektyvinių derybų metu nustatytos sąlygos turėtų būti privalomai taikomos visam sektoriui (ir šiuo požiūriu turėtų būti taikomos išimties konkurencijos teisės požiūriu), o teisėkūros subjektai turėtų numatyti priemones, skatinančias tokius susitarimus, ir teisinę bazę tokių kolektyvinių susitarimų privalomumui⁵⁵. Ši alternatyva galėtų būti svarstoma kaip kompromisinis variantas tarp teisės į tinkamą ir proporcingą numatymo individualiuose sutartyse ir teisės į atlyginimą kolektyvinio administravimo, tačiau Lietuva kolektyvinių sektorių derybų srityje neturi pakankamos patirties ar susiformavusios gerosios praktikos, o visos panašaus pobūdžio derybos Lietuvoje iš esmės apsiribojo tik derybomis tarp kolektyvinio administravimo organizacijų ir naudotojų dėl autorinio atlyginimo tarifų. Turint omenyje tai, kad Lietuvoje nėra susiformavusi kūrybinių profesinių sąjungų ar gildijų tradicija inicijuoti kolektyvines derybas, šią funkciją galėtų iš dalies perimti kolektyvinio administravimo organizacijos talkindamos autoriams ir atlikėjams ne kolektyvinio teisių administravimo srityje, o kolektyvinėse derybose. Vis dėlto, ši galimybė turi būti atsargiai vertinama atsižvelgiant į tai, kad kolektyviniai susitarimai Lietuvoje yra leidžiami tik

⁵⁵ Žr. Riis, Th., *Comment of the European Copyright Society Addressing Selected Aspects of the Implementation of Articles 18 to 22 of the Directive (EU) 2019/790 on Copyright in the Digital Single Market*, p. 15-16.

darbuotojams (šiuo atveju tai būtų savarankiškai dirbantys asmenys), o ne darbuotojų sudaromi kolektyviniai susitarimai, kuriuose fiksuojami minimalūs atlyginimai, ESTT vis dar yra vertinami kaip konkurenciją ribojantys susitarimai⁵⁶.

6.3. Savanoriškas kolektyvinis teisių įgyvendinimas

Trečioji alternatyva – savanoriškas kolektyvinis teisių įgyvendinimas, kai teisių turėtojai savo sprendimu perduoda teisių įgyvendinimą kolektyvinio administravimo organizacijai. Viena vertus, tai yra alternatyva individualiam teisių įgyvendinimui, nes, perdavęs savo teises administruoti kolektyvinio administravimo organizacijai, autorius ar atlikėjas pats perduotų teisių apimtyje savo teisių įgyvendinti paprastai nebegali⁵⁷. Vis tik platesniu požiūriu savanoriškas kolektyvinis teisių administravimas yra visiškai suderinamas su individualiu įgyvendinimu ir praktikoje jie vienas kitą papildo. Kaip nurodyta aukščiau, autorius ar atlikėjas gali dalį savo teisių ar teises į dalį kūrinių ar atlikimų perduoti administruoti KAO, o dalį įgyvendinti pats. Taip pat autorius ar atlikėjas gali bet kuriuo metu perduoti teises administruoti KAO, o po tam tikro laiko panaikinti kolektyvinį administravimą ir toliau įgyvendinti teises individualiai. Todėl savanoriškas kolektyvinis administravimas ir individualus teisių įgyvendinimas yra ne priešingos, o viena kitą papildančios alternatyvos. Būtent toks individualaus įgyvendinimo ir savanoriško kolektyvinio administravimo derinys istoriškai yra labiausiai įprastas, jis šiuo metu yra dominuojantis ATGTĮ įtvirtintas modelis.

Naudotojų požiūriu savanoriškas kolektyvinis administravimas savaime vertintinas pozityviai, nes leidžia ekonomiškai iš vienos ar nedidelio skaičiaus KAO įgyti licencijas daugelio kūrinių ir atlikimų naudojimui. Tačiau savanoriško kolektyvinio administravimo atveju gali likti problema, jog viena KAO neadministruoja visų teisių, o tai sukelia potencialią riziką kūrinių ir atlikimų naudotojams, jog net sudarius sutartį su viena KAO, visos teisės nebuvo gautos, todėl gali likti poreikis sudaryti papildomas sutartis su kitomis KAO ar netgi atskirais teisių turėtojais, taip pat išlieka rizika dėl teisių pažeidimo⁵⁸.

6.4. Išimtinių teisių pakeitimas teisėmis į atlyginimą

Ketvirtoji alternatyva – išimtinės teisės pavertimas teise į atlyginimą (ir pastarosios teisės privalomas kolektyvinis administravimas) paminėtina tik išsamumo dėlei ir nėra realistinė alternatyva.

Kaip buvo nurodyta anksčiau, tiek autorių teisės viešai paskelbti kūrinį, įskaitant jo padarymą viešai prieinamu, tiek atlikėjo teisės padaryti atlikimą viešai prieinamu pavertimas teise į atlyginimą negalimas, pirma, remiantis galiojančiu tarptautiniu ir ES teisiniu reguliavimu, antra, apskritai prieštaraujantis išimtinių turtinių teisių prigimčiai.

Dar vienas susijęs sprendimas galėtų būti numatyti naujas išimtis ir apribojimus išimtinės teisės atžvilgiu bei kartu numatyti kompensaciją teisių turėtojams. Tačiau tai taip pat nėra įmanoma padaryti nacionaliniu lygiu dėl ES teisės aktų apribojimo, konkrečiai, baigtinio valstybėms narėms galimų taikyti išimčių ir apribojimų sąrašo.

Atsižvelgiant į tai, ši alternatyva plačiau nesvarstyтина nei teoriniu, nei praktiniu požiūriu.

6.5. Išplėstinis kolektyvinis administravimas

⁵⁶ Žr. ESTT bylą C-413/13 *FNV Kunsten Informatie en Media*, kurioje pasisakyta dėl pakaitinių muzikantų.

⁵⁷ Tokį požiūrį yra patvirtinęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 8 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2012.

⁵⁸ Lietuvoje tokių precedentų yra. Žr., 2016 m. liepos 12 d. Vilniaus apygardos teismo sprendimą byloje Nr. e2-4304-431/2016

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Išplėstinio kolektyvinio administravimo (toliau – ir **IKA**) apibrėžimo, kaip ir privalomo kolektyvinio administravimo atveju, nei tarptautiniai, nei ES, nei Lietuvos teisės aktai nepateikia. Tačiau remiantis tiek teisės doktrina, tiek Skaitmeninės rinkos direktyva galima išvesti tokius svarbiausius IKA požymius:

- išplėstinis kolektyvinis administravimas grindžiamas savanorišku teisių turėtojų dalyvavimu;
- KAO, kuri teikia išplėstinio kolektyvinio administravimo licencijas, turi būti pakankamai atstovaujanti atitinkamos srities teisių turėtojus;
- KAO, kuri teikia išplėstinio kolektyvinio administravimo licencijas, sudaro su naudotoju sutartį laisvų derybų būdu (o ne nustatant licencijos sąlygas teisės aktu);
- galbūt svarbiausia – IKA sąlygomis suteikta licencija apima ir tuos teisių turėtojus (jų kūrinius ir atlikimus), kurie nėra įgalioję KAO suteikti licencijas jų vardu;
- visiems teisių turėtojams, įskaitant tuos, kurie nėra įgalioję KAO suteikti licencijas jų vardu, užtikrinamos vienodos sąlygos;
- teisių turėtojai, kurie nėra įgalioję KAO suteikti licencijas jų vardu, turi teisę bet kuriuo metu nutraukti išplėstinio kolektyvinio administravimo licencijos taikymą jų atžvilgiu (angl. *opt-out*). Tokiu atveju, atitinkamų kūrinių bei atlikimų naudojimas tai pat turi būti nutrauktas.

Žinoma, panašiai kaip ir PKA atveju, skirtingose valstybėse atskiri ir mažiau esminiai IKA elementai gali skirtis (pavyzdžiui, ginčų, kylančių derybų dėl išplėstinės licencijos metu, sprendimo procedūros).

IKA pirmiausiai pradėtas taikyti Skandinavijos valstybėse, vėliau išplito ir buvo sėkmingai priimtas kitose jurisdikcijose (pavyzdžiui, Vokietijoje ir Jungtinėje Karalystėje).

Šis administravimo būdo taikymas buvo pripažintas jau ankstyvosiose ES autorių teisių direktyvose, konkrečiai – 1993 m. rugsėjo 27 d. Tarybos direktyvos 93/83/EEB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, taikomų palydoviniam transliavimui ir kabeliniam retransliavimui, koordinavimo 3 straipsnio 2 dalyje, numačiusioje IKA taikymą transliavimo teisių įgijimui.

Svarbus buvo IKA paminėjimas Informacinės visuomenės direktyvos 18 konstatuojamojoje dalyje, numatant, kad ši direktyva nesumenkina valstybėse narėse teisių administravimui skirtų priemonių, pavyzdžiui, išplėstinių kolektyvinių licencijų. Tiesioginis IKL nurodymas Informacinės visuomenės konstatuojamosiose dalyse turi teisinę praktinę reikšmę, jog išplėstinės licencijos nėra laikomos autorių ir gretutinių teisių apribojimu, nes aptariama direktyva 5 straipsnyje numatė baigtinį tokių apribojimų sąrašą, su kuriuo IKA nebuvo susieta. Galimybės valstybėms narėms taikyti IKA schemas minimos ir vėlesnėse direktyvose (2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2012/28/ES dėl tam tikro leistino nenustatytų teisių turėtojų kūrinių naudojimo 24 konstatuojamojoje dalyje⁵⁹ bei jau anksčiau cituotoje Kolektyvinio administravimo direktyvos 12 konstatuojamojoje dalyje).

Tačiau svarbiausias pokytis įvyko su Skaitmeninės rinkos direktyvos priėmimu, nes ši direktyva ne tik numato išplėstinių kolektyvinių licencijų taikymą kūrinių, kuriais nebeprekiaujama atžvilgiu (Direktyvos 8 straipsnis), bet ir įveda bendrąją galimybę valstybėms taikyti išplėstines kolektyvines licencijas (Direktyvos 12 straipsnis). Tiesa, būtina atkreipti dėmesį, kad direktyva tokiems atvejams nustato ir ribojimus:

- IKA taikomas tik aiškiai apibrėžtose naudojimo srityse;
- IKA taikomas, kai atskirų leidimų gavimas iš teisių turėtojų paprastai yra tiek sudėtingas ir nepraktiškas, kad dėl atitinkamų kūrinių ar kitų objektų naudojimo pobūdžio ar tipų būtino licencijos

⁵⁹ Nurodyta nuostata suformuluota taip: “*šia direktyva nedaromas poveikis valstybių narių susitarimams dėl teisių valdymo, pavyzdžiui, dėl išplėstinių kolektyvinių licencijų, atstovavimo ar perdavimo teisinių prezumpcijų, kolektyvinio valdymo ar panašių susitarimų, arba šių dalykų derinio, įskaitant masinį skaitmeninimą*”.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

suteikimo sandorio sudarymas tampa mažai tikėtinas, ir užtikrina, kad toks licencijų teikimo mechanizmas apsaugotų teisėtus teisių turėtojų interesus.

Paminėtina, kad nors Lietuvoje IKL anksčiau nebuvo taikomas, pasinaudojant Skaitmeninės rinkos direktyvos 12 straipsnio suteikiamomis galimybėmis Projekte yra numatyta papildyti ATGTĮ nauju 65¹ straipsniu, nustatant IKA taikymą keliose konkrečiai apibrėžtose srityse⁶⁰.

IKA privalumai yra tie, kad šis teisių administravimo būdas pagal ES teisę, taip pat tarptautinę teisę gali būti taikomas plačiau nei PKA. Todėl IKA taikymas (išlaikant, žinoma, Skaitmeninės rinkos direktyvoje nustatytas taikymo sąlygas) neturėtų kelti rizikos dėl neatitikimo ES bei tarptautinei teisei. Taip pat jis sukeltų gerokai mažiau prieštaravimo sutarčių laisvės ir nuosavybės neliečiamumo principui, dėl teisių turėtojo galimybės išeiti iš šios teisių administravimo sistemos.

Paminėtini ir kiti šio teisių įgyvendinimo būdo privalumai:

- yra lankstesnis, leidžiantis teisių turėtojui lengvai nustoti taikyti jo atžvilgiu išplėstines kolektyvines licencijas ir pereiti prie individualaus įgyvendinimo ar savanoriško KA. Tokiu būdu gali būti suderinami skirtingų interesų turinčių autorių ir atlikėjų bei naudotojų poreikiai. Be kita ko, IKL yra „draugiškesnė“ priemonė atvirųjų licencijų (tokių kaip Kūrybinių bendrijų licencijos) taikymui, palyginti su PKA;
- jis naudingas ir naudotojams, nes sprendžia sistemine naudotojų saugumo problemą, būdingą savanoriškam administravimui, tai yra teisių fragmentaciją ir su ja susijusią riziką, apsaugant nuo teisių turėtojų pretenzijų ir galimos atsakomybės. Naudotojas, gavęs išplėstinę licenciją, yra teisiškai saugus nuo teisių turėtojų reikalavimų, o pareiškusių savo pretenzijas teisių turėtojų reikalavimus administruoja KAO. Tokiu būdu, IKA apjungia savanoriško ir PKA privalumus.

Kita vertus, reikia atsižvelgti, jog IKA taikymas yra apribotas tik siauromis kūrybinių ir atlikimų naudojimo sritimis (atitinkančiomis Skaitmeninės rinkos direktyvos 12 straipsnio reikalavimus) ir negalėtų būti taikomas visose ar net daugelio kūrybinių ar atlikimų panaudojimo srityse, todėl savanoriškas kolektyvinis administravimas nepraranda savo reikšmės.

7. Privalomas kolektyvinis administravimas užsienio jurisdikcijose

Valstybė	Privalomai kolektyviai administruojamos teisės
1. Slovakija	<ul style="list-style-type: none">— Atgaminimas asmeniniais tikslais;— Kabelinė retransliacija;— Atlikėjų ir fonogramų gamintojų teisė į atlyginimą už viešą paskelbimą.
2. Estija	<ul style="list-style-type: none">— Audiovizualinių kūrybinių ir fonogramų atgaminimas asmeniniais tikslais;

⁶⁰ Projekto 65¹ straipsnio 2 dalis nustato:

“Išplėstos apimties licencijos gali būti teikiamos tik šiose kūrybinių ir (ar) gretutinių teisių objektų panaudojimo srityse:
1) kūrybinių ar gretutinių teisių objektų, kuriems taikomas šio Įstatymo 97 straipsnis ir kurie šio Įstatymo 100 straipsnyje nustatyta tvarka yra pripažinti kūriniais, kuriais nebeprekiuojama, atgaminimui, platinimui, viešam paskelbimui ar padarymui viešai prieinamų, kai išplėstos apimties licencijos yra suteikiamos kultūros paveldo įstaigoms;
2) fotografijos kūrinių, tapybos, grafikos, taikomosios dailės ir kitų dailės kūrinių, iliustracijų, brėžinių, eskizų ir kitų vizualiojo meno kūrinių atgaminimui, platinimui, adaptavimui, viešam rodymui, viešam paskelbimui ir padarymui viešai prieinamų, kai išplėstos apimties licencijos yra suteikiamos kultūros paveldo įstaigoms;
3) transliacijoms reikalingų muzikos kūrinių, muzikos ir kitų atlikimų įrašų, fonogramų atgaminimui įrašuose archyvavimo tikslais, kai tokie įrašai saugomi ilgiau nei 30 dieny;
4) dailės kūrinių viešam rodymui.”

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

	<ul style="list-style-type: none"> — Kūrinių ir gretutinių teisių objektų kabelinė retransliacija (netaikoma kabelinei retransliacijai, kai autorių ir gretutinės teisės priklauso transliuotojui); — Kūrinių ir fonogramų panauda bibliotekose; — Audiovizualinių kūrinių autorių (kai teisės perduotos/licencijuotos filmo pirmojo įrašo gamintojui arba kai teisių perdavimas preziumuojamas) neatšaukiama teisė į teisingą atlyginimą už panaudojimą, kurį moka transliuojančios organizacijos, nuomotojai ar kiti kūrinius naudojantys asmenys; — Kūrinio autoriaus, kuris perdavė (licencijavo) ar toks perdavimas preziumuojamas, fonogramos gamintojui teisę nuomoti fonogramą, neatšaukiama teisė į teisingą atlyginimą už nuomą; — Teisė į dalį pajamų už dailės kūrinio perpardavimą; — Atlikėjų teisė į atlyginimą už fonogramos ar audiovizualinio kūrinio nuomą; atlikėjo, perdavusio savo teises į atlikimą sutartimi, teisė į kasmetinį atlyginimą, kurį moka prodiuseris, praėjus 50 metų nuo teisėto paskelbimo arba teisėto padarymo viešai prieinama.
<p>3. Kroatija</p>	<ul style="list-style-type: none"> — Atgaminimas asmeniniais tikslais; — Muzikos kūrinių ir atlikimų įrašų transliacija ir retransliacija; — Autorių nuomos teisė; — Atlikėjų nuomos teisė ir atlikėjų teisė į atlyginimą už viešą paskelbimą; — Fonogramų gamintojų nuomos teisė; — Panauda.
<p>4. Slovėnija</p>	<ul style="list-style-type: none"> — Atgaminimas asmeniniais tikslais; — Ne scenos muzikos ir literatūros kūrinių viešas paskelbimas (mažosios teisės); — Kabelinė retransliacija, išskyrus atvejus, kai retransliuoja transliuotojai nepriklausomai nuo to, ar įgyvendamos jų pačių ar perimtos teisės.
<p>5. Lenkija</p>	<ul style="list-style-type: none"> — Atgaminimas asmeniniais tikslais; — Kabelinė retransliacija; — Panauda; — Audiovizualinio kūrinio bendraautorių teisė į audiovizualinių kūrinių viešą atlikimą, įskaitant atlikimą kino teatruose, teisė į atlyginimą už nuomą, transliavimą per televiziją ir kitais transliavimo būdais, atgaminimą asmeniniais tikslais; — Teisė transliuoti per radiją ir televiziją nedidelius muzikos kūrinius ir literatūros kūrinius, išskyrus atvejus, kai kūriniai buvo užsakyti transliuojančių organizacijų (autorius rašytine sutartimi su transliuojančia organizacija gali atsakyti kolektyvinio administravimo organizacijos tarpininkavimo); — Transliuojančios organizacijos gali kūrinius, kurie yra jų archyvinės transliacijos, transliuoti ir padaryti juos viešai prieinamus, kad bet kas galėtų juos pasiekti individualiai pasirinktu laiku ir galėtų pasidaryti kopiją asmeniniais tikslais, tik remdamosi sutartimis, sudarytomis su kolektyvinio administravimo organizacijomis, išskyrus atvejus, kai transliuojančios

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

	organizacijos turi teisę naudotis tokiais transliacijomis remiantis įstatymu ar atskira sutartimi. Teisių turėtojai gali atsisakyti kolektyvinio administravimo.
6. Latvija	<ul style="list-style-type: none"> — Atgaminimas asmeniniais tikslais; — Reprografinis atgaminimas asmeniniais tikslais; — Kabelinė retransliacija (išskyrus transliuojančių organizacijų kabelinę retransliaciją, nepaisant to, ar retransliuojami jų pačių kūriniai ar kūriniai, teisės į kuriuos perimtos); — Viešas atlikimas, kuris vyksta (komercinėse) patalpose, parduotuvėse, kavinėse, viešbučiuose ir kitose panašiose vietose; — Nuoma ir panauda (išskyrus kompiuterių programas, duomenų bazes ir dailės kūrinius); — Dailės kūrinių autorių teisė į dalį pajamų; — Komerciniais tikslais išleistų fonogramų naudojimas.
7. Vengrija	<ul style="list-style-type: none"> — Teisė į dalį pajamų už dailės kūrinio perpardavimą; — Atgaminimas asmeniniais tikslais; — Reprografija — Kabelinė retransliacija; — Muzikos kūrinių transliacija; — Panauda (kinematografijos kūrinių autoriai gali atsisakyti teisės atlyginimą už panaudą), teisė į atlyginimą už kinematografijos kūrinio nuomą; — Atlikėjų ir fonogramų gamintojų teisė į atlyginimą už viešą komerciniais tikslais išleistų įrašų paskelbimą; — Atlikėjų neatšaukiama teisė į kasmetinį papildomą atlyginimą, praėjus 50 metų nuo fonogramos teisėto viešo paskelbimo ar padarymo viešai prieinama; — Muzikos kūrinių muzikos ir žodžių autoriai turi teisę pakartotinai atgaminti ir platinti savo jau paskelbtus ne scenai skirtus kūrinius, kūrinių žodžius, scenos kūrinių dalis tik per kolektyvinio administravimo organizacijas (su teise atsisakyti teisės į atlyginimą).

8. Privalomo kolektyvinio administravimo plėtimo pasekmių įvertinimas

Atsižvelgiant į itin teises ir (ar) teisių įgyvendinimą suvaržantį privalomo kolektyvinio administravimo pobūdį, jo plėtimas rekomenduotinas tik tada, kai tai yra neišvengiamai būtina ir nėra kitų alternatyvų pasiekti autorių ir atlikėjų bei kitų teisių turėtojų, o taip pat naudotojų teisėtus interesus atitinkančius tikslus. Bet kuriuo atveju, toks plėtimas įmanomas tik tuomet, jei tai neprieštarauja ES teisei.

Pastebėtina, kad KAO pateiktuose pasiūlymuose poreikis išplėsti PKA taikymą yra grindžiamas išimtinai poreikiu įgyvendinti Skaitmeninės rinkos direktyvos 18-23 straipsnius, o konkrečiai – šios direktyvos 18 straipsnyje įtvirtintą tinkamo ir proporcingo atlygio principą, su tuo yra susijusi ir kita pasiūlymų dalis, numatanti naujų teisių į atlyginimą nustatymą. Tačiau Tyrimo autoriai nenustatė aplinkybių, dėl kurių siekiant nurodyto tikslo neišvengiamai būtina taikyti privalomą administravimą.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Pirma, kaip minėta, Skaitmeninės rinkos direktyvos 18 straipsnio įgyvendinimas nereikalauja, kad valstybės narės nustatytų privalomą kolektyvinį administravimą. Istorinis, lingvistinis, sisteminis ir teleologinis, o taip pat lyginamasis aiškinimo metodai leidžia daryti aiškia išvadą, kad minėta teisinė nuostata yra skirta reguliuoti individualiems, o ne kolektyvinio administravimo santykiams.

Antra, siekiant nurodyto tikslo (t. y. tinkamo ir proporcingo atlygio autoriams ir atlikėjams) galima taikyti jau dabar egzistuojantį modelį, kurio pagrindą sudaro individualus teisių įgyvendinimas kartu su jį papildančiu savanorišku teisių suteikimu KAO. Pastarasis modelis užtikrina ne tik atitiktį ES teisės aktams, tačiau ir įgalina autorių bei atlikėjų lankstumą ir autonomiją. PKA suvaržytų autorių ir atlikėjų galimybę pasirinkti, kaip yra įgyvendinamos jų teisės. Turintys patirties, žinomi autoriai ir atlikėjai gali turėti pakankamai svertų derėtis ir gali būti suinteresuoti įgyvendinti savo teises individualiai. Nors apie Lietuvoje vykusius didesnius ginčus Tyrimo autoriai neturi viešos informacijos, panašūs konfliktai yra kilę užsienio valstybėse, kuomet žinomos muzikos grupės konfliktuodavo su KAO dėl pastarųjų siekio administruoti visas turtines teises, kai patys autoriai ir (ar) atlikėjai turėdavo interesą kai kurias teises įgyvendinti individualiai. Kaip pavyzdį galima nurodyti bylą *Daft Punk vs SACEM*⁶¹, kurioje ES Komisija konstatavo, kad Prancūzijos kolektyvinio administravimo organizacija SACEM piktnaudžiauja savo padėtimi.

Be to, šiuo metu ATGTĮ egzistuojantį modelį Projekte papildoma naujai numatomas išplėstinis kolektyvinis administravimas, kuris, kaip ir savanoriškas, yra mažiau varžantis autorių ir atlikėjų teises nei privalomas KA ir kuris taip pat yra suderinamas su individualiu teisių įgyvendinimu.

Galiausiai, didžioji dalis teisių, dėl kurių norima įvesti teisę į atlyginimą ir/ar PKA, šiuo metu ne tik gali būti, bet faktiškai ir yra savanoriškai kolektyviai administruojamos⁶². Taigi, šių sričių negalima laikyti tokiomis, kuriose, kitaip nei taikant PKA, autorių ir atlikėjų teisių įgyvendinimas nebūtų įmanomas.

Trečia, kaip rodo kūrinių ir atlikimų naudotojų apklausų rezultatai (žr. Tyrimo 4-5 skyrius), viena aiškiausių tikėtinų pasekmių, kuri kiltų įvedus naujas neperleidžiamas ir privalomai administruojamas teises į atlyginimą, būtų autoriams ir atlikėjams pagal teisių perleidimo ar licencines sutartis sumokamo atlyginimo sumažėjimas. Tai yra, autorių ir atlikėjų gaunamas atlyginimas pagal sutartis išsiskaidytų analogiškai išsiskaidytoms teisėms: pirma, dalį sumos, dėl kurios dydžio yra susiderama su naudotoju (leidėju, prodiuseriu, fonogramos gamintoju ar pan.) ir dėl kurio yra laisvai deramasi, autoriai ir atlikėjai gautų sutarties pagrindu; antra, po kūrinių ir atlikimų komercializavimo ir jo pagrindu surinktų pajamų, kolektyvinio administravimo asociacijos surinktų atlyginimą iš naudotojų ir šį atlyginimą, po administravimo išlaidų atskaitymo, paskirstytų autoriams ir atlikėjams. Atitinkamai, pirminiai naudotojai mažintų individualios sutarties pagrindu suderamas ir sumokamas sumas autoriams ir atlikėjams. Pastebėtina, kad šią pasekmę vienodai nurodė visi tirtų naudotojų grupių atstovai tiek audiovizualinių kūrinių įrašų, tiek fonogramų sektoriuje.

Nurodyta pasekmė atitinka specialiojoje teisės ir ekonomikos literatūroje nustatytoms pasekmėms. Pavyzdžiui, Richard Watt yra nurodęs, jog autorių teisės standartai ir parametrai įtakoja šalių suderamas autorinių sutarčių nuostatas, įskaitant autorinio atlyginimo dydį⁶³. Atliekamo Tyrimo kontekste tai reiškia, jog naujų teisių į atlyginimą įvedimas pakeistų esamą autorių teisių struktūrą – vietoje šiuo metu turimų laisvai disponuojamų išimtinių teisių, autoriai ir atlikėjai turėtų išimtinių ir neperleidžiamų teisių į atlyginimą junginį. Nurodyta transformacija negali nepaveikti išimtinių teisių turinio – jų ekonominė vertė

⁶¹ 2002 rugpjūčio 12 d. Komisijos sprendimas byloje COMP/C2/37.219 *Banghalter / Homem Christo (Daft Punk) v SACEM*.

⁶² Pavyzdžiui, teisės į kūrinių transliaciją, retransliaciją ir viešą paskelbimą (asociacijų LATGA ir AVAKA pasiūlymai), teisė į kūrinių padarymą viešai prieinamais kompiuterių tinklais (internete) (asociacijos LATGA pasiūlymas).

⁶³ Watt R. The Relationship between Copyright and Contract Law: Copyright and Contract Law: Economic Theory of Copyright Contracts. 18 J. Intell. Prop. L. 173.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

išsiskaidytų tarp išimtinių teisių ir naujai įvedamų teisių į atlyginimą. Todėl apyvartoje dalyvaujančios išimtinės teisės dėl minėtų autorių teisių standarto pokyčio greičiausiai būtų laikomos turinčiomis mažesnę vertę.

Tokia išvada atitinka anksčiau atliktus tyrimus, įskaitant 2015 m. ES tyrimą⁶⁴.

Nepradėjus realiai taikyti siūlomų nustatyti teisių į atlyginimą ir nesant jokių empirinių duomenų⁶⁵, neįmanoma vienareikšmiškai patvirtinti, kad autoriams ir atlikėjams pradinis atlyginimas būtų mažinamas būtent naujai įvesto atlyginimo suma, tačiau tokia prielaida tikėtina, atsižvelgiant į ribotus ir iš anksto suplanuotus rinkos tarpininkų biudžetus. Patys naudotojai apklausų metu nurodė, kad autoriams ir atlikėjams mažintinos sumos būtų proporcingos (ar netgi didesnės) sumoms, kurias numatoma surinkti per kolektyvinio administravimo sistemą. Atkreiptinas dėmesys, kad KAO papildomai patiria administravimo išlaidas, kurios yra išskaitomos iš surinktos sumos. Todėl galutinė autorių ir atlikėjų gaunama suma galėtų būti netgi mažesnė nei šiuo metu, nes iš jos turės būti atimtos naujai įvedamų teisių administravimo išlaidos, kurias sudarytų ne tik KAO, bet ir pačių teisių turėtojų naujai patiriamos administravimo išlaidos, o tai neatitiktų tų tikslų, kurių siekiama PKA išplėtimu.

Reikia paminėti ir kitas rizikas, susijusias su aukščiau aptartu atlyginimo išskaidymu. Pirma, antroji atlyginimo dalis, surenkama per KAO, pasiektų autorius ir atlikėjus tik po tam tikro laiko, kuris, priklausomai nuo sektoriaus, gali išsitęsti iki kelių metų⁶⁶. Antra, paskirstomo per KAO atlyginimo dydis priklausytų nuo kriterijų, kurie šiuo metu iki galo nėra aiškūs, tačiau jie privalėtų būti susiję su kūrinio ir (ar) atlikimo naudojimu ir, tuo pačiu, jų komercine sėkme. Sudarant teisių perleidimo ar suteikimo sutartį su naudotoju, autorius ar atlikėjas gauna ne tik finansinį atlygį, tačiau ir eksternalizuoja riziką, kuri jam tektų, jei nuspręstų komercializuoti kūrybinį produktą pats⁶⁷, tuo tarpu komercinę riziką dėl naudojimo paprastai prisiima naudotojas (žinoma, galutinis rizikos paskirstymas priklauso nuo sutartyje numatyto atlyginimo apskaičiavimo būdo, pavyzdžiui, ar tai vienkartinis atlyginimas, ar proporcingas naudotojo pajamoms). Reikia pažymėti, kad šiuo metu nėra jokių teisinių kliūčių, dėl kurių autoriai ir atlikėjai negalėtų patys komercializuoti savo kūrinio ir atlikimų, prisiimdami komercinę riziką ir apeidami būtinybę sudaryti sutartis su leidėjais. Tuo tarpu įvedus privalomai administruojamas teisės į atlyginimą, autoriams ir atlikėjams galimai teks didesnė nei šiuo metu dalis rizikos dėl komerciškai nesėkmingų kūrinio ir atlikimų panaudojimų.

Šiame kontekste aptartinas ir KAO surenkamo bei išmokamo atlyginimo tinkamumo ir proporcingumo pajamoms, gautoms už kūrinio ar jo atlikimo naudojimą, klausimas. Nagrinėjamu atveju nėra galimybės atlikti išsamios KAO šiuo metu surenkamo atlyginimo proporcingumo iš kūrinio gautoms pajamoms analizės, nes tokiu atveju turėtų būti lyginamos konkrečių teisių turėtojų pajamos, gaunamos pagal individualias sutartis, su pajamomis, gaunamomis iš KAO (be kita ko, šie duomenys yra konfidencialūs).

⁶⁴ Remuneration of authors and performers for the use of their works and the fixations of their performances. A study prepared for the European Commission DG Communications Networks, Content & Technology by Europe Economics and Lucie Guibault, Olivia Salamanca and Stef van Gompel of the University of Amsterdam. 2015.

⁶⁵ Pastebėtina, kad šiuo metu nėra žinomas ar net numanomas atlyginimo, kurį naudotojai turėtų mokėti, dydis. Visuose trijuose Lietuvos KAO pasiūlymuose nėra duomenų nei apie galimą tokio atlyginio dydį, nei numatomas jo nustatymo mechanizmas. Tik asociacija AVAKA pateikė papildančius duomenis, kurie leidžia apskaičiuoti atlyginimo dydį. Tačiau kartu reikia atsižvelgti, kad siūlomas atlyginimas būtų nustatomas šalių derybomis, o tai vėlgi neleidžia šiuo metu prognozuoti galutinio rezultato.

⁶⁶ Pvz., audiovizualinių kūrinių prodiuserių atsakyme nurodoma, kad atsižvelgiant į ilgą audiovizualinių kūrinių kūrimo ir platinimo trukmę, pirmieji mokėjimai autorius ir atlikėjus galėtų pasiekti tik po 4-6 metų.

⁶⁷ Atkreiptinas dėmesys, kad kūrybinių industrijų produktams, prie kurių priskiriami kūriniai ir atlikimai, yra būdingas neužtikrintumas ir rizika dėl jų komercinės sėkmės. Žr., pvz., Bently L. et al. Strengthening the Position of Press Publishers and Authors and Performers in the Copyright Directive. Study for the JURI committee. 2017.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

Kita vertus, privalomo kolektyvinio administravimo srityje nėra galimybės palyginti, ar pajamos, gaunamos per KAO būtų panašios į pajamas, jei teisės būtų įgyvendinamos individualiai, nes individualus įgyvendinimas tiesiog neįmanomas. Vis dėlto apklausos parodė, kad šiuo metu taikomas teisinis reguliavimas ir nusistovėję verslo santykiai leidžia kūrėjams, teisių turėtojams ir naudotojams operatyviai reaguoti į situaciją rinkoje – mokėti ir atitinkamai gauti už naudojamus objektus pagal rinkos kainą. Per KAO renkamas atlyginimas neišvengiamai išilgina grandinę „kūrėjas-naudotojas“ tiek jos dalyvių, tiek laiko aspektu, todėl atsiranda papildomų veiksmų, kurie gali iškreipti surenkamo ir (ar) paskirstomo atlyginimo ir naudojamo objekto kuriamos naudos proporcingumą; tai ypač ryšku kalbant apie audiovizualinių kūrinių, tarp jų, kino rinką. Nors autorinis atlyginimas yra skirstomas per KAO remiantis detaliomis visuotinai prieinamomis paskirstymo taisyklėmis⁶⁸, toks autorinio atlyginimo mokėjimo mechanizmas neturės individualių susitarimų lankstumo ir jautrumo pirmiausia dėl to, kad autorinis atlyginimas yra skirstomas remiantis bendrai naudojamiems objektams nustatytais taisyklėmis, iš naudotojų gaunamais duomenimis, dalių tarp kūrėjų paskirstymo procentais, koeficientais, kuriais atsižvelgiama į objekto pobūdį, saugomų objektų registracijos duomenimis. Tiek fonogramų gamintojai, tiek transliuotojai ir retransliuotojai nurodė, kad tikslumo ir individualizavimo požiūriu kolektyvinis skirstymas neišvengiamai susijęs su paklaidomis, be to, labai priklauso nuo KAO iš naudotojų gaunamų duomenų, kurie gali būti netikslūs arba net neteisingi. Tai dar vienas argumentų, patvirtinančių teiginį, kad privalomas kolektyvinis administravimas turi būti taikomas tik ten, kur kiti teisių įgyvendinimo būdai neveikia arba yra neveiksmingi.

Iš atliktų apklausų gauta informacija, kad išplėtus privalomo kolektyvinio administravimo taikymą ir įvedus naujas teises į atlyginimą gali kilti ir kitos rizikos:

- Kadangi dalis atlyginimo, kuris dabar Lietuvos autorių ir atlikėjų gaunamas tiesiogiai, būtų gaunamas ir perskirstomas per KAO sistemą (atsižvelgiant į realų naudojimą), būtina atsižvelgti, jog Lietuvos autorių ir (ar) atlikėjų produkcija kai kuriuose sektoriuose sudaro gerokai mažesnę dalį (pagal pateiktus duomenis – apie 20 proc.). Todėl yra rizika, kad didesnė naujai surinkto atlyginimo dalis būtų pervedama užsienio, o ne Lietuvos autoriams ir atlikėjams. Tokiu būdu Lietuvos autoriai ir atlikėjai gautų mažesnę sumą nei esant dabartinei sistemai.
- Padidėjus veiklos kaštams, jei būtų įvestas naujas atlyginimo mechanizmas, pabrangtų galutinis produktas (tokią pasekmę, kaip tikėtina, nurodė kino teatrai ir apklausti retransliuotojai). Tai, savo ruožtu, lemtų legalios produkcijos prieinamumo mažėjimą ir vartotojų persiorientavimą į pigesnę piratinę produkciją, kuri išlieka didelė Lietuvos problema. Taip naujoji sistema galėtų padidinti nelegalų vartojimą, o tai mažintų teisėtą kūrinių naudojimą, nuo kurio surenkamas ir KAO administruojamas atlyginimas. Tai vėlgi mažintų surenkamas sumas autoriams ir atlikėjams.
- Siūlomi išimtinės teisės išskaidymai ir teisių į atlyginimą įvedimas nespręstų pagrindinių naudotojų problemų, dėl kurių paprastai nustatomas KA: pirma, vieno langelio principas licencijuojant autorių ir atlikėjų teises ir, antra, saugumas naudotojams. Nei pirmos, nei antros problemos pateikti pasiūlymai dėl teisės į atlyginimą įvedimo neišsprendžia. Kadangi kolektyviai būtų administruojama tik teisė į atlyginimą, leidimus naudotojams reikėtų gauti taip, kaip yra šiuo metu, vadinasi, naudotojams PKA jokios pridėtinės vertės neturėtų.

⁶⁸ AGATA paskirstymo taisyklės prieinamos [Microsoft Word - Paskirstymo taisyklės patvirtintos 20200908_VNS \(agata.lt\)](#); LATGA - [LATGA dokumentai – Asociacija LATGA – autorių teisių bendrija](#); AVAKA - [TL-taisyklės-2020-06-26.pdf \(avaka.lt\)](#), [TL-taisyklės-2020-06-26.pdf \(avaka.lt\)](#).

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

- PKA nesuderinamumas su atvirosiomis neatlygintomis licencijomis⁶⁹ (pvz., Kūrybinių bendrijų (*Creative Commons*) licencija), kurios yra vis plačiau naudojamos skaitmeninėje aplinkoje, nes privalomas KA nenumato neatlygintinio naudojimo.
- Kadangi nėra aiškus pagal naujai numatomas teises mokėtino atlyginimo dydis, tikėtina, tai sukeltų ilgai trukšiančius ikiteisminius ir (ar) teisminius procesus, kurio baigtį sunku prognozuoti.
- Atsižvelgiant į tai, kad teisė į atlyginimą atsirastų pavienėse valstybėse (pagal dabartinius duomenis – mažumoje valstybių), tai gali turėti neigiamos įtakos vieningos rinkos tinkamam veikimui įsigyjant ir (ar) licencijuojantis užsienio produkciją. Į šį aspektą atkreipė dėmesį dauguma apklaustųjų naudotojų. Be to, tai gali neigiamai paveikti kai kuriuos sektorius (konkrečiai – audiovizualinių kūrinių sektorių), kai dėl pasikeitusių sąlygų užsienio subjektai gali būti mažiau linkę kurti audiovizualinę produkciją Lietuvoje.
- Naudotojų teigimu, įvedus naujas teises į atlyginimą ir nustačius jų privalomą kolektyvinį administravimą, tikėtinos ir kitos neigiamos pasekmės: žala kino teatrų, retransliuotojų infrastruktūros plėtotei, kokybiško, naujo ir įvairaus legalaus turinio prieinamumui, gaunamas atlyginimas nebūtinai atitiktų kūrinių ar atlikimų kokybę.

Apskritai aptartinas teisės į atlyginimą už perduotą teisę į audiovizualinio kūrinio nuomą atvejis. Vienu iš Lietuvos kolektyvinio administravimo asociacijų pateiktu pasiūlymu yra siūloma privalomą kolektyvinį administravimą nustatyti išleisto bet kuriose laikmenose audiovizualinio kūrinio nuomos atžvilgiu. Šis pasiūlymas neprieštarauja ES teisei, atvirkščiai, jis atitinka 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/115/EB dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, intelektinės nuosavybės srityje 5 straipsnio 2 dalies nuostatas. Toks privalomo kolektyvinio administravimo įvedimas atitiktų ir esamą padėtį, kuomet, kaip minėta pirmiau, teisės į atlyginimą paprastai įgyvendinamos kolektyvino administravimo būdu, o individualus jų įgyvendinimas būtų sunkiai ar apskritai neįmanomas. Reikia pažymėti, kad pati teisė į atlyginimą už kūrinių nuomą yra ir šiuo metu, tačiau ji įgyvendinama savanoriško KA būdu (ATGTĮ 11 str. 4 d.). PKA šioje srityje atitiktų ir kitų ES valstybių praktiką.

Kita vertus, Tyrimo autorių žiniomis, Lietuvoje audiovizualinių kūrinių nuomos paslaugos nėra teikiamos. Paskutinis šias paslaugas teikęs vaizdo įrašų punktas užsidarė dar 2012 m. ir iki šiol nėra atsiradęs nei vienas tokias paslaugas teikiantis naujas subjektas. Pasitikslinus šį pasiūlymą teikusios asociacijos LATGA, nustatyta, kad minėta asociacija taip pat neturi informacijos apie nuomos paslaugas teikiančius subjektus. Todėl, nors privalomo kolektyvinio administravimo šioje srityje nustatymas atitiktų tiek ES teisę, tiek sritį, kurioje PKA paprastai pateisinamas, reikia atkreipti dėmesį, kad jokių praktinių pasekmių toks pakeitimas nesukeltų. Tiesa, negalima kategoriškai teigti, kad audiovizualinių kūrinių nuomos rinka negali atsirasti ateityje.

⁶⁹ Gera šio teiginio iliustracija yra neseniai Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo išspręsta *MusicMatic* byla, kurioje teismas nusprendė, kad, nepaisant Kūrybinių bendrijų licencijos, leidžiančios neatlygintiną komercinį muzikos viešą paskelbimą, Prancūzijoje viešas fonogramų paskelbimas yra privalomai kolektyviai administruojamas ir fonogramos naudotojas privalo mokėti atlyginimą kolektyvinio administravimo organizacijai.

Išvados ir rekomendacijos

1. Esama nacionalinio privalomo kolektyvinio administravimo instituto apimtis yra nulemta arba ES teisės aktų reikalavimų (kūrinių ir gretutinių teisių objektų kabelinės retransliacijos atveju), arba aplinkybės, jog yra administruojamos teisės į atlyginimą (už fonogramų, išleistų komerciniais tikslais viešą paskelbimą, kūrinių atgaminimą reprografijos būdu, kūrinių ir gretutinių teisių objektų atgaminimą asmeniniais tikslais bei knygų ir kitų leidinių panaudą bibliotekose), kurias būtų labai sudėtinga įgyvendinti kitu nei kolektyvinio administravimo būdu. Be to, įgyvendinant Internetu perduodamų programų ir retransliavimo direktyvą yra siekiama išplėsti privalomą kolektyvinį administravimą dviem naujais naudojimo būdais (televizijos ir radijo programų retransliavimo ir programų perdavimo vykdant tiesioginį tiekimą atveju). Nors teoriškai galėtų būti svarstoma galimybė esamas privalomai kolektyviai administruojamas teises į atlyginimą administruoti ne privalomai, o savanoriško kolektyvinio administravimo pagrindu, tačiau šiuo metu nėra nustatyta tokių esamos kolektyvinio administravimo sistemos trūkumų, dėl kurių reikėtų siūlyti teisinio reguliavimo pokytį. Todėl nėra rekomenduojama siaurinti esamos privalomo kolektyvinio administravimo apimties.
2. Nors privalomas kolektyvinis administravimas gali būti veiksmingai taikomas tam tikrose aiškiai apibrėžtose ir siaurose autorių bei atlikėjų teisių įgyvendinimo srityse, būtina atkreipti dėmesį, kad savo esme jis yra susijęs su autorių ir atlikėjų sutarčių laisvės ir nuosavybės neliečiamumo apribojimais, taip pat prieštarauja pamatinei autorių ir atlikėjų išimtinių teisių į savo kūrybos rezultatus sampratai. Privalomo kolektyvinio administravimo išplėtimas naujai nustatomų teisių į atlyginimą, o ne išimtinių teisių, atžvilgiu nepakeičia šios esminės išvados, nes neperleidžiamų ir privalomai kolektyviai administruojamų teisių į atlyginimą numatymas greta išimtinių teisių neigiamai paveiktų pastarųjų veiksmingumą bei vertę, kartu paveiktų ir autorių bei atlikėjų individualiai sudaromas sutartis.
3. Galima prognozuoti, kad privalomo kolektyvinio administravimo išplėtimas neturėtų didesnio teigiamo poveikio autorių ir atlikėjų pajamų augimui ir, atitinkamai, teisės į tinkamą ir proporcingą atlyginimą įgyvendinimui. Egzistuoja rizika, kad autorių ir atlikėjų gaunamo atlyginimo bendros sumos išliktų tos pačios ar netgi būtų mažesnės dėl padidėjusių administravimo išlaidų.
4. Tinkamo ir proporcingo atlyginimo požiūriu kūrėjams, teisių turėtojams ir naudotojams svarbu turėti galimybę operatyviai reaguoti į situaciją rinkoje – mokėti ir, atitinkamai, gauti už naudojamus objektus pagal rinkos kainą. Per kolektyvinio administravimo organizacijas renkamas atlyginimas neišvengiamai išilgina grandinę „kūrėjas-naudotojas“ tiek jos dalyvių, tiek laiko aspektu, todėl atsiranda papildomų veiksnių, kurie gali iškreipti surenkamo/paskirstomo atlyginimo ir naudojamo objekto kuriamos naudos proporcingumą tikslumo ir individualizavimo požiūriu, o kolektyvinis surinkto atlyginimo skirstymas gali būti susijęs su paklaidomis, be to, labai priklauso nuo kolektyvinio administravimo organizacijų iš naudotojų gaunamų duomenų.
5. Vertinant pateiktus pasiūlymus plėsti privalomą kolektyvinį administravimą atitiktis tarptautiniams ir ES teisės aktams požiūriu, būtų galimas privalomas kolektyvinis teisės į audiovizualinių kūrinių įrašų nuomą administravimas. Tačiau reikia įvertinti tą aplinkybę, jog, Tyrimo autorių turimomis žiniomis, Lietuvoje šiuo metu neveikia nė vienas subjektas, teikiantis nuomai audiovizualinių kūrinių įrašus, todėl kolektyvinio administravimo organizacijos nesurinktų jokio papildomo atlyginimo. Toks įstatymo pakeitimas būtų tik formalus, nesukeliantis jokių realių pasekmių autoriams ir atlikėjams.

TYRIMO „PRIVALOMAS KOLEKTYVINIS ADMINISTRAVIMAS: RIZIKOS, PRIVALUMAI IR
ALTERNATYVOS”
GALUTINĖ ATASKAITA

6. Pasiūlymas nustatyti privalomą kolektyvinį administravimą toms teisėms, kurias ES teisė numato kaip išimtines turtines autorių ar atlikėjų teises (įskaitant kūrinį viešą paskelbimą), prieštarautų ES teisei (išskyrus ES teisėje numatytas išimtis). Kita vertus, minėtos teisės šiuo metu gali būti įgyvendinamos savanoriško kolektyvinio administravimo būdu.
7. Skaitmeninės rinkos direktyvos 18 straipsnio įgyvendinimas nacionalinėje teisėje nereikalauja plėsti privalomo kolektyvinio administravimo bei nustatyti naujų neatšaukiamų ir neperleidžiamų teisių į atlyginimą. Didžioji dauguma ES valstybių narių, kurios Tyrimo atlikimo metu buvo priėmusios nacionalinių įstatymų pakeitimus ar paskelbusios tokių įstatymų projektus, nenumatė ar neketina numatyti naujų neperleidžiamų ir neatšaukiamų teisių į atlyginimą bei jų privalomo kolektyvinio administravimo.
8. Atsižvelgiant į itin teisių įgyvendinimą suvaržantį privalomo kolektyvinio administravimo pobūdį, jo plėtimas rekomenduotinas tik tuomet, kai tai yra neišvengiamai būtina ir nėra kitų alternatyvų pasiekti autorių ir atlikėjų bei kitų teisių turėtojų, o taip pat naudotojų teisėtus interesus atitinkančius tikslus. Kadangi privalomo kolektyvinio išplėtimas naujai nustatytoms teisėms į atlyginimą nėra skirtas spręsti su saugomo turinio panaudojimu susijusiems licencijavimo sistemos trūkumams, o tinkamo ir proporcingo atlygio tikslą galima pasiekti mažiau varžančiomis priemonėmis, šiam tikslui siūlytina privalomo kolektyvinio administravimo nenaudoti. Esant konkrečiai spręstinai problemai, kurios negalima pašalinti šiuo metu taikomu individualiu įgyvendinimu, siūlytina pirmenybę teikti savanoriškam arba išplėstiniam kolektyviniam administravimui kaip mažiau teises suvaržančioms alternatyvoms, o taip pat svarstyti papildomų autorių bei atlikėjų apsauginių nuostatų individualiuose sutartiniuose santykiuose numatymo poreikį.